

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lea Lindič

Revolucionarni vidiki gibanja Occupy: demokratiziranje demokracije

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lea Lindič

Mentor: izr. prof. dr. Žiga Vodovnik

Revolucionarni vidiki gibanja Occupy: demokratiziranje demokracije

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

Revolucionarni vidiki gibanja Occupy: demokratiziranje demokracije

Magistrsko delo se ukvarja z definiranjem in ovrednotenjem vzpona in delovanja gibanja Occupy, pri čemer se osredotoča predvsem na revolucionarne vidike gibanja ter spremembe in učinke, ki jih je pustilo v družbeno-političnem življenju. Vzpon gibanja Occupy umesti v zgodovinsko-politični kontekst z začetno točko v šestdesetih letih 20. stoletja z izpostavitvijo gibanj Nove levice ter predstavi njihove aktivistične strategije in metode, ki so jih kasneje prevzela sodobna družbena gibanja in tudi gibanje Occupy. Z opisom obdobja širjenja neoliberalnih politik v sedemdesetih in osemdesetih avtorica poveže revolucionarno dobo šestdesetih z uporom zapatistov leta 1994, ki hkrati označuje upor proti neoliberalizmu in novo dobo aktivizma. Strukture, identitete ter načela in cilji gibanja Occupy so opisani z izvedenimi akcijami in okupacijami, značilno raznolikostjo članstva ter definiranjem pomena gibanja »Mi smo 99%«. Nadalje izpostavi orodje direktne akcije in proces sprejemanja odločitev s konsenzom, s katerima gibanje v družbi izvaja direktno demokracijo, podlaga katere je ideja prefigurativne politike. Revolucionarne vidike gibanja avtorica razdeli v štirih točkah, ki predstavijo učinke in dosežke gibanja Occupy. Prva točka se nanaša na preobrazbo javnega diskurza, druga na horizontalno sestavo gibanja, tretja pa na širjenje resnične demokracije, ki gibanju Occupy predstavlja tako sredstvo kot cilj delovanja. Kot ključno točko in vidik, ki gibanje Occupy definira kot revolucijo, avtorica predstavi opolnomočenje in spodbuditev ljudi k boju za več demokracije oziroma za očiščenje ali demokratiziranje »demokracije«, ki nam jo kot takšno danes predstavlja neoliberalizem.

Ključne besede: gibanje Occupy, revolucija, demokratiziranje, upor, neoliberalizem.

Revolutionary aspects of the Occupy movement: democratization of democracy

The following Master's thesis deals with defining and evaluating the rise and functioning of the Occupy movement wherein focusing on revolutionary aspects of the movement and on changes and effects that it left in socio-political life. The author places the rise of the Occupy movement in historical and political context with the starting point in the sixties of the 20th century by subjecting the movements of the New Left and introducing activist strategies and methods that have later been taken over by contemporary social movements and also the Occupy movement. By describing the spread of neoliberal policies in the seventies and eighties the author links the revolutionary era of the sixties with the Zapatista resistance in 1994 which at the same time represents the resistance to neoliberalism and a new era of activism. The structures, identities and the principles and aims of the Occupy movement are described by the actions and occupations taken, the significant diversity of members in the movement and by defining of the meaning of the "We Are the 99%" movement. Further she exposes the tool of direct action and the process of decision-making by consensus by which the movement implements the direct democracy in society, the basis of which is the idea of prefigurative politics. The author divides the revolutionary aspects of the movement in four points that represent the effects and achievements of the Occupy movement. The first point refers to the transformation of public discourse, the second one to the horizontal composition of the movement, and the third one to spreading of genuine democracy which represents the means and goals of the Occupy movement. As the key point and aspect that defines the Occupy movement as a revolution, the author introduces the empowerment and encouragement of the people to fight for more democracy or to democratize the "democracy" which is presented to us as such by neoliberalism.

Key words: Occupy movement, revolution, democratization, rebellion, neoliberalism.

Kazalo vsebine

1 Uvod	7
1.1 Metodologija	10
1.2 Struktura	11
2 Zgodovinsko–politični pogoji za vzpon gibanja Occupy	12
2.1 Stara, nova in sodobna družbena gibanja	12
2.2 »Obuditelji duhov preteklosti«	14
2.3 Revolucija '68	16
2.3.1 Dosežki Nove levice.....	18
2.4 »Vmesno obdobje« in vzpon neoliberalizma	24
2.5 Devetdeseta	28
3 Sodobna družbena gibanja	31
3.1 Zapatisti.....	34
3.2 Antiglobalizacijsko gibanje.....	37
3.3 Bitka za Seattle.....	39
3.4 Vpliv anarhizma	42
3.4.1 Postideološki anarhizem.....	44
4 Gibanje Occupy: strukture in identitete	46
4.1 Occupy Wall Street	50
4.2 Struktura gibanja	52
4.2.1 Gibanje ali prostor	53
4.2.2 »Mi smo 99%«	55
4.3 Načela in cilji gibanja.....	58
5 Orodja demokracije	61
5.1 Direktna demokracija	62
5.1.1 Prefigurativne politike	62
5.1.2 Konsenz	63
5.1.3 Generalne skupščine in zbori interesnih skupin	67
5.2 Direktna akcija	69
5.2.1 Svoboda, opolnomočenje in anarhistični element	70
5.3 Virtualni mediji in »nova« svoboda	72
5.3.1 Ustvarjanje razredne zavesti.....	73
6 Revolucionarni vidiki gibanja Occupy	74

6.1 Revolucionaliziranje revolucije.....	76
6.2 Horizontalna moč	78
6.3 Politično razsvetljenje	80
6.4 Demokratično gibanje za demokracijo.....	83
7 Zaključek.....	86
8 Literatura.....	92

Seznam kratic

AGG – Antiglobalizacijsko gibanje ali Alterglobalizacijsko gibanje

CIA – *Central Intelligence Agency* (Centralna obveščevalna agencija)

DAN – *Direct Action Network* (Omrežje direktne akcije)

DIY – *Do It Yourself* (Naredi sam)

ELZN – *Ejército Zapatista de Liberación Nacional* (Zapatistična nacionalna osvobodilna vojska)

FNB – *Food Not Bombs* (Hrano, ne orožja)

FTAA – *Free Trade Area of the Americas* (Območje svobodne trgovine Amerik)

GJM – *Global Justice Movement* (Globalno gibanje za pravičnost)

MDS – Mednarodni denarni sklad

MNS – *Movement for a New Society* (Gibanje za novo družbo)

NAFTA – *North American Free Trade Agreement* (Severnoameriški prosto-trgovinski sporazum)

NVO – Nevladne organizacije

OWS – *Occupy Wall Street* (Zavzemimo Wall Street)

PGA – *People's Global Action* (Ljudska globalna akcija)

SDS – *Students for a Democratic Society* (Študenti za demokratično družbo)

STO – Svetovna trgovinska organizacija

WEF – *World Economic Forum* (Svetovni gospodarski forum)

WSF – *World Social Forum* (Svetovni socialni forum)

WWP – *Workers World Party* (Svetovna delavska stranka)

ZAC – Začasna avtonomna cona

ZDA – Združene države Amerike

1 Uvod

Karl Marx in Friedrich Engels nam s svojo nesmrtno in nezastarano filozofsko mislijo služita za pojasnitev zgodovinskega toka družbenih gibanj, ki mnogo svojih strategij in taktik črpajo v preteklih vstajah in gibanjih. Pričujoče magistrsko delo je v osnovi zastavljeno prav kot opis revolucionarnih učinkov gibanja Occupy¹ s prikazom ozadja in vzrokov za vzpon, razsežnosti in vplive gibanja.

Marx in Engels (1852) v Osemnajstem brumaireju Ludvika Bonaparta dopolnita Heglovo misel, »da se vsa velika svetovnozgodovinska dejstva in osebe pojavljajo tako rekoč dvakrat«, z dodatkom svoje misli, da se to zgodi »prvič kot tragedija, drugič kot farsa«. Marxova in Engelsova misel je aktualna tudi za pojasnitev revolucij v 20. in 21. stoletju, v določeni meri pa obujanje protestnih strategij in taktik iz preteklosti nadaljuje tudi gibanje Occupy, ki je fokus pričujočega dela. Marx in Engels (prav tam) o obujanju duhov preteklosti tako pravita:

Ljudje delajo svojo lastno zgodovino, toda ne delajo je, kakor bi se njim zljubilo, ne delajo je v okoliščinah, ki so si jih sami izbrali, temveč v okoliščinah, na kakršne so neposredno zadeli, kakršne so bile dane in ustvarjene s tradicijo. Tradicija vseh mrtvih pokolenj leži kakor mora na možganih mrtvih ljudi. In ko se zdi, da si ravno prizadevajo preobrniti sebe in stvari ter ustvariti, česar še ni bilo, ravno v takih obdobjih revolucionarne krize boječe zaklinjajo duhove preteklosti, naj jim služijo, izposojajo si njihova imena, bojna gesla in kostume, da bi v tej stari častitljivi preobleki in v tem izposojenem jeziku uprizorili nov prizor svetovne zgodovine.

Če pisanje Marxa in Engelsa privzamemo za pojasnitev dogajanja na newyorškem trgu Zuccotti septembra 2011, lahko zapišemo, da je Occupy Wall Street izšel kot rezultat črpanja idej revolucionarnih gibanj vsaj od leta 1968 naprej. S tem ga ne želimo odpraviti kot gibanje brez lastne identitete, temveč zgolj oblikujemo kontekst za njegov vzpon. Marx in Engels (prav tam) v Brumairu primerjata revolucije 18. in 19. stoletja, pri čemer izpostavita pomen razvoja revolucionarnih gibanj skozi čas:

Socialna revolucija 19. stoletja ne more črpati svoje Poezije iz preteklosti, temveč le iz prihodnosti. Ne more se začeti, dokler se ne otrese vse prazne vere v preteklost. Prejšnjim revolucijam so bili potrebni spomini na minule dni svetovne zgodovine, da so se lahko opajale s svojo lastno vsebino. Revolucija 19. stoletja pa mora pustiti mrtvim,

¹ V izogib nerazumevanju: slovenski prevod za gibanje Occupy je gibanje Zavzemimo. V delu vztrajamo pri izvorni angleški različici poimenovanja gibanja.

da pokopljejo svoje mrtvake, če se hoče dokopati do svoje lastne vsebine. Tam je fraza preseгла vsebino, tu vsebina presega frazo.

V primerjanju buržoaznih in proletarskih revolucij, Marx in Engels (prav tam) slednje opišeta kot samokritične, nestabilne, neodločne: »neprenehoma [se] ustavljajo v svojem lastnem toku, povračajo se k na videz doseženemu, da bi začele spet znova, /.../ zdi se, da mečejo svojega nasprotnika le zato ob tla, da bi se napil iz zemlje novih moči in da bi nato še ogromnejši znova vstal proti njim, vedno znova se zgroze pred nedoločno ogromnostjo svojih lastnih ciljev«. Po več kot stopetdesetih letih se zdi, da sodobna družbena gibanja črpajo iz prihodnosti bolj kot iz preteklosti, saj se na primeru delovanja gibanja Occupy pokaže odsotnost potrebe po zastavljanju formalnih ciljev kot tudi strukture in osredotočanje na direktno vpeljevanje drugačne prihodnosti–vsebina torej preseže frazo, z besedami Marxa in Engelsa.

Na drugem mestu Marx in Engels (2009, 120) v pozivu proletariatu k uporabi proti izkoriščanju poudarita dejstvo, »da so se znotraj stare družbe izoblikovali elementi nove, da gre z razkrojem starih življenjskih razmer v korak razkroj starih idej«. Na tem mestu lahko zopet očrtamo paralelo z gibanjem Occupy, ki je v parku Zuccotti po načelu prefiguracije znotraj obstoječe družbe ustvarilo zametke nove, drugačne družbe, ki temelji na solidarnosti in enakosti med člani. Povezovanje posameznikov v gibanje je bilo ob vse bolj brutalnem vsiljevanju neoliberalnih politik le vprašanje časa, spreminjanje življenjskih razmer (po večini so te vse bolj negotove) teh posameznikov pa se dogaja že od začetka sedemdesetih let.

Neoliberalne politike se po svetu širijo že več kot štiri desetletja, hkrati pa se potrpežljivo, a vztrajno kreira tudi odpor do njih. Selbin (2010, 3) trdi, da je »transformacija materialnih in ideoloških pogojev našega vsakdanjega življenja /.../ pogosto uokvirjena v terminih odpora, upora in revolucije«. Ko govorimo o transformaciji, preobrazbi načina življenja ali celotnega družbenega reda, najpogosteje govorimo o revoluciji. Lachmann (1997, 73) definira revolucijo kot »kombinacijo nenavadnih sredstev in ciljev, drastičnih družbenih in političnih transformacij, ki se zgodijo med in v vzponu širnih mobilizacij množičnih sil«. Selbin (1997, 123) se pri tem zanaša predvsem na akterje in njihove ideje, ki privedejo do revolucije, saj so te človeške kreacije in ne naravni proces: »središčna točka mora biti zato usmerjena na ljudi, ne strukture; izbire, ne determinizem; transformacija družbe, ne le tranzicija«. Tako Lachmannovo kot Selbinovo trditev privzemamo in povzamemo z mislijo, da določene

strukture in širši zavoji zgodovine vplivajo na ljudi in končno rezultirajo v revoluciji. Družbena gibanja pri tem igrajo vlogo predstavljanja novih vrednot in idej, ki lahko z zadostno podporo javnosti sčasoma postanejo zdravorazumske.

Okupiranje ali zavzemanje (javnih) prostorov je nov način začenjanja revolucij. Pri tem je po Graeberju (2013, 258) militantna analogija primerna oziroma v resnici sploh ni analogija: »zavzemamo prostore in jih branimo s sredstvi različnih nivojev moči: moralne, psihološke in fizične. Ključno je, da ko enkrat osvobodimo ta prostor, ga vedno takoj preobrazimo v prostor ljubezni in skrbnosti«. Če je revolucija 1968 hrepenela po preobrazbi na duhovni ravni, potem lahko za gibanje Occupy rečemo, da jo je hkrati ponovilo in preseгло. Gibanje Occupy je posvojilo marsikatero potezo revolucije 1968, a se z njo hkrati nikdar ni identificiralo. Njene strategije, metode in ideje je priznalo, jih nadgradilo in končno preseгло.

Tako kot gibanja Nove levice v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, so tudi sodobna družbena gibanja, ob sicer spremenjenih politično–ekonomskih okoliščinah, usmerjena h kritiki obstoječega sistema oziroma kritiki *statusa quo*. Glavni učinek družbenih gibanj od revolucije 1968 do danes ostaja enak: uvrstitev kritike obstoječega sistema na dnevni red javne in politične debate.

Gibanju Occupy je nacionalni diskurz uspelo preobraziti v naciji, ki velja za napredno demokracijo, s čimer je v temelju preobrazilo tudi sam pojem politike. Tezo magistrskega dela opiramo ravno na ta revolucionarni vidik gibanja in se tako glasi, da je *gibanje Occupy revolucionarno gibanje, ker v temelju preobraža pojem politike*. S tem ko gibanje v okupiran prostor vpelje direktno demokracijo, namreč ne deluje zgolj na zaseden prostor in prebivalstvo znotraj tega, temveč jo širi navzven (tudi preko neodvisnih medijev) in vpeljuje demokracijo v vse pore življenja. Na ta način prebuja politično zavest ljudi in kot prava revolucija preobraža nivo zdravorazumskega. Magistrsko delo je v celoti namenjeno predstavitvi gibanja Occupy kot demokratičnega gibanja za demokracijo z izpostavitvijo njegovih revolucionarnih vidikov. Pomen gibanja je namreč v tem, da dejansko spreminja in preoblikuje svet, kot ga poznamo, zato je zanimivo, da na voljo ni več literature, ki bi pojasnjevala razloge, vplive, učinke in dosežke gibanja. Poleg številnih objav na družbenih omrežjih in ostalih internetnih straneh ter nekaj pomembnih filozofskih razprav, je gibanje najnatančneje orisal antropolog in aktivist David Graeber, ki ga povzemamo tudi tekom dela. Ker še ni na voljo veliko primarnih del z opisom gibanja, smo se tekom dela oprli na nekaj

starejših avtorjev (Marx, Le Bon, Kant itd.), ki nam s svojimi teorijami tlakujejo pot k razumevanju sodobnega dogajanja.

1.1 Metodologija

Magistrsko delo je razdeljeno na tri dele. V prvem delu (drugo in tretje poglavje) smo pojasnili zgodovinsko–politične pogoje za vzpon gibanja Occupy z opisom razvoja družbenih gibanj od šestdesetih let dalje. Podatke smo pridobili z analizo primarnih in sekundarnih virov, ki smo jo uporabili tudi v drugem delu za kratko primerjalno–zgodovinsko analizo gibanj od leta 1994 do leta 2011 ter na podlagi interpretacije zbranih virov, ki mora po Bevir in Rhodesu (2010, 134) temeljiti na »razumevanju dejanj, praks in institucij, ter doumevanju pomenov, prepričanj in preferenc vpletenih ljudi«, izpostavili temeljna načela ter strukturo in delovanje posameznih gibanj. Z vpeljavo Le Bonove študije psihologije množic smo v drugem poglavju identificirali revolucionarnost gibanj Nove levice, v tretjem poglavju pa ta gibanja primerjali in dopolnili s sodobnimi družbenimi gibanji z začetkom v uporabi zapatistov leta 1994.

Analize gibanja Occupy se v drugem delu naloge (četrto in peto poglavje) lotevamo s poglobljeno študijo primera, katere cilj je po Gerringu (2004, 342–346) pojasniti poteze širšega razreda podobnih fenomenov ter oblikovati deskriptivne sklepe. Z metodo zasledovanja procesa smo preučili verigo dogodkov, s katero so po Van Everu (v Crasnow 2012, 658), začetni pogoji primera prevedeni v rezultate primera. Na ta način smo opravili pregled nad aktivizmom gibanja Occupy in izpostavili vzroke zanje.

Poleg opisa revolucionarnih vidikov gibanja Occupy, smo v tretjem delu (šesto poglavje in zaključek) izpostavili še različna mnenja glede zmožnosti gibanja za doseg revolucionarnih družbenih sprememb. Takšen pregled nam je omogočil misliti povezavo med sodobnimi družbenimi gibanji–konkretno gibanjem Occupy–ter njihovimi učinki na spreminjanje dojemanja politike pri ljudeh oziroma na preobražanje temeljnih predpostavk koncepta politike. Za pojasnitev političnega prebujenja kot učinka sodelovanja na okupacijah, smo vpeljali Kantov pojem razsvetljenstva, njegov klic po prebujenju razuma in poziv k rezoniranju pa posodobili in prevedli v sodobne pozive k uporabi proti neoliberalnemu kapitalizmu.

Giugni (1998, 373) trdi, da je področje študij učinkov družbenih gibanj zanemarjeno, »kar je osupljivo glede na to, da so ključni cilji gibanj spremembe«. Revolucionarne vidike gibanja Occupy smo v šestem poglavju pojasnili s posameznimi področji, na katere je gibanje

vplivalo, s čimer smo dosegli širše razumevanje njegovih dejanskih dosežkov, saj je nenazadnje po Mescu (v Lamut in Macur 2012, 169) bistvo kvalitativnega raziskovanja v »postopnem širjenju vednosti o predmetu raziskovanja«.

1.2 Struktura

Magistrsko delo je razdeljeno na osem poglavij. *Prvo* je uvod, ki podaja metodološki in strukturni podstavek naloge. *Drugo* poglavje je zgodovinsko–politični pregled nad družbenimi gibanji z začetno točko analize v revoluciji 1968, katere strategije in tehnike protestiranja uporabljajo družbena gibanja še danes, ter do upora zapatistov leta 1994, ki predstavlja prelomno točko med novimi in sodobnimi družbenimi gibanji.

V *tretjem* poglavju naloga preide na sodobna družbena gibanja od zapatističnega upora do leta 2011, ko se je nekaj sto ljudi zbralo v parku Zuccotti, da bi protestirali proti bančni eliti z Wall Streeta. To poglavje predstavi vire, iz katerih gibanje Occupy črpa, ter opiše napredek oziroma razvoj delovanja in akcij v primerjavi s predhodnimi gibanji. V naslednjem, *četrtem* poglavju smo ugotovitve iz prejšnjega poglavja povezali v definiranje gibanja Occupy, pri čemer smo izpostavili glavna načela, cilje, taktike, strategije ter politike ne–hierarhičnosti, brezvladja, solidarnosti in ostale vrednote, ki zaznamujejo gibanje.

Najpomembnejša orodja demokratičnosti znotraj gibanja zaslužijo svoje, *peto* poglavje. To poglavje predstavi za gibanje značilne generalne skupščine, kjer se odločitve sprejemajo na podlagi konsenza, ter ljudski mikrofoni in ostale modele organiziranja, ki so nepogrešljivi za samonadzor in participacijo posebej pri številčnejših udeležbah skupščin gibanja. Na tem mestu tako izpostavljamo pomen direktne akcije in direktne demokracije, ki predstavlja tako sredstvo kot cilj gibanja Occupy ter danes nepogrešljiv vpliv družbenih medijev. *Šesto* poglavje poveže vsa dotedanja poglavja v glavni namen celotne naloge, ki je izpostaviti revolucionarne vidike gibanja Occupy. To poglavje predstavi politično prebujenje ljudi in preobražanje razmišljanja pri ljudeh, kar predstavlja temeljne poteze revolucije–preobrazbo načina življenja in dožemanja sistema in sveta pri ljudeh. Ljudje s svojim delovanjem in vedenjem oblikujejo in vplivajo tudi na politike, zato je ključna naloga tega poglavja izpostaviti preobražanje pojma politike. *Sedmo* poglavje je zaključek, v katerem je nakazan pomen dediščine gibanja Occupy in njegove (z)možnosti za prihodnost. V zadnjem, *osmem* poglavju je naštetna uporabljena literatura.

2 Zgodovinsko–politični pogoji za vzpon gibanja Occupy

Francoski psiholog in sociolog Gustave Le Bon (2008, 34–36) v svoji študiji o psihologiji množic² zastavi vprašanje; katere bodo temeljne ideje, na katerih bodo zgrajene tiste družbe, ki bodo nasledile obstoječe? Vprašanje pušča odprto za različne odgovore, a nekaj je jasno: »na kateremkoli nivoju bodo prihodnje družbe že organizirane, bodo morale upoštevati novo oblast, zadnjo preživelo suvereno oblast modernih časov, oblast množic« (prav tam, 35). Doba, ki je sledila Le Bonovi napovedi, je bila doba dveh svetovnih vojn, v okviru katerih so se množice mobilizirale za obrambo posameznih nacionalnih meja in za širjenje le teh. Le Bon analizira negativne karakteristike množic kot so impulzivnost, nezmožnost razumnega premišljanja, odsotnost presoje kritičnega duha in pretiranost občutij, ki zasvojijo posameznika, da deluje po instinktu–kot barbar (Wikipedia). Dobrih sedemdeset let po prvi objavi Le Bonovega dela je nastopila druga(čna) doba množic, saj revolucijo 1968 zaženejo množice z izjemno pozitivnim predznakom. Kljub temu, da se definicija množic v osnovi ne razlikuje od Le Bonove (2008, 36), po kateri »občutki in ideje vseh zbranih posameznikov privzamejo eno in isto smer in njihova zavedna osebnost izgine«, se posamezniki, zbrani v novih družbenih gibanjih šestdesetih in sedemdesetih, trudijo predvsem izboljšati svet in s svojo pojavo poskrbijo za napredek na mnogih področjih. Pri tem seveda privzamejo določeno skupinsko identiteto, a ta ne obvezuje nikogar, še več, raznolikost identitet in skupin je že sama v osnovi tolikšna, da je revolucionarna.

2.1 Stara, nova in sodobna družbena gibanja

Curran (2007, 54) opozicijska gibanja razdeli na stara, nova in najnovejša ali sodobna družbena gibanja. *Stara* so »se pojavila iz industrijske dobe, ko so omejili delavske pravice in privilegije«. V tem smislu so se stara družbena gibanja borila za delavce in so jih večinoma tudi sestavljali delavci, ki so pred letom 1960 predstavljali zelo močan, številčen in posledično vpliven razred. Wallerstein (1983, 67) trdi, da so stara družbena gibanja proti kapitalizmu vedno »vztrajala, da je dodeljevanje nagrad za delo v temelju neegalitarno, zatiralsko in nepravilno. Zato je naravno, da so takšna gibanja najprej nastala v tistih delih svetovnega gospodarstva, ki so imeli pomemben delež industrijske delovne sile«. Čas pred obdobjem revolucije 1968 je bil priča močnim delavskim sindikatom predvsem v industrijskih panogah, sindikatom, ki so imeli močan vpliv na oblikovanje takratnih državnih politik.

² Delo z naslovom Psihologija množic (orig. *Psychologie des Foules*) je izšlo leta 1895.

Nova družbena gibanja so iz svojega boja izšla s povsem drugačnim življenjskim okoljem, predvsem za delavce in sindikate. »Za razliko od starih družbenih gibanj, ki so izpostavljala delavske/sindikalne boje kot glavne agente družbene spremembe, so nova družbena gibanja konceptualizirala in diverzificirala družbeni boj« (Curran 2007, 54). To so bila gibanja šestdesetih in sedemdesetih let, ki so bila hkrati glavne priče revolucije 1968 in ki so kasneje pričala tudi hitremu zatonu mnogih svojih dosežkov in prizadevanj. Konservativna voditelja najpomembnejših držav takratnega časa, Margaret Thatcher in Ronald Reagan, sta se posebej potrudila, da sta delavskemu razredu odvzela vso moč s tem, ko sta razbila prav sindikate.

Nova družbena gibanja so kljub temu, da so »problematizirala vlogo 'starega' delavskega gibanja«, ohranila »hierarhično in okrog vodje organizirano strukturo, [kot se še vedno kaže v] organizacijskem karakterju mnogih nevladnih organizacij (NVO), ki so jim sledile« (prav tam). Glasno so poudarjala individualizirane identitetne politike in politike razlik, kar se je izkazalo tako za njihovo močno kot šibko točko. Predvsem za »hiperindividualizem« se je izkazalo, da je padel v roke kapitalistov in ustvarjanja množične potrošnje, v boju proti katerim je bil v temelju ustvarjen. Nova družbena gibanja so poniknila v osemdesetih letih zaradi več sovpadajočih razlogov: »[e]den pomembnejših je bil prevzetje mnogih njihovih trditev v vladne politike s strani socialdemokratskih in celo nekaterih konservativnih vlad« (prav tam). Medtem ko se je del novih družbenih gibanj vključil v sodelovanje z državno politiko je velik del ostal zunaj uradnih političnih strank in ohranil osrednjo strategijo zavzemanja za institucionalne spremembe (prav tam, 55). Osemdeseta in devetdeseta leta so bila priča vse večjemu širjenju neoliberalnih politik po celem svetu in »ko so na socialdemokratske laburiste in politike države blaginje vse bolj pritiskale zahteve neoliberalne globalizacije, se je pozornost obrnila k postavljanju nove linije obrambe«, ki se je »konsolidirala okrog teme antiglobalizacije« (prav tam). Pomembno je prepoznati pomembnost povezovanja elementov upora v različnih obdobjih. Od predhodnih se namreč sodobna družbena gibanja učijo in ves čas nadgrajujejo aktivizem z izboljšanimi strategijami in tehnikami.

Kurnik (2005, 1) to, kar v tem delu poimenujemo *sodobna* družbena gibanja, poimenuje *nova globalna družbena gibanja*. Za termin sodobna družbena gibanja smo se odločili, ker menimo, da so nova družbena gibanja, torej gibanja revolucije 1968 in do začetka devetdesetih, v veliki meri tudi že dosegla globalni domet, kljub ne še tako razviti tehnologiji, ki je aktivistom za medsebojno povezovanje na voljo danes. Mirovna gibanja, ki so protestirala proti vojni v Vietnamu, so na primer poleg Združenih držav, vzniknila tudi v Evropi in drugod po svetu,

pri tem pa so si delila iste cilje in uporabljala ista sredstva za doseg le-teh. V tem delu vzpon sodobnih družbenih gibanj označujemo z začetkom v uporabi zapatistov, Kurnik (prav tam) pa nova globalna družbena gibanja predstavi kot »pojema, ki skuša zajeti vse nove politične senzibilnosti in subjektivitete, ki so nastale po padcu berlinskega zidu in hladnovojne blokovske ureditve, torej ko padejo zadnje ovire za vzpostavitev globalnega integriranega kapitalizma«.

Globalna družbena gibanja s svojo decentralizirano organiziranostjo in globalno povezanostjo med posameznimi opozicijskimi skupinami, predvsem pa z nenehnim pojavljanjem in izginjanjem, predstavljajo nov nivo razvoja družbenih gibanj. O globalnih družbenih gibanjih govorimo torej kot o »novih političnih subjektivitetah, ki so na vozliščih družbene realnosti kadarkoli pripravljene na to, da se sprožijo, da gredo v boj« (prav tam, 1–2). Eno izmed pomembnejših globalnih gibanj je Antiglobalizacijsko gibanje, ki »[z] vključevanjem različnih članov z raznolikimi ideološkimi orientacijami« predstavlja gibanje, ki »je kritično do politik ekonomskega neoliberalizma ali 'korporativne globalizacije', ki vodijo mednarodno trgovino in razvoj od zadnjega desetletja 20. stoletja« (Engler 2007). Antiglobalizacijsko gibanje je največjo prepoznavnost doseglo na protestih v Seattlu leta 1999.

2.2 »Obuditelji duhov preteklosti«

Analizo revolucionarnih vidikov gibanja Occupy začnemo z letom 1968, saj sodobna družbena gibanja obujajo pretekle revolucionarne boje ter si izposojajo njihove strategije in taktike. Da so bila šestdeseta in sedemdeseta leta dvajsetega stoletja pomembna prelomnica za nastanek in razvoj najrazličnejših družbenih gibanj in alternativ, je jasno. Nova levica je dosegla veliko; po Katsiaficasu (1987, 4–5) se je »rodil nov niz vrednot«, ki je temeljil na »mednarodni in medrasni solidarnosti gibanj, zavračanju vrednot srednjega razreda kot so akumulacija bogastva in moči, boju proti rutinam in vzorcem patriarhalne dominacije in poskusu rekonstrukcije vsakdanjega življenja«. Zdelo se je, da ni nič nemogoče in »vsaj začasno je bilo vprašanje revolucije ponovno na zgodovinski agendi« (prav tam). Polletta in Jasper (2001, 286) trdita, da so se teoretiki s pojavom novih družbenih gibanj končno prenehali spraševati zakaj so ljudje tako obupani, da se vpletajo v kolektivni protest, ne da bi se organizirali s konvencionalnimi političnimi kanali in začeli postavljati pravo vprašanje, ki je »kdaj in kako zaščititi vire bojevanja za svojo izključitev iz teh kanalov« (prav tam). Prvič v dotedanji zgodovini se je namreč na protestih zbrala množica, ki je zahtevala spremembo družbenega reda in ne zgolj osvajala posamezne cilje in zahteve.

Katsiaficas (1987, 6) govori o svetovno–zgodovinskih gibanjih³ kot o spontanih opozicijskih in revolucionarnih izbruhih novih oblik moči in novih vizij pomena svobode. Ko omenja »sveže izbruhe revolucije [ki delujejo kot] obuditelji duhov preteklosti, od katerih so si izposodili imena, bojne vzklike in kostume, da bi predstavili novo sceno svetovne zgodovine v preobledi častitljivega časa in izposojenega jezika« (prav tam), v bistvu povzame Marxa. Svetovno–zgodovinska gibanja »definirajo nove epohe v kulturnih, političnih in ekonomskih dimenzijah družbe. Tudi ko jim spodleti, predstavljajo nove ideje in vrednote, ki sčasoma postanejo del zdravega razuma. Svetovno–zgodovinska gibanja kvalitativno ponovno določajo pomen svobode za milijone ljudi. Množičen in nepričakovan konflikt ter mednarodno širjenje novih aspiracij označujeta začetek nove zgodovinske epohe« (prav tam, 8). Obdobja revolucionarnih izbruhov s Katsiaficasom postanejo znana tudi kot »eros efekti⁴«, saj so priča procesu, ko so »temeljne predpostavke in vrednote družbenega reda (nacionalizem, hierarhija in specializacija) izzvane v teoriji in praksi z novimi človeškimi standardi«. Eros efekt je torej človeška karakteristika, zmožnost zamisliti si boljši svet in se zanj boriti, kar je bil glavni cilj še vseh dosedanjih družbenih gibanj.

Resnične revolucije delujejo na ravni zdravega razuma, dogajajo se v glavah in zavesti ljudi. Zavest in perspektiva ljudi se z vsakim novim svetovno–zgodovinskim gibanjem revolucionalizira. Katsiaficas (prav tam, 11) meni, da so takšna obdobja mobilizacije gibanj pomemben del samooblikovanja človeške vrste, pri čemer je bistvenega pomena, da ta obdobja akcije dramatično spremenijo akterje. Ljudje se »spreminjajo z družbenimi gibanji, samooblikovanje vrste pa ostaja najgloblji pomen zgodovine. Če nas zgodovina česa uči, je to razkrivanje procesa, skozi katerega se človeška bitja zavedajo svojega lastnega razvoja, zavest, ki obstaja v konkretni obliki med trenutki *eros* efekta« (prav tam). Leto 1968 je zato brez dvoma revolucionarno leto, saj so se ljudje uprli *statusu quo* in zahtevali spremembe v družbenem redu. Wallerstein in Zurkin (1989, 431) zapišeta, da je revolucija 1968 temeljito spremenila kulturno–ideološke realnosti svetovnega sistema ter da je sam revolucionarni dogodek pomenil »kristalizacijo določenih dolgo–obstoječih strukturnih trendov znotraj delovanja sistema«.

V šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja je bila fuzija raznolikih gibanj revolucionarna že sama po sebi, saj so se gibanja (nacionalna, etnična, spolna itd.) združila v svetovno–zgodovinsko gibanje, ki je, po Katsiaficasu (1987, 21), »porodilo vizijo kvalitativno

³ *World historical movements*

⁴ *Eros effect*–učinek spodkopavanja obstoječega režima ali preobražanja družbenega reda.

drugačnega svetovnega sistema (ali ne–sistema)«. Kljub taktičnim razlikam so imela gibanja podobne cilje–decentraliziran svet s pristnim človeškim samoodločanjem (prav tam, 20). Cilju decentralizacije in nehierarhičnosti–tako v organiziranju gibanja in akcij kot tudi z načeli–je kasneje sledilo tudi gibanje Occupy, ki za razliko od gibanj Nove levice ni imelo, niti potrebovalo, vodij znotraj gibanja.

2.3 Revolucija '68

Leta 1967, v času množičnih demonstracij proti vojni v Vietnamu v New Yorku in Washingtonu, je zgodovinar in aktivist Howard Zinn v Newarku in Detroitu predaval na temo *Marksizem in Nova levica*. Zinn je obsodil intelektualne elite medsebojnih osebnih dvobojev za čast oziroma privilegij (v Lynd 1969, 66), saj je to vse, kar jim je ostalo, potem ko so se samozadovoljili z idejo o koncu ideologije⁵. Zinn je prepričan, da intelektualci ne razumejo Nove levice kot tisto, kar v resnici predstavlja in meni, da »Nova levica intelektualno vidi preko obstoječe empirične realnosti« (prav tam, 68) oziroma vidi, kar Zinn poimenuje »vizijo prihodnosti«, vizijo prihodnje družbe oziroma tistega, kar bi ta lahko bila. Po njegovem mnenju je pri ustvarjanju prihodnje družbe pomembna predvsem akcija ljudi in ne toliko ideološki fetišizem, pri čemer navaja Marxovo enajsto tezo o Feuerbachu, da so »filozofi svet doslej samo različno interpretirali, gre pa za to, da ga spremenimo« (prav tam). Moč gibanj Nove levice in njihovih akcij je presegla napovedi takratnih opazovalcev in lahko njihove dosežke temeljito razločimo šele danes, ko se moč množičnih mobilizacij spet kaže v vseh svojih razsežnostih. Ostaja pa vprašanje kako drugače bi živeli danes, če gibanj šestdesetih ne bi zaustavila nasilna kontrarevolucija in vpeljava neoliberalnih politik.

Katsiaficas (1987, 20) je prepričan, da bi bil popoln uspeh bojev v šestdesetih in sedemdesetih globalna revolucija–»prva resnično svetovno–zgodovinska revolucija. Takšna revolucija bi nujno vsebovala radikalno preobrazbo svetovnega sistema, ki bi se zgodila od znotraj svojih jedrnih držav navzven«. V dvajsetem stoletju so bile uspešne svetovne revolucije omejene na periferijo svetovnega sistema (prav tam), kar je povzročilo, da je ideja svetovno–zgodovinske revolucije izginila vse do pojava Nove levice. 21. stoletje nudi podobno sliko uporniških ljudstev v državah, kot so Grčija, Tunizija, Egipt, Španija in druge, ki bi jih glede na njihov vpliv v mednarodnih finančnih in političnih odločitvah danes zlahka označili za periferne države. In tudi danes bi lahko Katsiaficasovo trditev o rojstvu revolucije v razvitem, bogatem

⁵ Konec ideologije (*End of Ideology*) je slogan in naslov knjige iz leta 1960 avtorja Daniela Bell–a, s katerim označi zastaranje in izčrpanost starih ideologij 19. in zgodnjega 20. stoletja, ter napove čas novih ideologij (Bell 1960).

centru ponovno potrdili, saj se je namreč gibanje Occupy rodilo ravno v Združenih državah Amerike—natančneje se je rodilo kot Occupy Wall Street (OWS) na ulici Wall Street, ki velja za zibelko finančnih trgov in celotnega ameriškega finančnega sektorja, z izjemno pomembnim globalnim vplivom.

Zdi se, da po vsaki veliki vstaji ali upori sledi hiter zaton njenih idej in ciljev. Revolucija 1968 je bila izjemno hitro pozabljena. Razlogov je več. Morda je najbolje začeti s poročilom *Kriza demokracije*, ki je bilo spisano za Trilateralno komisijo leta 1975 in predstavlja premislek revolucionarne dobe '68. Glavni namen poročila je bil »analizirati izzive, s katerimi se soočajo demokratične vlade, da bi ugotovili temelje optimizma ali pesimizma prihodnosti demokracije« (Crozier in dr. 1975, 3). Avtorji poročila zaključijo, da se je optimizem demokracije končal s povojnim obdobjem, v šestdesetih letih pa so se pokazale njene slabosti, saj je »razširjanje politične participacije povečalo zahteve, naslovljene na vlado. Močno razširjena materialna dobrobit je povzročila, da je pomemben del populacije, posebej med mladimi in 'intelektualnimi' profesionalnimi razredi, posvojil nove življenjske stile in nove družbeno-politične vrednote« (prav tam, 158). V listini je kot posebej negativna izpostavljena ena izmed sicer pomembnejših lastnosti revolucije 1968, to je dejstvo, da je revolucija zajela široko bazo ljudi iz raznovrstnih slojev prebivalstva in ni bila več omejena zgolj na delavstvo. Vodilni pobudniki vstaj so bile namreč skupine, ki so običajno veljale za marginalne: študenti, mladi ljudje, ženske in lumpenproletariat⁶, te manjšine pa so avtorji listine smatrali za nesprejemljive in nesposobne sodelovanja v političnem odločanju. Nasprotovale so jim iz različnih razlogov, od katerih je morda najočitnejši strah pred tem, da bi se revolucionarne marginalne skupine povezovale z nasprotnikom, v tem primeru torej z oblastjo in njenimi strukturami, kar se je že dogajalo v preteklih revolucijah. Oblasti v boju za svoj obstanek niso smele dovoliti širjenja demokracije. Zaradi strahu političnih in ekonomskih elit so v sedemdesetih politike države blaginje vse bolj začele nadomeščati neoliberalne politike.

Pomemben del dediščine, ki jo je revolucija 1968 pustila svojim potomcem, prihodnjim gibanjem, je način organiziranja gibanj in posameznih akcij. Različne metode direktne akcije so bile razvite že v šestdesetih letih in so vse do danes ostale pomemben del vstaj povsod po svetu. Z izkušnjami direktne akcije naj bi »gibanje postalo kvantitativno večje in kvalitativno močnejše. Aktivizem Nove levice ni bil zgolj povratek k čisti in preprosti spontanosti, ampak

⁶ Termin, ki označuje del delavskega razreda, ki verjetno ne bo nikoli dosegel razredne zavesti in ki je izgubljen za družbeno uporabno proizvodnjo. Termin sta v delu *Nemška ideologija* (1845) prvič uporabila K. Marx in F. Engels (Wikipedia).

nova metoda za integracijo teorije in prakse« (Katsiaficas 1987, 27). Udejanjenje teorije v praksi lahko opazimo na primeru »upora s sedenjem in okupacij, celo upor z učenjem lahko vidimo kot obliko 'aktivizacije' teorije« (prav tam). Teorija, ki je prešla v prakso, zanašanje Nove levice na direktno izkušnjo in empirična kritika takojšnjih dogodkov so predstavljali negacijo poudarka Stare levice na centralizirani organizaciji in primarnosti vloge »zavednega elementa« (prav tam). Nova družbena gibanja so se tako predstavila z novimi metodami upora in tudi novimi cilji—v končni fazi ni šlo več toliko za prevzem oblasti kot za spoznanje, da sama oblast, sistem predstavlja problem.

Revolucija se vedno zgodi od spodaj navzgor, kar so gibanja Nove levice stalno poudarjala. Potek in izid revolucije je seveda nemogoče napovedati vnaprej. A v retrospektivi ne pretiravamo, če zapišemo, da je Nova levica spremenila vse in jo Katsiaficas upravičeno imenuje svetovno—zgodovinsko gibanje. Poleg tega so nam gibanja 1968 »pokazala neverjetno mednarodno zavest in notranjo povezanost, njihova meteorska pojavitev in dezintegracija pa je odraz hitrega ritma sprememb v modernem svetu« (prav tam).

2.3.1 Dosežki Nove levice

Gibanja Nove levice so obsojala obstoječo ameriško družbo kot prežeto s »korporativnim liberalizmom« in le tega skušala nadomestiti s »participativno demokracijo« (Lynd 1969, 69). Korporativni liberalizem je, po mnenju Carla Oglesbya (v prav tam), »upravičeval korporativno izkoriščanje z liberalno retoriko«, zato ga je Nova levica razumela kot »instrument mistifikacije, ki se poteguje, da bi zatirani voljno sprejeli svojo zatiranost, saj je zatiranje predstavljeno kot svoboda«. Nova levica tako predstavlja upor proti avtoriteti oziroma »upor proti paternalistični, indirektni avtoriteti, ki skriva železno roko moči v žametni rokavici retoričnega idealizma« (prav tam, 70). Zavzemanje za participativno ali tudi direktno demokracijo, v kateri posamezniki nadzorujejo odločitve, ki vplivajo na njihova življenja, sodi med glavne definirajoče lastnosti gibanj Nove levice, ki jo prevzamejo skoraj vsa nadaljnja družbena gibanja, tudi Occupy.

Tet ofenziva

V teku 1960–ih je vzponu in razvoju globalnega gibanja botrovalo več sovpadajočih dejavnikov. A upor Vietnamcev »proti tuji nadvladi je bil tisti, ki je kataliziral celotno globalno gibanje« (Katsiaficas 1987, 29), saj je povsod po svetu sprožil nastanek mirovnih gibanj, katerih člani so spremljali dogajanje v Vietnamu po radiu in televiziji, tehnologiji, ki sta jim prvič v zgodovini omogočili aktivno spremljanje dogajanja na vojnem ozemlju.

Nasilni prizori in poročanja vojnih veteranov so pri ljudeh povsod po svetu sprožili dvoumne občutke in čedalje več je bilo tistih, ki so vojni in politikom, ki so jo podpirali, nasprotovali. Intenzivnost Vietnamskega »gibanja za neodvisnost je razbila iluzijo demokratične vsebine *pax Americanae*⁷ in povzročila vzpon gibanj v industrializiranih družbah, ki so ciljale na preobražanje struktur svetovnega sistema. Hkrati pa so njihove zmage na bojiščih navduševale antiimperialistična gibanja povsod po tretjem svetu« (prav tam, 29). Poleg Vietnamske Tet ofenzive so na revolucijo vplivali še drugi dejavniki. Med izjemno pomembne spadajo upori v Latinski Ameriki.

Chejeva »foco« teorija

Še danes priljubljeni karizmatični vodja gverile Ernesto Che Guevara, ki med drugim velja za glavno figuro kubanske revolucije, je revolucionarne ideje in vizije približal mladim in starejšim po vsem svetu. Velja za kulturnega junaka in simbol moči zatiranih marginaliziranih ljudi. Za razvoj globalne revolucije je Che pomembno prispeval z organiziranjem majhnih skupin gveril (*foco*) iz podeželja, kar je spremenilo pogled na možnosti revolucije, ki naj bi jo organiziralo delavstvo. Childs (1995, 595) opisuje, kako so skoraj vsa gverilska gibanja Latinske Amerike šestdesetih posvojila Guevarovo teorijo. Njegova pisanja o vojni gverilcev so bila sprejeta in brana povsod po svetu, hkrati pa se je proti njemu širila sovražna nastrojenost Američanov. Podeželski gverilci so imeli popolnoma drugačno bazo ljudi in uporabljali drugačne in nove taktike upiranja. Locirali so se »med kmeti, tako daleč kot le mogoče od vojaško–politično–ekonomskih koncentracij *establišmenta*« (Katsiaficas 1987, 36), njihova strategija pa je med drugim temeljila tudi na anarhističnih načelih, ki se najjasneje izražajo v načrtovanem načinu prehoda v nov politični sistem, ki bi potekal »z vzpostavitvijo velikega motorja množičnega gibanja skozi manjši motor gverilskih skupin *foco*« (prav tam). Che–jeva *foco* teorija je bila sicer neuspešna v Boliviji, Kolumbiji in Venezueli, vendar se je izkazala za zelo koristno v nikaragvijski revoluciji.

Ruiz (1998, 106) pritrjuje, da so bili marginalni sloji prebivalstva, še posebej domorodni kmeti v Latinski Ameriki, pomemben novi člen revolucionarnih gibanj v času vpeljevanja neoliberalnih politik: »glede na družbeni položaj, ki sta ga ustvarili neoliberalna vlada in globalizacija, bi morali dati večji poudarek organiziranju celotnih ruralnih skupnosti, ki jim grozi uničenje, pogodbenemu in navadnemu delu v industrijskih conah, imigrantskemu delu v

⁷ *Pax Americana*, slo. Ameriški mir, je termin, ki se nanaša na zgodovinski koncept relativnega miru na Zahodni hemisferi, po domnevni zaslugi Združenih držav Amerike.

zatiralskih državah in višje–razrednemu etičnemu in intelektualnemu delu med študenti in učitelji ter medijskimi, poslovnimi in informacijskimi strokovnjaki«. Raven odločanja bi torej morali razširiti na vsa področja bojev, vključno z ulicami, parlamentom in akademskim svetom.

Študentsko gibanje

Revolucija 1968 se je začela med drugim tudi po zaslugi močnega študentskega gibanja v šestdesetih. Študenti tistega obdobja so bili izjemno hitro rastoča in čedalje močnejša skupina. Lahko rečemo, da je bilo leto 1968, leto študentov. Študentsko gibanje je »postalo sila v mednarodnih odnosih, ki je silila svetovne politične odločevalce, da prilagodijo—in v nekaterih primerih popolnoma opustijo—svoje velikopotezne načrte« (Katsiaficas 1987, 37). Po vsem svetu so bila študentska gibanja tista, ki so krojila usodo političnih odločitev, saj so z izražanjem kritik mobilizirala množice ljudi na protestih po celem svetu. Lynd (1969, 65) zapiše, da so si kljub razlikam, študentska gibanja v Združenih državah, Zahodni Evropi in na Japonskem, delila skupne zahteve: »zavračanje tako kapitalizma kot tudi birokratskega komunizma, ki ga je predstavljala Sovjetska zveza; antiimperializem; in usmerjenost k decentralizirani 'direktni akciji', nasilni ali nenasilni«. Študentska gibanja so dejansko sama sprožila skorajšnjo revolucijo v Franciji ter »največjo krizo od državljanske vojne v Združenih državah« (Katsiaficas 1987, 40). Kar je značilno za vsa študentska gibanja po svetu je to, da so spontano delovala v solidarnosti drugo z drugim, kar je gibanju dalo močan mednarodni karakter. Vsaj delno moramo to pripisati vzponu novih komunikacijskih in informacijskih tehnologij, ki so v tistem obdobju postala dostopna vsaki srednje–razredni družini. Predvsem študenti in intelektualci so nove tehnologije znali izkoristiti za širjenje idej in ciljev gibanja po svetu.

Univerzitetni kampusi so predstavljali razsvetljene prostore razsvetljenih glav, a moramo za pojasnitev in razumevanje študentskih uporov pod drobnogled vzeti njihov kontekst v tretji industrijski revoluciji in globalizaciji proizvodnje (prav tam, 46). Z vse hitrejšim tehnološkim razvojem je postajal »moderni svetovni sistem čedalje bolj odvisen od univerz zaradi tehničnih raziskav in tudi zaradi izobrazbe tehnikov« (prav tam). Število univerz je po drugi svetovni vojni začelo strmo rasti, hkrati pa se je zgodil »notranji preboj nacionalnih ekonomij v svetovno ekonomijo, [ki je ustvaril] predpogoje za vzpon študentskega gibanja. Daleč od tega, da bi ostale marginalne institucije, rezervirane za usposabljanje novih elit, so se univerze premaknile v center globalnega sistema proizvodnje. Desetine milijonov študentov je v

šestdesetih letih predstavljalo vplivni novi delavski razred, od katerega je bilo čedalje bolj odvisno delovanje globalnega sistema« (prav tam). V tako oblikovanem globalnem sistemu so študenti predstavljali najšibkejši člen, saj je intelektualno delo, z besedami Ernesta Mandela, ponovno integriralo v produktivno delo (v Katsiaficas 1987, 46–47):

Kar je bilo pomembno v 1968. ni toliko to, da so bili študenti v ospredju Nove levice, niti ne zgolj to, da je njihovo število tako naraslo, da so že sami predstavljali pomembno družbeno silo. Kar je bilo najpomembnejše, je to, da so se določeni interesi študentskega gibanja identificirali s potrebami najbolj zatiranih članov svetovnega sistema in da se je razločila splošna volja, ki je zanikala sprejete vrednote nacionalizma, hierarhije in globalne delitve dela. V maju 1968 in maju 1970 je splošna stavka, ki so jo zanetili študenti preseгла obstoječi sistem vrednot in simultano vodila v preobrazbo struktur svetovnega sistema in vsakodnevnih rutin, ki jih te strukture pogojujejo.

V zgolj nekaj letih je študentskemu gibanju uspelo v vsakdanji diskurz vpeljati besednjak, ki je bil še desetletje pred tem nesprejemljiv. Gibanja so v temelju spremenila pomen pojma revolucije. Študentska gibanja so bila pomembna tudi zaradi »stopnje do katere so njihove akcije postale politične. /.../ Transformacija ekonomskih bojev v politične je bila (in je) osrednja točka preobrata v življenju družbenih gibanj. Ta transformacija samointeresa v univerzalni interes—še ena izmed dimenzij *eros* efekta—je bila tisto, kar se je zgodilo v 1968. in je bila tako očitna, da so jo videli vsi« (prav tam). Četudi študentske akcije v 1968. veljajo za direktno politične, pa se je njihov vpliv čutilo na vseh področjih:

S preizpraševanjem predpostavk vsakdanjega življenja—kulture primernosti potrošništva, zatiranje žensk, diskriminiranje manjšin in segregacije mladine—je študentsko gibanje pomagalo stimulirati svetovno kulturno prebujenje, ki je spremljalo in trajalo še dlje kot globalni politični upor. Tako v centru kot na periferiji, na vzhodu in zahodu, je študentsko gibanje spontano proizvajalo skladne globalne aspiracije, ki so ostro nasprotovale obstoječi realnosti. Od Francije do Tunizije in od Jugoslavije do Mehike, so se študenti odpovedovali tradicionalnim političnim strankam levice in desnice in razvijali nove oblike organiziranja in prakse (prav tam).

Prvi pogoj za revolucijo je gotovo, da se začne javna debata o novih idejah. Razumljivo je, da so študenti, ki se dnevno vključujejo v pogovore, se izobražujejo in analizirajo različna mnenja, najbolj verjetna skupina širjenja novih idej tudi izven svojega družbenega kroga. S

svojimi akcijami so na novo vzpostavili globalno kulturo in segli preko do tedaj možnih in sprejemljivih vrednot. V centralizirano urejen svetovni sistem so vpeljali decentralizirano urejeno kulturo, delčki katere so se ohranili vse do danes. Kot mirni, večinoma nenasilni protestniki so bili v ospredju skoraj vseh večjih protestov 20. stoletja.

Med študentskimi gibanji šestdesetih za največje presenečenje velja ameriško. Tisti čas so bile Združene države Amerike center modernega svetovnega sistema in kapitalistična prestolnica sveta, a so se kmalu zapletle v grenak domači konflikt (prav tam, 73). Ameriška oblast je izgubljala ljudsko podporo, ko se je vojna v Vietnamu vrnila domov⁸. Kljub temu »sovražniki Nove levice še zdaleč niso bili poraženi. Bodisi je šlo za 'preventivne' ukrepe, uporabljene v industrializiranih državah ali brutalno represijo, tipično za tretji svet, je v 1968. prevladalo kontrarevolucionarno nasilje« (prav tam). S sklicevanjem na protisovjetsko politiko in antikomunizem sta na oblast prišla republikanska kandidata Richard Nixon in Henry Kissinger, ki sta hkrati s še drugimi pomembnimi dogodki—umor Martina L. Kinga, padec skorajšnje revolucije v Franciji, sovjetska invazija na Češkoslovaško, predolimpijski masaker nad stotinami študentov v Mexico Cityju« (prav tam)—v nekaj letih poskrbela za zaton družbenih gibanj znotraj Nove levice. Kontrarevolucija je z vso silo udarila na prizorišča po vsem svetu; v Boliviji je bil ubit Che Guevara, Narodna garda pa je v ZDA brutalno zatirala proteste. A ne glede na to, kako brutalni so bili na primer »umori v Detroitu in Newarku, so ti pomenili le aperitive za kolosalen aparat represije, ki je bil izpuščen nad ameriško ljudstvo« (prav tam, 74). Represija je sprožila velik preobrat v razvoju in delovanju gibanj v ZDA, začela se je radikalizacija gibanj, med njimi posebej gibanja za državljanske pravice, ki se je preobrazilo v gibanje *Black Power*. Tudi gibanje Študenti za demokratično družbo (*Students for a Democratic Society—SDS*) so se poimenovali za »revolucionarne komuniste« in postali »predani nasilnim spopadom« (prav tam, 76). Nasilje in radikalno vzdušje znotraj gibanj sta se hitro razširila tudi med belskimi študenti, vrhunec pa je doseglo »med vsedrjavno stavko maja 1970, ko je prišlo do vsaj 508 nasilnih konfrontacij na kampusih v obdobju enega meseca« (prav tam).

Žensko gibanje

Feministična gibanja so dosegla neverjetno spremembo v dojemanju vsakdanjega življenja in so zgleden primer gibanja, ki spreminja zavest ljudi. »Gibanje za osvoboditev žensk /.../ je

⁸ Malcolm X je po tem, ko je bil zaradi svoje podpore Izraelu ubit Robert Kennedy, pravilno napovedal, da se bo nasilje izvoženo iz ZDA vrnilo domov. Izrekel je danes slavne besede: »*the chickens would come home to roost*«, kar v prenesenem pomenu zveni podobno kot pregovor »kdor drugim jamo koplje, sam vanjo pade«.

izzvalo seksizem znotraj družbe (in gibanja) ter začelo preizpraševati patriarhalno dominacijo« (Katsiaficas 1987, 23). Z različnimi akcijami je temeljito spremenilo položaj žensk v družbi, politiki, gospodarstvu in povsod drugod. Šestdeseta leta so za žensko gibanje pomenila nov zagon. Pojavile so se mnoge skupine, ki so ozaveščale ženske »v vsakem večjem mestu v Združenih državah in tudi v mnogih manjših mestih. Avtonomne ženske skupine so se oblikovale že v 1967. in do 1968. je izhajalo tudi že precejšnje število feminističnih revij« (prav tam, 76). V skupinah ozaveščanja se je vzpostavil moderni feminizem z izpostavljanjem teme tihega prenašanja osebne bolečine žensk, s čimer se je vzpostavil slogan »Ženska bolečina ni osebna, ampak je politična« (prav tam). Žensko gibanje je v revoluciji 1968 doseglo izjemne rezultate: »ženska osvoboditev je postala osrednja ideja kvalitativno novega družbenega reda in organizacije Nove levice«, ki je bila »temeljno preobrazena od znotraj, z razširjenjem svoje baze in ciljev« (prav tam, 77). Žensko gibanje je doseglo mednarodne razsežnosti in vplivalo na že sprejete in na nove politike skoraj povsod po svetu.

Nova levica je preobrazala družbo na vseh nivojih. Z decentralizacijo v organizaciji, pogostimi upori, brezvodstveno strukturo in nenasilnimi protesti so nehote obujali anarhistično tradicijo, ki je sicer stalna spremljevalka ljudskih vstaj. Breines (1988, 542) med dosežke gibanj šestdesetih uvrsti »trud, da se zgradi skupnost, ustvari in sodeluje v živi akciji in obnašanju zelene družbe, poudarek na sredstvih in ne na ciljih, spontani in utopični eksperimenti, ki so se razvili sredi političnih akcij in katerih cilj je bila svobodna in demokratična družba«. Nadaljuje, da gibanja Nove levice niso bila zgolj brez vodstva in discipline; »eksperimentirala so v antihierarhičnih organizacijskih oblikah« (prav tam), kar so izkušnje, iz katerih družbena gibanja črpajo še danes. Kritiki Nove levice so izpostavljali pomanjkanje enotnosti in konkretne organizacije gibanja, vendar je ravno ta (ne)organiziranost pomembno prispevala k vzponu in razvoju prihodnjih družbenih gibanj. Kljub navidezni neenotnosti znotraj gibanj, so si vsa delila »spontano nasprotovanje rasizmu in neenakosti, vojni v Vietnamu in predstavnosti ameriških družbenih norm in kulture, vključno s centralizacijo in hierarhijo« (prav tam, 543). Gibanja so zastopala pravice vseh; marginalnih, nemočnih in zatiranih. Prvič se je zgodilo, da je »privilegirana mladina poslušala in sodelovala« (prav tam), se identificirala in sočustvovala z vsemi ostalimi.

Na globalno prebujenje radikalnih družbenih gibanj je sledil odgovor globalne kontrarevolucije. Policija je na provokacije članov gibanj odgovarjala vedno bolj nasilno, naraščalo je tudi število smrtnih žrtev med protestniki. Najznamenitejši prikaz takšne situacije je okupacija univerze Columbia, ko so policisti nad študenti uporabili vsa dosegljiva sredstva nasilja, pri čemer niso prizanesli niti tistim, ki so se zgolj po naključju znašli tam. Mediji so o tej okupaciji veliko pisali, kar je v nasprotju z zadnjimi okupacijskimi akcijami, izvedenimi pod okriljem gibanja Occupy, ki jih je večina medijev namenoma ignorirala.

Kljub temu, da Novo levico mnogi označujejo kot negativno in neuspešno, pa je vendarle spremenila vse. Preobrazila je ne le celotno generacijo ljudi, temveč po Breinesu (1988, 544) tudi celotno kulturo. Večina demokratičnih elementov ameriške družbe še danes izhaja prav iz šestdesetih: »feminizem; kontrakulturne perspektive v umetnosti; prispevki ljudi drugih etničnih pripadnosti, ki so bili končno pripoznani v belski družbi; oddaljitev od patriotskih, militarističnih in nacionalističnih sentimentov; in decentralizirane politične organizacije in projekti, ki skušajo zgraditi bolj enakopravno, manj tekmovalno, multikulturno in tolerantno družbo« (prav tam). Novi levici je vse to uspelo tudi s pomočjo tehnoloških prebojev, a ključen je bil preboj v glavah ljudi. Gibanjem Nove levice je uspel preobrat, spreminjanje zavesti in dojemanja sveta pri ljudeh, revolucija. Prav tako je leto 1968 nakazalo načine prihodnjih velikih revolucij. Dejstvo, da Novi levici ni uspelo preobraziti sistema v celoti, je izkoristil neoliberalizem, ki je zavzel oblikovanje vseh novih politik in kmalu v družbi postal zdravorazumski okvir življenja.

2.4 »Vmesno obdobje« in vzpon neoliberalizma

Obdobje 1970. in 1980. je obdobje, ki ga lahko označimo za »vmesno« iz vsaj dveh razlogov. Prvi je ta, da to obdobje povezuje uporniška šestdeseta in uporniška devetdeseta, začeni z uporom zapatistov leta 1994. Drugi razlog pa je ta, da je to obdobje prineslo vzpon in razširitev neoliberalnih politik, zaradi katerih taktike in strategije upornikov v šestdesetih posvoji generacija potomcev revolucije 1968 in jih prenese, celo nadgradi v uporih v devetdesetih in vse do danes.

Po padcu Nove levice, se je zmaga desnice začela z zagonom liberalizacijskih politik, ki so bile sprožene s konferenco v Parizu leta 1973, ko so »formalno pokopali finančne ureditve, ki so jih s tako težavo vzpostavili v Bretton Woodsu, ter se sporazumeli, da bodo namesto njih uvedli nov sistem drsečih tečajev« (Judt 2007, 522). Posledica je bila visoka inflacija, ki je sprožila gospodarsko krizo predvsem v evropskih državah, ki so po tej ameriški potezi »v

upanju, da bodo lahko preprečile pričakovani negativni trend, sprejele zavestno deflacijske politike: kredite so sprostile, domače cene dvignile, lastne valute pa spustile« (prav tam). Dodaten dejavnik, ki je otežil celotno gospodarsko situacijo Zahodnega sveta je bila tretja industrijska revolucija, ki je povzročila, da je začelo izginjati industrijsko gospodarstvo. Posledično so »prerazdelitveni učinek inflacije, ki ga je še poslabševala endemično visoka obdavčitev moderne države storitev, tudi sedaj najhujše občutili povprečni državljani« (prav tam, 532). Socialne storitve, ki so jim bile na voljo kot še nikoli do tedaj, so bile ogrožene in vlade so se bale možnih prihodnjih protestov jeznih prebivalcev predvsem številčno močnega srednjega razreda.

Doba sedemdesetih je opuščala komunitarno kulturo šestdesetih, ko se je predpostavljalo, da »imajo podobno kot delavci, kmetje, črnci in druge skupnosti tudi študentje skupne interese in afinitete, ki jih povezujejo v posebnem odnosu drug do drugega in—četudi kljubovalno—do preostale družbe. Projekti šestdesetih, pa naj so bili še tako fantastični, so predpostavljali odnos med posameznikom in razredom, razredom in družbo, družbo in državo« (prav tam, 550). V sedemdesetih letih se je to končalo. »Kultura sedemdesetih /.../ ni nagovarjala skupnosti, temveč posameznika. Tako kakor je antropologija kot paradisciplina šestdesetih zamenjala filozofijo, je njeno mesto sedaj prevzela psihologija« (prav tam). Psihologija se je osredotočala izključno na posameznika in njegovo vedenje, kar so spretno uporabili v potrošniški industriji, ki je čedalje več izdelkov namenjala razvoju posameznikovega osebnega življenjskega stila. Bonfeld (1998, 668) opisuje vpliv obdobja sedemdesetih tudi na zatiranje levih intelektualcev: »lov na čarovnice, usmerjen proti levim intelektualcem je imel pomemben vpliv na intelektualno klimo in je izzval 'spremembe vrednot', ki so vodile do prevlade liberalnih idej in interpretacij«. Nova levica se je tudi sama preobrazila in se posvetila zagovarjanju emancipacije manjšin, živali in rastlin.

David Harvey (2012, 5) leta 1978–1980 označi za »točko revolucionarnega preobrata v svetovni družbeni in gospodarski zgodovini«. Tako trdi zaradi uvedbe liberalizacijskih politik v gospodarstva skoraj povsod po svetu. Stara doktrina neoliberalizma je bila obujena in preobrazena v »osrednje vodilo ekonomske misli in upravljanja« (prav tam, 6), neoliberalne politike, po katerih sta delovala takrat najslavnejša svetovna voditelja Margaret Thatcher in Ronald Reagan, pa so bile v zelo kratkem času vpeljane v vse pore življenja. Harvey (prav tam, 7) izjemno natančno poenostavi definicijo tako zahtevnega pojma, kot je neoliberalizem, za katerega pravi, da je

predvsem teorija politično–ekonomskih praks, ki pravi, da do človeške blaginje najhitreje pridemo z osvoboditvijo individualnih podjetniških svoboščin in večšin v institucionalnem okviru, ki ga zaznamujejo močne pravice do zasebne lastnine, prosti trg in prosta trgovina. Vloga države je ustvariti in ohraniti institucionalni okvir, ustrezen takšnim praksam. Država mora na primer jamčiti za kvaliteto in stabilnost denarja. Prav tako mora vzpostaviti tiste vojaške, obrambne, policijske in pravne strukture in funkcije, ki so potrebne za obrambo pravice do zasebne lastnine, in zagotoviti, če je treba, tudi s silo, ustrezno delovanje trgov. Nadalje, če trgi ne obstajajo (na področjih, kot so zemlja, voda, izobraževanje, zdravstvo, sociala ali onesnaževanje okolja), potem jih je treba ustvariti, če je treba, tudi z državnimi posegi. Toda meja teh nalog naj država ne bi prečkala. Državni posegi v trge (brž ko so ti ustvarjeni) morajo biti omejeni na goli minimum.

Neoliberalna politika temelji na pozivu po privatizaciji vsega javnega, saj naj bi bila država slab gospodar. Na trg je zato treba poslati vse, z vsemi funkcijami socialne države vred. Svoje politike je neoliberalizem ljudem približal z obljubo nižjih davkov in deregulacijo privatiziranega bančnega sistema, pri tem pa popolnoma prezrl opozorila, da takšno vedenje vodi do popolnega kolapsa sistema in ponovne regulacije, za katero se seveda uporabijo sredstva državljanov oziroma davkoplačevalcev. Takšne politike se upravičujejo v imenu napredka ter s prepričevanjem javnosti o tako imenovanem »trickle–down« učinku, po katerem naj bi pomoč bogatim, da se dokopljejo do še več kapitala omogočila »kapljanje navzdol« in vplivala na boljše življenjske standarde tudi revnejših delov populacije. Kljub temu, da se je kmalu pokazalo, da so takšne politike nedelujoče, je neoliberalizem postal prevladujoč diskurz, kar mu je uspelo s specifičnim načinom vpeljevanja svojih politik: »[z]agovorniki neoliberalne poti danes /.../ zasedajo zelo vplivne položaje v izobraževanju (univerze in mnogi 'možganski trusti'), množičnih občilih, upravnih odborih in finančnih ustanovah, ključnih državnih ustanovah, kot so Mednarodni denarni sklad (MDS), Svetovna banka in Svetovna trgovinska organizacija (STO), ki regulirajo svetovne finance in trgovino« (prav tam, 7–8). Učinki neoliberalizma »na načine mišljenja so prodrli do točke, ko je postal del zdravega razuma, po katerem mnogi od nas tolmačijo, živijo in razumejo svet« (prav tam). In ravno to je največja ovira v razumevanju današnjega sveta, saj je postalo nemogoče živeti po ne–neoliberalnih načelih v okviru neoliberalnega vsakdanjika.

Neoliberalci so za širjenje svojih idej in politik izkoristili ravno šestdeseta in sedemdeseta leta, ki so bila predvsem med aktivisti leta zahtev po svobodi, enakosti in miru. »V zgodnjih

sedemdesetih so lahko tisti, ki so si prizadevali za individualne svoboščine in družbeno pravičnost, zlahka našli skupen jezik na podlagi tega, kar je bil za številne skupni sovražnik. Za mogočne korporacije v navezavi z intervencionistično državo je veljalo, da vodijo svet za posameznika zatirajoče in družbeno nepravilne načine« (prav tam, 58–59). Vsi so se strinjali, da je potrebno reformirati vsiljivo državo. Na to mesto je stopil neoliberalizem, a »ga je bilo treba podpreti s praktično strategijo, ki bi poudarila svobodo potrošnikove izbire, in sicer v smislu izbire ne le med posameznimi proizvodi, temveč tudi med življenjskimi slogi, načini izražanja in širokim razponom kulturnih praks« (prav tam, 59). Osemdeseta so nato prinesla množično vključitev korporacij v umetno, materialno ustvarjanje različnih življenjskih stilov, posledica česar so bili enormni dobički. Uporništvo je skoraj povsod po svetu privzelo drugačno obliko ter posvojilo drugačne cilje in tarče.

Hvalisanje pravice posameznika in korporacij do zasebne lastnine, ideala osebne odgovornosti ter neodvisnosti od državne intervencije je neoliberalne politike razširilo na polje osebne svobode in avtonomije posameznika, kar je sprožilo porajanje številnih opozicijskih gibanj, »ki v tržnem sistemu in zunaj njega izrecno ali tiho zavračajo tržno etiko in prakse, ki jih vsiljuje neoliberalizacija« (Harvey 2012, 244). Tudi identitetne politike in osredotočanje na življenjski stil (*lifestyle*), ki imata po Bonefeldu (1998, 668) sicer korenine v sedemdesetih, so se razširile po vsem razvitem svetu: »njihova dediščina je potrjevanje individualističnih pojmov samodoločanja in avtonomije, zahteva, ki se je dobro skladala s predstavami neoliberalne desnice«.

Število družbenih gibanj od osemdesetih in predvsem devetdesetih let dalje vztrajno raste, gibanja pa se »borijo proti posameznim vidikom neoliberalnih praks, predvsem proti akumulaciji z razlašanjem, se upirajo plenilskemu neoliberalizmu (kakor revolucionarno gibanje zapatistov v Mehiki) ali iščejo dostop do virov, ki so jim bili odtegnjeni (v Braziliji to počne gibanje kmetov brez zemlje, v Argentini pa gibanje delavcev, ki prevzemajo tovarne)« (Harvey 2012, 245). Neoliberalizmu nasprotujočih gibanj je čedalje več in poleg tega, da se radikalno razlikujejo od nekdanjih delavskih gibanj se razlikujejo tudi med sabo. Z mehiškim uporom zapatistov se je začelo novo obdobje uporništva in aktivizma, ki si za cilj ne zastavlja prevzema državne oblasti, temveč deluje po načelih decentralizacije brez vodstvene strukture in s ciljem ozaveščanja ljudi o grobih kršitvah njihovih pravic ali drugih nepravilnostih oblastnih struktur. Raznolikost sodobnih gibanj je izjemna in jih zato državna oblast težko nadzira.

Vodovnik (v Horvat 2014, 38) opozarja, da bi se danes lahko ponovile »napake iz osemdesetih let, ko je meščanska civilna družba v procesu demokratizacije alternativna gibanja oropala duha. Formirala se je kot politična opozicija, ki je v obračunavanju z alternativci včasih prekašala samo oblast«. O načrtnih shemah opozicijskih gibanj govori tudi Graeber (2009, ix), ki piše, da je »[ž]e v 1980–ih desnica, ki je več let trdila, da gverilski upori na območjih kot je Vietnam, Zimbabve ali El Salvador, niso spontani, ampak da gre za okrutne sheme, ki so jih ustvarili tuji ideologi, začela prevajati svojo lastno teorijo v prakso z ameriškimi in južnoameriškimi obveščevalnimi agencijami, ki so ustvarjale gverilske vojske /.../ za napad na leve režime«. Zmeda, ki je nastajala ob pojavu takšnih načrtnih opozicijskih shem je vodila tudi v nasilne spopade znotraj gibanj, kar je bil pravzaprav njihov namen. Državne oblasti so se na tak način oprale krivde za spopade, osvobodilna gibanja pa so se preobrazila v nasilne etnične vojne, ki so bile značilne za konec osemdesetih in začetek devetdesetih let.

2.5 Devetdeseta

Kapitalizem se je na mednarodnem prizorišču preobražal v revolucionarno silo, zahteve po tržni svobodi pa še nikoli niso bile tolikšne kot tudi korporacije še nikoli prej niso ustvarjale tolikšnih dobičkov. Devetdeseta označujejo spremembo položajev tudi v političnem prostoru: »levica je večinoma opustila utopizem (in s tem tudi vse bolj venela in propadala), kar pa je izkoristila desnica, [katere zagovorniki svobodnega trga so se] razglašali za revolucionarje« (Graeber 2009, x). V tako zastavljenem kontekstu ni naključje, da je Graeber (prav tam, ix) devetdeseta leta do vzpona Zapatistov označil za »verjetno najbolj depresivno obdobje za biti revolucionaren—ali celo za biti predan idealom levice—v vsem živem spominu«. Za depresijo ni bil kriv zlom stalinizma in konec hladne vojne, temveč tisto, kar jima je sledilo: »[z] zlomom stalinizma je večina marksistov pričakovala renesanso humanejših oblik marksizma. Socialni demokrati so verjeli, da so končno zmagali v sporu z revolucionarno levico in pričakovali, da se bodo bivši subjekti sovjetskega bloka zbrali v njihovem primežu« (prav tam). Velika pričakovanja se niso uresničila in socialni demokrati ter z njimi večina populacije srednje in vzhodne Evrope so doživeli »šok terapijo in najbolj divjo obliko neomejenega kapitalizma«, ki je dokončno uničil »romantično sliko gverilskih vstaj« iz 1960–ih, sliko, ki se je sesedla v nekakšno »obsceno samo–parodijo« (prav tam). Položaj najmočnejšega »imperija« na svetu so prevzele Združene države Amerike, katerih vrednote so se začele širiti povsod po svetu. »Ameriški voditelji so s precejšnjo podporo javnosti svetu vsilili idejo, da so ameriške neoliberalne vrednote svobode univerzalne in vrhovne ter da je za

takšne vrednote vredno dati življenje« (Harvey 2012, 270). V bistvu je bilo žrtvovanih mnogo življenj za uspeh in izjemno hitro rast ZDA, a žrtve niso bile zgolj ameriški državljani, temveč so s tako imenovano »šokterapijo« po vsem svetu uvajali »obsežni program svobodne trgovine« (Klein 2010, 19). Postopek »šokterapije« je sila preprost: v določeni državi umetno ustvariti krizo in nato strah ljudi izkoristiti za vpeljavo neoliberalnih politik, ki služijo interesom Združenih držav. Takšnih metod se ZDA poslužujejo še danes.

Socialna država je vse bolj izginjala. V času Clintonovega mandata je »kompleks Wall Streeta, MDS in ameriškega finančnega ministrstva /.../ začel igrati vodilno vlogo v ekonomski politiki [ter] je prepričal, premamil in (po zaslugi strukturnih prilagoditev, ki jih je nadzoroval MDS) prisilil številne države v razvoju, da so ubrale neoliberalno pot« (Harvey 2012, 123). S sklicevanjem na znanstvene raziskave, ki naj bi potrjevale pravilnost njihovih neoliberalnih teorij, je do konca desetletja že večina svetovnih ekonomistov »vsaj v grobem soglašala z neoliberalnim programom, ki je kot osrednja cilja ekonomske politike zagovarjal nadzor nad inflacijo in vzdržne javne finance (namesto polne zaposlenosti in socialne zaščite)« (prav tam, 124). Novo nastale globalne institucije, ki naj bi skrbele za enakomeren razvoj vseh svetovnih držav in za mir med njimi so se čedalje bolj nagibale k ameriškim interesom, ki naj bi sčasoma postali globalni interesi. STO je poskrbela, da je tudi v svojem programu »vzpostavila neoliberalne standarde in pravila za sodelovanje v svetovnem gospodarstvu. Njen glavni cilj pa je bil odpreti karseda velik del sveta neoviranim kapitalskim tokom (čeprav je bila klavzula o zaščiti ključnih 'nacionalnih interesov' vselej navzoča), saj so bili ti temelj sposobnosti ameriške pa tudi evropske in japonske finančne zmožnosti pobiranja dajatev iz preostanka sveta« (prav tam, 125). Nad institucijami kot je že omenjena STO, MDS in Svetovno banko se ne izvaja nikakršen nadzor, niti ne delujejo po demokratičnih načelih, lahko bi celo rekli, da jih vodi »nevidna roka ZDA«, ki te institucije izrablja za širjenje svojega vpliva in nadzora nad vsem svetom.

Vse večje število globalnih institucij pa je tudi od družbenih gibanj terjalo razširitev prostora delovanja. Od devetdesetih let dalje je tako med njimi zaznati trend privzemanja globalne perspektive. Gibanja so, po Ruggieru in Montagni (2008, 297) spremenila svoje cilje:

Začela so ciljati na supranacionalne gospodarske in politične institucije z namigovanjem, da nacionalna država, kot politična ali kot geografska entiteta, ni več edini lokus konflikta. Na eni strani globalna gibanja izpodbijajo trenutno neoliberalno globalizacijo, ki jo vidijo kot ekskluzivno tržno usmerjeno /.../ Na drugi strani pa

družbena gibanja izražajo obliko 'globalizacije od spodaj' skozi konstrukcijo globalnih omrežij in protestnih kampanj ter promovirajo /.../ 'utopičen obraz globalizacije'.

Pojav številnih raznolikih globalnih družbenih gibanj ni nenavaden, kar potrdi tudi Harvey (2012, 266): »[b]olj ko je neoliberalizem prepoznan kot propadla utopična retorika, ki prikriva uspešen projekt obnove moči vladajočega razreda, močnejša je podlaga za ponovno obuditev množičnih gibanj, ki bodo postavljala egalitarne politične zahteve in si prizadevala za ekonomsko pravičnost, pravično trgovino in večjo ekonomsko varnost«. Ljudje po vsem svetu čedalje bolj spoznavajo namere političnih in ekonomskih elit ter se jim začenjajo zavestno upirati. Zavedajo se krčenja demokratičnih vrednot in demokracije v vsakdanjem življenju, zato je tudi njihov boj usmerjen proti protidemokratskemu neoliberalizmu.

Obseg množičnih gibanj po svetu je danes osupljiv: »od Kitajske, Brazilije, Argentine, Tajvana in Južne Koreje do Južnoafriške republike, Irana, Indije in Egipta, tako v razmeroma zaostalih državah Vzhodne Evrope kakor v osrčju sodobnega kapitalizma, obstajajo skupine in družbena gibanja, ki zagovarjajo reforme v duhu te ali one različice demokratičnih vrednot« (prav tam, 269). Po Appaduraiju (2008, 303) imamo dve vrsti omrežij, ki jih ta globalna gibanja tvorijo; na eni strani »obširna, dobro-financirana in širše prepoznana omrežja, ki so postala megaorganizacije. Na drugi strani pa majhna in fluidna, gola omrežja, ki delujejo tiho, pogosto nevidno, a prav tako preko nacionalnih in drugih meja«. Devetdeseta tako posledično povzročijo preizpraševanje vloge nacionalne države v globalno urejenem svetovnem sistemu. Della Porta in Tarrow (2008, 339) trdita, da sicer moč nacionalne države ni izginila, da pa so »od 1960-ih družbene, kulturne in geopolitične spremembe začele preobraziti institucionalno in kulturno okolje družbenih gibanj. Specifično se je zgodil preobrat na področju politične moči–preobrat, ki ga simbolizira rastoča uporaba konceptov kot so 'večnivojsko vladanje', 'svetovna politika' in 'globalna civilna družba'«. Čas bo pokazal, kaj bodo ta gibanja v resnici dosegla in koliko časa vztrajala, je pa po načinu organiziranja in delovanja sodobnih družbenih gibanj nemogoče napovedati rezultate. Gibanja so namreč svoje metode delovanja, strategije in tehnike izpopolnila v tolikšni meri, da so še ne tako oddaljeni zgodovini praktično neprepoznavna.

3 Sodobna družbena gibanja

Izraz sodobna družbena gibanja v tem delu označuje gibanja, ki so se začela pojavljati v devetdesetih letih z začetno točko v zapatističnem uporu. 1. januarja 1994 se je po Graeberjevem mnenju »zgodovina ponovno začela« (Graeber 2009, xii). Z geslom »dovolj je dovolj!« je namreč Zapatistična nacionalna osvobodilna vojska (*Ejército Zapatista de Liberación Nacional*–EZLN) začela svoj upor. To je bil dan, ko je začel veljati Severnoameriški prosto-trgovinski sporazum (*North American Free Trade Agreement*–NAFTA), ki je postal vzorec za nadaljnje neoliberalne kapitalistične trgovinske dogovore. »Zapatisti so s svojim zavračanjem staromodne gverilske strategije zavzetja državnega nadzora z oboroženim bojem, s svojim pozivom po ustvarjanju avtonomnih, demokratičnih, samoupravnih skupnostih, v zavezništvu z globalnim omrežjem istomislečnih demokratičnih revolucionarjev, uspeli kristalizirati, pogosto v čudovitem poetičnem jeziku, vse niti opozicije, ki so se počasi zbirale vsa leta prej« (prav tam). Pojav tega in ostalih sodobnih družbenih gibanj je odgovor na proces vpeljevanja neoliberalnih politik v vsakdanje življenje, ki poteka že več kot štirideset letih. Gibanja danes nastajajo z namenom opolnomočiti in spodbuditi ljudi k zahtevanju več demokracije. V svojem prizadevanju in splošni zahtevi po pristni demokraciji, je ta boj v bistvu boj za revolucionaliziranje demokracije, saj je demokracija, ki jo ponujajo politične elite zgolj slabo izrabljen termin. Pojem demokracije je potrebno očistiti ter ga predstaviti kot tisto, kar v resnici je. Sodobna družbena gibanja nam s svojim delovanjem takšno demokracijo skušajo neposredno prikazati. Gre v bistvu za »demokratiziranje demokracije«, kot zapiše Vodovnik (2011b, 10). Tudi zapatisti delujejo s podobnim ciljem in po načelih demokratične, vključujoče politike. Njihov upor Harvey (2012, 262) opiše kot demokratično iskanje novih alternativ obstoječemu družbenemu redu:

Njegov namen je prečiti celotno civilno družbo in v njej bolj odprto in tekoče iskati alternative, primerne za specifične potrebe različnih družbenih skupin, in tem omogočiti izboljšanje življenjskega okolja. V organizacijskem smislu se je ta upor na splošno ognil avantgardizmu in zavrnil prevzem oblike politične stranke. Raje ostaja znotrajdržavno družbeno gibanje, ki poskuša oblikovati politično zavezništvo, v katerem bi staroselske kulture naposled prišle v ospredje. Mnoga okoljevarstvena gibanja za okoljsko pravičnost, delujejo na enak način.

Zapatistično in ostala sodobna družbena gibanja se od gibanj v šestdesetih in do osemdesetih razlikujejo tako v načinu sporočanja svojih protestnih zahtev kot tudi v načinu organiziranja posameznih vstaj. Nimajo namena vstopiti v uradno politično sfero, temveč z

zunajparlamentarno organiziranostjo opozarjajo na notranjepolitične spodrsaljaje. Gibanje Occupy se ne omejuje zgolj na Združene države, kjer je prvotno nastalo. Podobno kot Antiglobalizacijsko gibanje leta prej, ustvarja globalna zaveznitva z ostalimi gibanji, ki jih družijo skupen cilj–boj proti neoliberalizmu. Gibanja so organizirana brez vodstvenih struktur, kot omrežna struktura, ki po Montagni (2008, 350) »spodbuja horizontalne odnose med akterji«. Po Castellsu (v prav tam) takšna struktura »ni zgolj odsev organiziranosti družbe in produkcije; je prej izraz egalitarnih in antihierarhičnih identitet, razvitih v teku dvajsetega stoletja, kot nasprotje konvencionalnim političnim strankam«. Omrežna struktura in s tem decentralizirana urejenost omogoča gibanjem zaobseči raznolikost članstva in jim predstavlja model za pravično družbo.

Montagna (prav tam, 349) navede tri karakteristike sodobne kolektivne akcije:

- *obstoj nacionalnih in mednarodnih omrežij posameznikov, skupin, združenj, kampanj in gibanj, ki se raztezajo preko kontinentov in so neformalno organizirana, s čimer puščajo posameznikom visoko stopnjo avtonomije;*
- *organizacija transkontinentalnih protestnih kampanj, ki se osredotočajo na neoliberalno globalizacijo;*
- *izdelava globalnih okvirov, posebej o razumevanju globalnih problemov in njihovih vzrokov ter identifikacija mednarodnih vladnih in ekonomskih institucij proti katerim usmeriti protest.*

Od predhodnih gibanj se razlikuje tudi vpliv, ki ga imajo sodobna gibanja, saj ta vplivajo na »premik terena političnega organiziranja od tradicionalnih političnih strank in delavskega organiziranja k manj osredotočeni politični dinamiki družbenega delovanja, ki preči celoten spekter civilne družbe« (Harvey 2012, 262). Ne gre več zgolj za vplivanje na odločitve tistih na oblasti in za spreminjanje, ukinjanje ali sprejemanje zakonov. Zahteve sodobnih družbenih gibanj le–te močno presežejo. Osredotočajo se na specifične probleme v družbi, jih analizirajo in kažejo alternative za njihovo reševanje. »Kar takšna gibanja zgubijo pri osredotočenosti, pridobijo pri neposredni relevantnosti za posamezne probleme. Svojo moč črpajo iz vpetosti v bistvo vsakdanjega življenja in boja, a zato tudi težko abstrahirajo od lokalnega in posameznega in oblikujejo širšo politično predstavo o tem, za kaj je pri neoliberalni akumulaciji z razlaščenjem in pri njenem razmerju do obnove razredne moči pravzaprav šlo in še zmeraj gre« (prav tam). Za lažje reševanje posameznih problemov so takšna gibanja

vpeljala decentralizirane delovne skupine, od katerih se vsaka posveča specifični problematiki.

Znotraj gibanj obstaja precejšnje in še rastoče število akademikov in intelektualcev, tudi takih, ki skrbijo za to, da so ideje in rešitve razumljive oziroma se interpretirajo širši javnosti. Na ta način se ljudem predstavi možne alternative, ki jih gibanja nudijo:

Nekatera si prizadevajo za popolno ali delno ločitev od neustavljive moči neoliberalne globalizacije. Druga (na primer gibanje 'Petdeset let je dovolj') si prizadevajo za svetovno družbeno in okoljsko pravičnost, ki bi jo dosegli z reformo ali ukinitvijo mogočnih institucij, kakršne so MDS, STO in Svetovna banka /.../ Nekatera gibanja (predvsem Greenpeace in sorodstvena okoljevarstvena gibanja) zahtevajo 'vrnitev skupnega' in s tem kažejo na globoko povezanost s starimi gibanji pa tudi z boji, ki so se bili skozi zgodovino kolonializma in imperializma (prav tam, 263).

Različna sodobna družbena gibanja se danes medsebojno povezujejo za doseganje večjega vpliva in hitrejše globalno širjenje, pri čemer se pojavljajo na najbolj nepričakovanih mestih ter proizvajajo učinke, ki navadno niso povezani s tradicionalnim razumevanjem politike (Casas–Cortés in dr. 2008, 17). Skupna točka teh gibanj je zavzemanje za drugačen svet, posledica česar je tudi rastoče število literature na to temo. Med gibanji in zavezništvu gibanj pogosto prihaja do raznih nestrinjanj. Harvey (2012, 265–266) analizira zakaj so gibanja trenutno razcepljena:

Na eni strani so gibanja, ki so osredotočena na to, kar imenujem 'razširjena reprodukcija', kar pomeni, da se posvečajo predvsem vprašanju izkoriščanja meznega dela in pogojem, ki opredeljujejo družbeno mezdo. Na drugi strani pa so gibanja proti akumulaciji z razlaščanjem. Ta nastopajo proti klasičnim oblikam prvotne akumulacije (kakršna je premestitev kmečkega prebivalstva z zemlje), proti krutemu odstopu države od vseh socialnih obvez (z izjemno nadzora in obvladovanja prebivalstva), proti praksam, ki uničujejo kulturo, zgodovino in okolje, in proti 'plenitveni' deflaciji in inflaciji, ki ju povzročajo sodobne oblike finančnega kapitala in njihova povezava z državo.

Pomemben del identitete gibanja Occupy je ravno raznovrstnost posameznih skupin. Vsakovrstne cilje in rešitve, ki jih posamezna skupina znotraj gibanja poudarja in zagovarja, združi v enotno gibanje. Gibanje Occupy in ostala sodobna družbena gibanja ozaveščajo in

poučujejo množice ter jim kažejo možne alternative tudi v praksi. Preobražajo pogled na delovanje in ureditev družbenega reda ter medsebojne odnose znotraj družbe z zagovarjanjem vrednot solidarnosti, vzajemne pomoči ter skrbnosti za boljšo prihodnost.

3.1 Zapatisti

Začetek pripada zapatistom—začetek novega obdobja zgodovine, začetek konca stoletja. Zapatisti so z okupacijo mesta San Cristobal de las Casas v Mehiki na novoletni dan leta 1994 sporočili »*ya basta!* (dovolj!) neizprosnim neoliberalnim politikam, ki so spodkopavale že tako pomanjkljivo preživetje domorodne populacije v Chiapasu—eni od najrevnejših mehiških držav« (Curran 2007, 129). MDS, ki je Mehiki in celotni Latinski Ameriki vsilil strukturne prilagoditvene politike, je naletel na močno in dotlej neznačilno opozicijo. Ta je temeljila na »moralni obrambi nekaterih kolektivnih virov: pravici do obravnavanja zemlje, hrane, fosilnih goriv in celo kulture, ne kot da gre za tržne dobrine ampak kot skupne dobrine, ki jih kolektivno upravlja nekakšna oblika moralne skupnosti—v vse manj primerih je namreč nacionalna država predstavljala primer varuha takšnih pravic« (Graeber 2009, xii–xiii). Pogled teh opozicijskih gibanj je bil skoraj vedno »usmerjen tako lokalno kot tudi planetarno« (prav tam), v skladu z reko *misli globalno, deluj lokalno*. Glede na sredstva komuniciranja in tehnologije, ki so jih imeli člani zapatističnega gibanja na voljo, je bila njihova hitra globalna prepoznavnost osupljiva.

Tako kot večina sodobnih družbenih gibanj so bili tudi zapatisti urejeni v svojem lastnem značilnem slogu, s svojo lastno zastavo. »Oblečeni v črne smučarske maske, s pravimi in ponarejenimi pištolami ter pod vodstvom ženske vojakinje, so ti zamaskirani domorodni gverilci okupirali župansko palačo ter tam izobesili svojo črno EZLN zastavo« (Curran 2007, 129). Maske oziroma rute, s katerimi si zapatisti zakrijejo obraz, jim ne omogočijo zgolj anonimnosti, pač pa s »prostovoljnim nošenjem mask zapatisti zahtevajo nazaj dostojanstvo, ki je bilo ukradeno domorodnim ljudstvom, z opozarjanjem sveta, da imajo najbolj marginalizirani, najbolj nevidni in najbolj zatirani, moč, da preobrazijo svet« (Khasnabish 2010, 12). S svojim pojavom so najprej napovedali vojno Mehiki državi. Tako kot so maske postale ikona zapatističnega gibanja, je kljub sklicevanju na brezvodstveno strukturo znotraj gibanja, ikona postal človek, ki je gibanje na prvi dan leta '94 predstavil javnosti. Človek, ki se je predstavljal kot »*Subcomandante Insurgente Marcos*« oziroma podpoveljnik Marcos, je bil eden izmed »maloštevilnih nedomorodnih članov EZLN« (prav tam, 13). Zapatisti so tudi po njegovi zaslugi postali svetu širše prepoznani kot močna in čedalje vplivnejša vojska v boju proti neoliberalnemu izkoriščanju mehiških domorodcev, kmetov in ostalih

marginaliziranih razredov. Marcos je bil »ključni kanal komunikacij med EZLN in širšim svetom, odličen politični strateg in osrednja ikona Alterglobalizacijskega gibanja« (prav tam, 14). Po Swordsovi (2007, 78), so zapatisti med leti 1994 in 2004 uspeli utrditi zahteve po globlji demokraciji in izvajanju omrežnih načinov politične participacije ter skupnostnih projektov preživetja: »s pozivanjem po avtonomiji so ponovno vgrajevali politično in ekonomsko sprejemanje odločitev z družbenimi vrednotami spoštovanja, dostojanstva in skupnosti«. Posledično se je njihovo omrežje upora širilo na nova območja, s čimer se je širil tudi upor proti neoliberalizmu.

Na svojem pohodu nad številnimi mesti, so zapatisti prevzeli začasen nadzor, vsaj dokler jih »državne varnostne sile [niso] razkropile v spopadih, ki so terjali mnogo življenj gverilcev« (Curran 2007, 129–130). Vstaja zapatistov je bila hitro zatrta, saj se njihova omejena in preišljena uporaba nasilja ni mogla kosati z vojaško in policijsko represijo. Kljub temu njihov boj ni bil zaman in še danes ni pozabljen: »[n]iso zgolj podučili mehiške javnosti o žalostno težkih razmerah domorodcev, temveč so tudi pomagali utrditi globalni upor proti neoliberalni globalizaciji« (prav tam, 130). Predstavili so nov, kreativen in dinamičen način upora ter s tem tlakovali tla »v demokraciji, dialogu, vključenosti in vzajemnemu prepoznanju dostojanstva« (Khasnabish 2010, 4–5). Ta način upora so prevzela tudi gibanja, ki so jim sledila.

Položaj v revni regiji Chiapas je domorodcem omogočil delovanje na treh nivojih: lokalnem, nacionalnem in globalnem. Glede na to, da je njihov upor izšel iz domorodnih skupnosti, ga najbolje razumemo »ne v smislu esencialnih identitet, temveč kot stalen proces ustvarjanja novih družbenih praks v uporih proti dominaciji« (Stahler–Sholk 2010, 269). Stanje v regiji Chiapas je bilo produkt nacionalnih politik, nacionalni odzivi pa so pogojeni z globalnimi politikami, zato so zapatisti svoj upor lahko ohranjali le s simultanim trinivojskim izzivom. Na strateškem nivoju jim je nacionalna in globalna vidnost pomagala zaščititi svoje skupnosti pred državnimi nasilnimi ukrepi« (Curran 2007, 130). Prepletenost lokalnega, nacionalnega in globalnega nivoja je danes na političnem, družbenem in gospodarskem področju izjemna, zato morajo tudi upori potekati na vseh treh nivojih. Zapatisti so v dobrem desetletju pomagali definirati karakter upora 21. stoletja. Njihova vstaja predstavlja »točko preobrata za opozicijske politike po vsem svetu« (prav tam), saj s svojim delovanjem veljajo za začetnike sodobnih družbenih gibanj, katerih število po vsem svetu še vedno vztrajno raste.

V letu 1996 je »*subkomandante* Marcos izdal vabilo aktivističnim skupinam in družbenim gibanjem po svetu k sodelovanju na Prvem medkontinentalnem srečanju za humanost in proti neoliberalizmu« (prav tam). Kljub temu, da je bila izbrana lokacija sredi mehiške džungle, se je na srečanju 27. julija zbralo »3000 aktivistov iz štiridesetih držav iz petih kontinentov v ročno zgrajenih konferenčnih centrih, da bi začeli globalni upor proti skupnemu nasprotniku: neoliberalni globalizaciji. [Ravno ta] globalna koordinacija upora je pomagala zagnati zapatizem kot navdihujočo politično filozofijo za 21. stoletje« (prav tam). Iz zapatističnega *encuentra* je izšla tudi »globalna mreža Ljudska globalna akcija (*People's Global Action–PGA*) /.../, [ki] vključuje številna gibanja in kolektive brez anarhistične identitete, pa vendar so njeni principi organiziranja in delovanja povsem identični z glavnimi anarhističnimi sentimentimi« (Vodovnik 2011a, 93). PGA je namreč, prav tako kot to zagovarjajo anarhisti, organizirana decentralizirano in zavrača vsakršno obliko dominacije človeka nad človekom ter v boju proti tej poziva z in k direktni akciji.

Za to, da je Marcosu zapatiste tako dobro uspelo predstaviti svetu, so zaslužene tudi njegove retorične sposobnosti. Nasploh je po zaslugi zapatistov dialog postal »močno politično orožje, ki je preobrazilo 'besede' v 'orožje'. Zapatisti so vojska, ki ima raje dialoge kot boje in vojska, ki strelja besede graje proti vojakom v mehiških vojaških bazah namesto nabojev« (Curran 2007, 131). Po zaslugi Marcosa so znotraj gibanja dajali velik poudarek besedam in poeziji–»poezija kot protest« (prav tam). Marcosove besede, poezija, ironije, satire, filozofske raziskave in tako naprej so bile izdane kot »*communiques*«⁹ (prav tam) na internetu, tako da so bile dostopne celemu svetu. Ideje zapatizma so se tako širile s pomočjo sodobne tehnologije: »[k]omunikacijske tehnologije, ustvarjene za spletno izdajanje političnih dialogov, so jim zagotovile vidnost. Posledična globalna 'slava' ne le daje večjo moč njihovemu političnemu sporočilu, temveč jih hkrati ščiti pred političnim kaznovanjem znotraj lastnih meja. Kot 'orožje' njihove besede služijo številnim funkcijam« (prav tam). Besede v svetu vse naprednejših tehnologij veljajo za najmočnejše orožje uporniškega aktivizma, kar velja tudi za gibanje Occupy.

Zapatistično gibanje predstavlja prelomno točko v razvoju globalnih opozicijskih politik. Trajnost njihovega gibanja ne temelji na prevzemu oblasti in strmoglavljenju države, ampak na »prizadevanju po nenehnem preobražanju družbe« (Stahler–Sholk 2010, 269), s čimer opišejo novo dobo aktivizma in jih definiramo kot prvo gibanje sodobnih družbenih gibanj.

⁹ Sporočila.

»Mnogi akterji AGG ga sprejemajo kot inspiracijski navdih in ideološkega zaveznika. Marksisti, socialisti in anarhisti ga vsi prevzemajo za svojega. Zapatisti sami pa zavračajo ideološke omejitve in odklanjajo kakršnokoli poimenovanje« (Curran 2007, 131). Kljub temu, da sami poimenovanju ne namenjajo posebne pozornosti, so v zapatizmu prepoznani močni anarhistični impulzi. Fleksibilno in odprto črpajo tako iz anarhizma kot tudi iz vrste drugih tradicij, da bi izpostavili svojo lastno »neideološko 'znamko' politične filozofije« (prav tam).

3.2 Antiglobalizacijsko gibanje

Antiglobalizacijsko gibanje (AGG) je svoje ime dobilo s kritiko globalizacije korporativnega kapitalizma. Gibanje različni avtorji sicer poimenujejo s številnimi podobnimi izrazi, kot so Alterglobalizacijsko gibanje, Antikorporativno gibanje, Gibanje proti neoliberalni globalizaciji, gibanje gibanj in tako dalje. Iz vseh imen lahko sklepamo na cilj, za katerega si prizadevajo in sicer nasprotovanje enormnim multinacionalnim korporacijam, ki posedujejo neizmerno, nenadzorovano politično moč, ki se izvaja skozi trgovinske dogovore in deregulirane finančne trge. Aktivisti AGG si prizadevajo za več demokracije znotraj takšnih procesov, napredek v razvoju človekovih pravic ter pravično trgovino in trajnostni razvoj. Sam termin »antiglobalizacijsko« je tako napačen in zavajajoč, saj ne opiše resnične ideje gibanja, a kot najpogosteje uporabljenega v obravnavani literaturi, ga privzamemo za opis Antiglobalizacijskega ali Alterglobalizacijskega gibanja.

AGG se od prejšnjih opozicijskih gibanj razlikuje, a si z njimi deli tudi precej podobnih lastnosti. Najbolje ga opišemo kot »gibanje, ki ideje vleče iz različnih opozicijskih strani—starih in novih—in jih potem ponovno združi v raznolike politike, ki jim oporo dajejo nove tehnologije« (Curran 2007, 50). Vodovnik (2010, 126) zapiše, da je bilo AGG »eno izmed prvih, ki je preseglo rasne, verske in tudi spolne razlike, prav tako pa je bilo sposobno enakopravno povezovati in graditi na staroselski kulturi hkrati z razsvetljenskimi ideali, ki so takrat že dosegli 'Novi svet'«. Velika novost AGG nedvomno pripada njihovi organiziranosti: »inovacija gibanja je v njihovi omrežni strukturi—strukturi, ki so jo pomagale oblikovati nove tehnologije. Omrežja omogočijo ustanovitev povezav in zavezništev med različnimi deli in ohranjanje opozicijske avtonomije znotraj omrežja opozicijske enote« (Curran, 55–56). Gre za fenomen, ki je ključna značilnost sodobnih družbenih gibanj in hkrati nadgradnja novih družbenih gibanj. Tudi strateško omrežja pomenijo velik napredek. Omrežja so namreč kljub povezanosti fragmentirana, kar »deluje kot zaščita pred nasprotniki gibanja: oteži napad na jedro gibanja, če le—to jedra sploh nima« (prav tam, 56). Decentralizirana organizacija brez

vodstva in kakršnekoli hierarhije marsikomu ni predstavljava, zato je gibanje poskrbelo za pravo zmedo v medijih in med ljudmi.

Kljub temu, da se večina članov gibanja ne bi imenovala za anarhiste, pa gibanje v osnovi temelji na anarhističnih načelih. Poleg že omenjenih lastnosti si znotraj gibanja kljub nekaterim pomembnim razlikam med posameznimi gibanji, le-ta delijo tudi nekaj skupnih potez: »[p]rva je *identiteta* gibanja, torej, kako se gibanje vidi in 'v imenu koga govori'. Drugič, ker gibanje stoji v opoziciji do nečesa ima vsako *nasprotnika* ali 'sovražnika', ki ga mora jasno identificirati. Končno so gibanja motivirana z *družbeno vizijo*–transformacijski cilj, h kateremu težijo in h kateremu je usmerjena njihova opozicija« (prav tam, 60). Green in Griffith (2002, 50) Antiglobalizacijsko gibanje opišeta z načeli in cilji, po katerih le-to deluje: »razširjena participacija in odgovornost v oblikovanju politik; izboljšana okoljska zaščita in internalizacija okoljskih stroškov; reforma pravil svetovne trgovine za koristi šibkejših držav in skupnosti«. Gibanje je torej po mnogih kriterijih pravičniško in se zavzema za kreiranje bolj egalitarnega in pravičnejšega sveta.

Anarhistični naboj gibanja se najjasneje pokaže s tem, da »identificira omrežno, brezvodstveno in nehierarhično strukturo gibanja–obliko, ki jo je omogočila nova tehnologija« (Curran 2007, 65). Naštete karakteristike veljajo za temeljne lastnosti sodobnih družbenih gibanj. Podprte s konstantnim nadgrajevanjem in spreminjanjem strategij ter nepredvidljivimi taktikami so sodobna družbena gibanja trd oreh za avtoritete, ki so se znašle pred problemom nadzorovanja in spremljanja opozicijskih gibanj. Težko je namreč ujeti glavnega krivca za sprožitev protestov, če gibanja nimajo vodij, ki bi jih zastopali. Še težje je odgovoriti na množico protestnikov, ki nenasilno zahteva svoje, medtem ko je policistom pogosto naročena uporaba sile za umiritev protestov. Novodobni aktivisti so s svojo neverjetno iznajdljivostjo in inovativnostjo nepremagljivi v boju z očitno zastarelimi taktikami avtoritet oziroma na splošno preizprašujejo njihov obstoj, saj policisti in nacionalne vojske očitno obstajajo zgolj še zato, da zaščitijo interese premožnih, enega odstotka, ki živi in bogati na račun dela in skromnih mezd vseh ostalih, 99 odstotkov.

Radikalno demokratična oblika gibanja je lastnost AGG, ki razkriva politično in strateško moč in je čisto nasprotje hierarhičnim oblikam institucij in korporacij, ki jim AGG nasprotuje (prav tam, 66). Oblika gibanja tako zagotavlja enotnost med sredstvi in cilji, ki jo anarhizem zagovarja. Graeber (2002, 69) vztraja, da je glavna anarhistična inspiracija AGG ta, da »razkriva, delegitimizira in razstavlja mehanizme vladavine, medtem ko osvaja vedno večje

prostore avtonomije od nje«. Odvzemanje legitimnosti institucijam in oblasti je eden izmed najrevolucionarnejših elementov sodobnih družbenih gibanj, cilj, ki ga je (nezavedno) posvojilo tudi gibanje in akcija Occupy Wall Street septembra 2011.

Pri AGG je pomembno izpostaviti tudi izjemno visoko število mladih udeležencev, kar je vedno znak nezadovoljstva mladih z delom prejšnjih generacij. »V tem postideološkem okolju so mlajše generacije oddaljene od političnih junakov svojih staršev in ciljajo na pričakovanja ideološke 'natančnosti'. A to ne označuje depolitizacije–prej oporekanje sektaštvu in preoblikovanje upora, da bi bolje odgovarjali na nove izzive« (Curran 2007, 67). Mladi znotraj gibanj prinašajo sveže ideje in so za razliko od velikega števila starejših dobro podkovani v upravljanju z novimi tehnološkimi inovacijami, ki jim omogočajo povezljivost, komunikacijo in dostop do informacij.

3.3 Bitka za Seattle

Protesti v Seattlu, ki se jih je udeležilo približno 30 000 industrijskih delavcev, študentov, okoljevarstvenikov in aktivistov iz več kot 140 različnih držav (Gopal 2001, 3226), so se začeli 30. novembra 1999, na dan sklica ministrske konference STO. Srečanje delegatov se je že teden dni pred začetkom soočalo s težavami slabe organizacije dogodka, dosegli niso niti dogovora o dnevnem redu, poleg tega pa so bila med predstavniki držav v razvoju prisotna globoka nestrinjanja. Ključno točko spora so izpostavile južne države članice, ki so, po Smithovi (2008, 316), neenakovredno »prejele manjše ekonomske nagrade iz razširjene trgovine pod STO, kot so pričakovale. Njihova agenda v Seattlu je bila, da je potrebno pregledati obstoječe dogovore in jih narediti bolj pravične«. Razvite države in tiste z široko razvito trgovinsko dejavnostjo so se dogovarjale o določenih odločitvah, potem pa skušale prepričati preostanek sveta, da je sprejel njihove agende (Bernal 1999, 62).

Smithova (2008, 317) nadaljuje, da so protesti v Seattlu »izšli iz zgodnejših lokalnih, nacionalnih in transnacionalnih mobilizacij proti dogovorom o liberalizaciji trgovine, politik Svetovne banke in STO ter iz neuspešnega zaščitenja človekovih pravic in okolja«. Na prvi dan zasedanj se je pred poslopjem zbralo preko štirideset tisoč protestnikov in aktivistov, ki so okrog poslopja sklenili človeško verigo z namenom, da delegati vanj ne bi mogli vstopiti. Kasneje jim je pogajanja uspelo tudi v celoti prekiniti. S svojim delovanjem so ogrozili delovanje vseh podobnih globalnih institucij, saj so »iz samega obstoja STO naredili javni problem« (Graeber 2009, 207). Ogrozili so legitimnost te institucije s tem, da so pod vprašaj postavili sam njen obstoj.

Pri uporu v Seattlu je šlo, po Graeberju (prav tam, 209–210), za direktno akcijo: »[t]isti, ki zagovarjajo akcije kot je bila Seattleska, ne le vztrajajo, da je šlo za direktno intervencijo, ko so ljudje na linije dejansko postavili svoja telesa, da bi blokirali delegatom vstop v stavbo, temveč so to naredili na način, ki ga Beyer–Arnesen¹⁰ izpostavi kot ključnega: z mobiliziranjem skupnosti ljudi na način samoorganizacije, ki zagotavlja živo alternativo obstoječi strukturi avtoritete«. Sodobna družbena gibanja z direktno akcijo in organizirana v delovne skupine, od katerih se vsaka ukvarja s specifičnim problemom, ponazarjajo demokracijo. Ne opozarjajo neposredno na napake in slabosti obstoječega sistema, ampak znotraj le–tega ustvarjajo nov, resnično demokratični sistem.

Po Smithovi (2008, 317) so bili protesti v Seattlu nekaj novega tudi »zaradi izjemne participacije državljanov Združenih držav in drugih naprednih industrializiranih držav proti mednarodni organizaciji«. Te so v razmerju do prebivalstva revnih južnih držav v privilegiranem položaju, pri čemer gre za pojav nekakšnega novega občutka mednarodne empatije in solidarnosti, ki je posledica tudi povsod prisotnih informacijskih in komunikacijskih kanalov, ki omogočijo vidnost revnega Juga bogatemu Severu. Kljub različni dostopnosti sredstev aktivistov po svetu, so se vsi združili v cilju gibanja–strinjali so se, da je nujno izpostaviti »nedemokratično naravo STO in podobnih institucij, ki skupaj tvorijo hrbtenico nesprejemljive neoliberalne vladavine, ki zaseže oblast zato, da bi zatrla obstoječe demokratične pravice v imenu korporativne moči. Na drugi strani pa so odločeni organizirati celotno akcijo po načelih direktne demokracije in tako zagotoviti živi primer tega, kako naj bi egalitarno odločanje delovalo« (Graeber 2009, 210). Učijo nas torej tistega, kar nam formalne izobraževalne ustanove zatajijo–kaj demokracija v resnici pomeni oziroma kako bi jo lahko živeli.

Seattle predstavlja pomembno točko v globalnem aktivističnem gibanju. Različne skupine so se združile v enotno gibanje, ki mu je uspelo doseči pomemben cilj–prekiniti pogajanja in srečanje delegatov STO. Brez izpostavljenih vodij in z decentralizirano ureditvijo je gibanje doseglo zgodovinski cilj in svetu pokazalo moč ljudstva, moč demokracije. Gopal (2001, 3228) pritrjuje: »radikalne skupine v Seattlu niso imele centralnega vodstva, uradnih teles ali izdanega programa. Protesti so bili vodeni s srečanji predstavnikov vseh 'interesnih skupin' na protestih, ki so skupaj prišli do konsenza o posameznih protestnih akcijah«.

¹⁰ Harald Beyer–Arnesen (1952–2005) je bil norveški anarhistični pisec. Citat je iz članka *Direct Action: towards an understanding of a concept*, ki je bil leta 2000 objavljen v reviji *Anarcho–Syndicalist Review*.

Po Seattleski bitki je sledilo še nekaj pomembnih protestov, od katerih se je večina osredotočala na boj proti delovanju globalnih neoliberalnih institucij. 16. aprila 2000 so v tako imenovani akciji A16 v Washingtonu protestirali proti Svetovni banki in MDS, proti katerima so 26. septembra istega leta v akciji S26 v Pragi protest ponovili in ki je veljala za »prvo veliko dramatično akcijo v Evropi po Seattlu« (prav tam, xv). Konec januarja 2001 se je v Porto Alegre v Braziliji odvijal prvi Svetovni socialni forum (*World Social Forum*–WSF), ki je bil zastavljen kot »radikalna alternativa Svetovnemu ekonomskemu forumu« (*World Economic Forum*–WEF). WSF je hitro »postal intelektualni center globalnega gibanja proti neoliberalizmu s tisoče različnimi organizacijami in posamezniki, ki so sodelovali v na stotine zasedanjih« (prav tam). 20. in 21. aprila 2001 so se v Québec Cityju v Kanadi pogajali o paktu Območja svobodne trgovine Amerik (*Free Trade Area of the Americas*–FTAA). V akciji so aktivisti prvič doživeli, da so se »avtoritete organizirale s strategijo postavljanja velike ograje ('zidu') okrog območja mesta, kjer se je srečanje odvijalo« (prav tam). Sledilo je srečanje glavnih predstavnikov industrializiranih narodov G8 v Genoi v Italiji, kjer so strategijo postavljanja zidu ponovili. Italijanska policija je tokrat »uporabila strategijo ekstremne represije z zavračanjem vsakršnega kontakta z organizatorji protesta ter uporabila strategijo spodbujanja fašistov in provokatorjev, s čimer si je zagotovila izgovor za napade, aretacije ter sistematično zlorabo in mučenje aktivistov« (prav tam, xvi). Iz tega razloga je Genoa postala znana kot protest z odgovorom izjemne represije in je prisilila »evropske skupine, da so začele formulirati novo strategijo« (prav tam). Dva meseca kasneje so New York pretresli napadi. Po napadih 11. septembra so bili anarhisti v New Yorku »med prvimi, ki so se mobilizirali proti prihajajoči vojni, z marši, ki so vrhunec doživeli z maršem šest tisočih ljudi na Times Squaru mesec dni po dogodku. A ti protesti so bili skoraj popolnoma prezrti v glavnih medijih« (prav tam). Tako kot je bila prezrta večina drugih akcij po omenjenih napadih.

11. september 2001 je gibanja potisnil v prisilni jopič. Napad na Svetovni trgovinski center (*World Trade Center*) v New Yorku in vojna proti teroristom, ki jo je tik za tem napovedal in sprožil takratni predsednik Združenih držav George W. Bush je »ustvarila dramatično novo klimo v Združenih državah« (prav tam, xvii) in Američani so posledice tega napada čutili mnogo bolj kot drugod po svetu. »V drugih delih sveta represija nikoli ni bila tako huda in večina se jih je uspela izogniti valu ksenofobije in militantnega nacionalizma, ki je povzročil toliko škode v ZDA« (prav tam). Spremenila so se tudi gibanja in njihovo delovanje,

predvsem so podlegla valu varnostnih pregledov in preventivnih ukrepov, ki so obsojali in bili sumničavi do vsakogar in vsake skupine, ki si je prizadevala za drugačen, četudi boljši svet. V ZDA so leta 2004 za predsednika ponovno izvolili G.W. Busha in ga potrdili v njegovi vojni proti terorizmu in čedalje obsežnejši akciji širjenja neoliberalnih politik na Bližnji vzhod in cel svet.

3.4 Vpliv anarhizma

Anarhistična misel v akademskih in intelektualnih krogih je še danes, kljub temu, da daje teoretsko in praktično podlago skoraj vsem družbenim gibanjem, močno podcenjena. Skozi vso zgodovino je bil anarhizem »politična ideja, o kateri je bilo izrečenih največ neumnosti« (Frece 2002, 107). Pripisujejo mu vsakršno razgrajanje in kriminalna dejanja, redko pa zasledimo intelektualno elito govoriti ali pisati v prid anarhizmu. Imamo na primer »tisoče marksističnih akademikov, a zelo malo anarhističnih« (Graeber 2009, 211). Ko skušamo najti razloge za to, se zapletemo v neskončni konflikt, ki se je začel s Prvo internacionalo, »ki je na svojem haaškem kongresu leta 1872 sprejela sklep o izključitvi Mihaila Bakunina iz njenih vrst« (Rizman 1986, LXIII). Marx in Engels sta Bakunina obtožila, da znotraj Internationale vzpostavlja skrivno organizacijo anarhistov. Sam spor se je spletel okrog vloge države v revoluciji; Marx in njegovi privrženci so trdili, da je država nujna za uresničitev socializma, Bakunin in njegovi pa bi, nasprotno, državo nadomestili s federacijami samoupravnih komun, torej z decentralizirano ureditvijo posameznih skupnosti. Marxovo mnenje je znotraj Internationale prevladalo in med mnogimi akademiki prevladuje še danes.

Razlikovanje marksizma in anarhizma lahko povzamemo tudi z Graeberjem (2009, 211), ki pravi, da gre pri obeh za intelektualni tradiciji, a se anarhizem »v temelju ne vidi kot projekt analize«, ampak kot »moralni projekt.« Marksizem namreč »teži k temu, da je teoretični ali analitični diskurz o revolucionarni strategiji; anarhizem pa je etični diskurz o revolucionarni praksi« (prav tam). Doba globalnega kapitalizma, ki uvede »izkoriščanje v smislu 'izkoriščaj ali bodi izkoriščen' in tekmovalnost po zakonu močnejšega, rojeva odpor proti problemom današnje družbe in sistema, ki v dobro kapitala, privatne lastnine in materialnih dobrin odpravlja z vsakršno moralno in etiko« (Frece 2002, 108). Bistvena načela anarhizma– »samoorganizacija, prostovoljna združenja, nasprotovanje vsem oblikam prisilne avtoritete–so v bistvu moralna in organizacijska« (Graeber 2009, 212). Ne glede na tip alternativne ureditve ali sistema, ki jo posamezne skupine znotraj sodobnih družbenih gibanj zagovarjajo, je jasno, da so načini in metode protestiranja, organiziranja akcij in organiziranja demokratičnih skupin, navdahnjeni z anarhizmom.

Anarhisti so ena izmed glavnih skupin znotraj družbenih gibanj, njihovo število pa vztrajno raste. V okviru gibanj objavljajo literaturo, jo nadgrajujejo in dopolnjujejo, s čimer omogočajo približevanje politične filozofije anarhizma širši publiki, hkrati pa širijo njeno prepoznavnost v svetu. Ravno z vzponom sodobnih družbenih gibanj in z obnovitvijo elementov anarhistične prakse je anarhizem dobil nov zagon. Število privrženecv raste tudi zato, ker se čedalje več ljudi ne želi identificirati z nobeno od obstoječih političnih strank, ki pripadajo tej ali oni politični tradiciji. Ni torej naključje, da nekateri od teh posameznikov simpatizirajo z anarhizmom:

Anarhizem se namreč v svojih temeljih postavlja proti kakršnimkoli oblikam 'vladavine' države in njihovim avtoritetam. Išče dobro stran ljudi, solidarnost in mir. Zahteva enakopravnost, enake pogoje za vse in brezrazredno družbo. Izpostavlja probleme vladanja, zakona in avtoritete. Vladanje manjšine nad večino smatra za nelegitimno in opozarja na možnosti izkoriščanja take pozicije. Spodbuja vstajo, upor in revolucijo izkoriščanih in zatrtih. Poziva k razrednemu boju proti vladajočim bogatim elitam in stremi za vzpostavitev družbe, kjer ne bi nihče vladal nikomur in kjer bi vsak posameznik imel možnost ustvariti si življenje, kakršnega si želi. Spoštuje svobodo vseh ljudi in spodbuja osebni razvoj posameznika (Frece 2002, 108).

Anarhizma ne sprejemamo kot doktrino. Anarhizem je »gibanje, odnos, proces prečiščenja, inspiracija in eksperiment. To je njegova prava substanca« (Graeber 2009, 216). S tem, ko so mu v 19. stoletju dali ime, so ga spremenili na tak način, da so ga ljudje začeli dojemati kot ideologijo in kot doktrino. Vodovnik (v Horvat 2014, 36) se strinja s tistimi, ki trdijo, da je »anarhizem ena izmed najbolj okradenih političnih filozofij in političnih opcij. Dejansko je bil intelektualni in politični projekt, ki je prvi opazoval politično realnost z vidika dominacije in hierarhije, s tem pa je bil sposoben zaznati številne oblike eksploatacije, ki mogoče sploh nimajo ekonomskega predznaka. Tako je bil prvi, ki je postavil vprašanje feminizma, ekologije itd.«. Danes pod vprašaj postavlja vsa področja vsakdanjega življenja, ki jih zapolnjujejo in izrabljajo neoliberalne politike. Anarhizem pri tem ponuja prostor, kjer za razvoj rešitev ni potrebna vključitev katere izmed političnih tradicij. V anarhističnem »prostoru« je cilj najprej spremeniti odnos, ki ga imamo ljudje drug do drugega, saj neoliberalizem »ni neka zgodovinska tendenca ali naravni zakon, ampak politično razmerje, ki pa se lahko spremeni, če spremenimo medsebojne odnose« (prav tam).

Curran (2007, 48) anarhistični prostor opredeli kot prostor »zmagoslavja avtonomije, antiavtoritarizma in družbene svobode«:

V tem 'prostoru brez pritiskov' se danes odvija večina sodobne anarhistične dejavnosti. Novi anarhizem in postideološki anarhizem še vedno zavzemata specifične politične pozicije in zagovarjata specifične vrednote. Vendar v tem ko gresta 'preko ideologije' in 'preko avantgardizma', stroga ideološka pripadnost tem vrednotam ni potrebna. To ni isto kot reči, da ne obstajajo nikakršne vrednote. Ostajajo temeljne vrednote in temeljne politične 'osnovne linije'. Te vključujejo zmagoslavje avtonomije, antiavtoritarizma in družbene svobode—ter nadaljnjo odločenost prepoznati državo kot problem in ne kot rešitev. Mnoge od teh jedrnih vrednot so izpeljane iz starega anarhizma in so pridobile pomen za sodobno politično pokrajino z novim anarhizmom.

Anarhistični vzgib se je ponovno rodil v AGG z združitvijo številnih različnih skupin, ki so skupaj ustvarile močno silo v boju proti izkoriščanju in zatiranju večine v korist manjšine. S tem se je, po Newmanu (2007, 3–4), revitalizirala tudi politika radikalne levice, ki se danes upira težnjam po centralizaciji in ne cilja na zasedanje oblasti ali izkoriščanje mehanizmov in institucij države. Na tem mestu ne govorimo o ideološkem anarhizmu, ampak o metodološkem anarhizmu, ki poudarja, da »so ljudje v bistvu dobri in ne potrebujejo vodenja, prisile in nadzora, [saj se] zlo v družbi poraja le takrat, kadar hočejo nekateri nadzorovati in priganjati druge« (Neal 2011, 208). Metodološki anarhizem poudarja enakost med posamezniki, ki temelji na njihovi svobodi in katere posledica je solidarnost med njimi. Globoke strukturne neenakosti, kot so rasizem in seksizem, namreč »temeljijo ravno na (bolj prikritih in zahrbtnih) grožnjah sile. Anarhisti si zato predstavljajo svet, ki temelji na enakosti in solidarnosti, v katerem so ljudje svobodni, da se povezujejo drug z drugim v doseganju neskončne različnosti vizij, projektov in koncepcij tistega, kar jim je vredno v življenju« (Graeber 2013, 188). Anarhizem zato velja za najbolj praktično prakso, ki se je sodobna družbena gibanja lahko poslužijo. Ne glede na to, v koliko literature in medijih se pojavlja kot povzročitelj kaosa in nasilnih izgrediv, kolikokrat ga akademska elita odpravi kot nepraktično politično ideologijo, si anarhizem vedno izbori prve vrste v boju proti krivicam, zatiranju in izkoriščanju ljudi.

3.4.1 Postideološki anarhizem

Glavni sestavni del anarhističnega vzgiba ni zgolj klasični anarhizem. Danes govorimo o »novem« ali »postideološkem« anarhizmu, ki »svojo referenčno točko postavlja v koncept

dominacije, ki posledično detektira oziroma vključuje tudi eksploatacijo, ki pa nima nujno ekonomskega pomena« (Vodovnik 2011a, 104). Postideološki anarhizem razume demokracijo »kot glagol, nikoli kot samostalnik« (prav tam, 102), edini pravi demokratični način odločanja pa je odločanje s konsenzom. Demokracija je tako sredstvo in cilj političnega boja sodobnih družbenih gibanj. Anarhizem kot tak se je skozi čas torej spremenil, hkrati pa njegova glavna stališča ostajajo nespremenjena. Postideološki anarhizem se »nanaša na močan anarhistični temperament, ki teče skozi radikalne politike danes. Označuje bolj fluiden in odprt prevzem anarhističnih idej v oklepu opozicijskih politik. Medtem ko še vedno črpa iz starih anarhističnih velikanov, postideološki anarhistični impulz zavrača ideološke pritiske, doktrinalne čistke in avantgardne politike« (Curran 2007, 224). Za upor je danes potrebno privzeti metodološki anarhizem ne le v smislu uporabe tehnik, temveč tudi v smislu sprejemanja raznolikosti članstva gibanj in drugačnosti politik. Pri tem je med njimi pomemben vezni člen solidarnost.

Postideološki anarhisti »mešajo svoja anarhistična načela z razporejanjem drugih političnih idej in tradicij, ko gradijo svoje lastne avtonomne politike. Pomemben nov vpliv je okoljevarstvo, posebej radikalna ekologija, ki jo je posvojila večina novih anarhistov« (prav tam). Zavedanje novih izzivov in težav sveta je globoko ukoreninjeno že v vsa današnja gibanja in zdi se, da gre za enega izmed političnih problemov, ki si ga gibanja ne morejo privoščiti izključiti iz svojih politik.

Ključna anarhistična načela ostajajo tudi znotraj postideološkega ali novega anarhizma: »[p]ostideološki anarhisti so raznolika kolekcija; od tistih, ki preprosto namakajo svoje prste ob robu, kot so mnogi mladi radikali v AGG, do tistih, ki gradijo zelo specifične politike v prebujanju, kot so zapatisti. Vsi ti radikali so polni anarhističnega avtonomnega, demokratičnega in antihierarhičnega duha« (prav tam, 225). Avtonomija in demokracija kot cilj, antihierarhični duh kot sredstvo doseganja ciljev. Nikomur od teh anarhistov se ni potrebno identificirati kot anarhist. Gre preprosto za način življenja, ki temelji na anarhističnih načelih in prizadevanju za skupen cilj. Pri tem lahko kot primer navedemo zapatiste, ki »[n]e podajajo osnutka za nov svet, niti revolucije, ki se bo končala v novem razredu, stranki ali politični skupini na oblasti. Svet, ki ga predlagajo se bo 'končal v svobodnem in demokratičnem prostoru za politični boj'« (prav tam, 231). Nedvomno se zdi tak prostor utopija, a »v lovljenju takšnih sanj, postideološke anarhistične politike postanejo politike od in za svoje čase« (prav tam). Prav tako gre za edinstvene politike, ki zmorejo

združiti tako raznoliko družino v uporabi proti skupnemu nasprotniku, kljub njihovim različnim stališčem.

4 Gibanje Occupy: strukture in identitete

Leto 2011 se izkaže za zelo podobno letu 1968. Ahmad (2011, 26) našteje nekaj razlogov za to trditev:

V politični nevihti tistega časa [1968] je bil strmoglavljen en vojaški diktator v /.../ Pakistanu; to leto [2011] je bilo priča padcu dveh diktatorjev, v Tuniziji in Egiptu. V srcu zgodnejših protestov v šestdesetih je bila Tet ofenziva, ki je spremenila usodo vietnamske vojne in celotne Indokitajske. Danes so potencialne posledice tako imenovane 'Arabske pomladi' takšne, da je Leon Panetta, ki je bil [v šestdesetih] šef CIA, sedaj pa deluje kot ameriški sekretar za obrambo, vladi /.../ predložil zaupno poročilo, iz katerega je razvidno, da če Izrael ne bo prepoznal spreminjajoče konfiguracije moči na bližnjem vzhodu in sklenil miru s Palestinci, potem lahko preneha obstajati v dvajsetih letih.

Gibanje Occupy je sledilo slabo leto po arabski pomladi. Glede na to, da se je gibanje rodilo v demokratičnih ZDA, ki jim ne vlada nasilni diktator, je definicijo gibanja Occupy toliko težje zapisati. Poleg raznolikosti članstva gibanja in njihovih razlogov za pridružitve, novih taktik in strategij, je gibanje omogočilo tudi popolnoma drugačen način dojemanja in sodelovanja na demonstracijah, ki to, kot trdi Sassenova (2012), v svojem bistvu sploh niso. Sassenova (prav tam) trdi, da so protesti preteklih nekaj let—»trg Tahrir, *los indignados*, OWS in drugi—dobro izpostavili dejstvo, da okupacije ustvarjajo nove teritorije in zato delček zgodovine z uporabo tistega, kar je prej veljalo zgolj za navadno zemljišče«. Množice osvobodijo te teritorije in jim s tem podelijo avtonomijo.

Teritorij je »kompleksno stanje z vgrajeno logiko moči in trditvami, nekaj kar zahteva delo« (prav tam) in ga zato ne moremo več definirati zgolj kot zemljišče. Okupirati pomeni »obnoviti, četudi samo začasno, vgrajene in pogosto globoko nedemokratične logike moči teritorija ter ponovno definirati vlogo prebivalcev, ki so večinoma slabotni in utrujeni po desetletjih rastočih neenakosti in krivic« (prav tam). Z zavzetjem, okupiranjem prostorov so ljudje izrazili stanje stalno prisotne nemoči, občutka da so prepuščeni bogatim elitam, ki upravljajo z njihovimi življenji. OWS je tako »vstopil na strateški teritorij globalnih financ in v dveh mesecih trdega dela in mnogih kolektivnih posvetovanj, ustvaril nov teritorij, teritorij—

sedaj fizičen in konceptualen—s svojo lastno logiko distributivne agencije in predstavništva« (prav tam). Podobno se je dogajalo po vsem svetu, le ob spremstvu specifičnih lokalnih posebnosti. Vstaja v Egiptu kaže podobno sliko: eden od zaseženih teritorijev je bil trg Tahrir, na katerem so protestniki mirno kampirali več mesecev ter ga »ravno tako preobrazili v tip teritorija, ustvarjenega s križanjem globalnega političnega vzdušja ter specifičnosti prostora in lokalne zgodovine« (prav tam). Pravzaprav je bil egipčanski upor, kot zapiše Žižek (2011), »univerzalen: cel svet se je takoj identificiral z njim, prepoznal proti čemu protestirajo, brez vsakršne potrebe po kulturni analizi potez egipčanske družbe«. Nič nenavadnega ni v raznolikosti demonstracij na posameznih področjih sveta, se pa aktivisti po celem svetu zavzemajo za skupen cilj. Svet in sistem, ki bo ugajal in omogočal dostojno življenje ne le enemu odstotku svetovnega prebivalstva, temveč tudi vsem ostalim.

Sassenova (2012) dosežke gibanja Occupy opiše z razlago o zaseganju (nacionalnih in globalnih) teritorijev in ponovno prilastitev javnega prostora upraviči kot »odgovor na rastoče nezadostnosti logike nacionalne države«. Na ta način, trdi, aktivisti »osvobodijo teritorij tako kot kategorijo in kot zmožnost« ter ga spremenijo v »prostor za obnovo družbenega in političnega s strani tistih, ki imajo pomanjkljiv dostop do obstoječih instrumentov moči znotraj okvira nacionalnega suverena teritorija« (prav tam). Ravno zato so kampi, ki so jih aktivisti postavljali po vsem svetu pomembni, saj predstavljajo »kritične elemente znotraj globljih premikov, ki preurejajo nacionalno teritorializacijo gradenj družbenega in političnega življenja. In zato so poskusi kampiranja v Siriji in Bahrainu pomembni, četudi so spodleteli« (prav tam).

Okupiranje mest, Sassenova poveže z opolnomočenjem ljudstva. Gibanje Occupy je večinoma nastalo v večjih mestih, saj »[m]esto nastane kot prostor, kjer lahko nemočni ustvarjajo zgodovino; ni edini prostor, a je kritičen« (prav tam). Po Bayerjevi (2012, 27) ima gibanje Occupy učinek začaranja, kar pomeni, da okupira, zavzame pozornost posameznika, s tem, da posameznik gibanje hkrati naseli in ga živi. Arundhati Roy (v prav tam, 28) pravi, da je gibanje Occupy v zgolj nekaj mesecih vpeljalo nov politični jezik v srce imperija—»pravico do sanjarjenja v sistem, ki je vse preobrazil v zombije...hipnotizirane v enačenju nespametnega potrošništva s srečo in izpolnitvijo«. Kljub temu, da gibanje nikjer po svetu ni imelo cilja prevzeti oblast, lahko kot njihov ključni dosežek in idejo izpostavimo vpletanje v prebivalstvo in izpostavljanje napak in krivic v politiki in družbi (Sassen 2012). Nemoč tako ni »absolutno stanje, ki ga lahko zreduciramo v odsotnost moči. Ljudje, ki se odločijo biti prisotni in, ključno, *vidni* eden drugemu, lahko kljubujejo karakterju svoje nemoči. Pod

določenimi pogoji lahko nemoč postane kompleksna kar pomeni, da lahko vsebuje zmožnost ustvarjanja političnega, družbenega ali ustvarjanja zgodovine« (prav tam). Dejstvo, da za spremembe v svetu ni nujno, da ljudje prevzamejo oblast, je eden izmed ključnih elementov, na katerega je opozorilo gibanje Occupy. Pomembno je le, da se ljudje zavejo moči, ki jo že posedujejo.

Moč, ki jo poseduje ljudstvo, predstavlja temeljni kamen za vzpostavitev demokracije v družbi. Demokracija pomeni soodločanje ljudstva v političnih in družbenih zadevah in, z Graeberjevimi (2013, xvi) besedami, »[n]ič ne prestraši voditelje Amerike bolj kot obet izbruha demokracije«. Ta namreč pomeni konec bogatenja in brezmejnega uživanja gospodarske in politične elite (ali enega odstotka) na račun eksploatacije delovne in revne večine (ali 99 odstotkov). Strah elit pred demokratičnimi gibanji ni presenetljiv. Presenetljivo ni niti, da se je gibanje Occupy razvilo v ZDA in to pred stavbo finančnega centra sveta. Večina Američanov ima namreč, po Graeberju (prav tam, xvii), precej »omejene politične horizonte« oziroma je njihov občutek za človeške zmožnosti »ekstremno ozek. Za večino njih je demokracija ultimativno kot nekakšna abstrakcija, ideal in ne nekaj, kar so kdaj prakticirali ali izkusili«, zato so toliko večje presenečenje doživeli vsi tisti, ki so se udeležili protestov, generalnih skupščin in ostalih oblik horizontalnega odločanja znotraj gibanja Occupy, saj so čutili »kot da se je celoten njihov občutek za politično možno čez noč preobrazil« (prav tam). Doživeli so svojevrstno politično prebujenje, s tem ko so se jim razgrnile možnosti za demokracijo. Tudi Žižek (2011) se strinja, da izkušnja z ulic lahko spremeni človekov pogled na svet. Ko opisuje dogajanje na trgu Tahrir v Egiptu zapiše: »[k]arkoli se bo zgodilo vnaprej, je ključno da se 'občutek, da si živ' ne pokoplje pod cinično realpolitiko«.

Ko se je zgodil Occupy, se je z njim zgodilo »na stotine pravih političnih forumov, kjer so običajni Američani lahko govorili o svojih dejanskih skrbah in problemih« (Graeber, xix). Niso bili več zgolj učenjaki tisti, ki so govorili o političnih in družbenih témah. Naenkrat je vsakdo, ki je želel podati svoje mnenje o kakršni koli zadevi, bil poslušan in obdan s somišljeniki. Učenjaki so kmalu po deložacijah iz parka razglašali, da je z gibanjem Occupy konec, a česar niso razumeli je, »da ko se enkrat ljudem razširijo politični horizonti, je sprememba permanentna. Na stotine tisoče Američanov (in ne samo Američanov seveda, ampak tudi Grkov, Špancev in Tunizijcev) ima sedaj direktno izkušnjo s samoorganizacijo, kolektivno akcijo in človeško solidarnostjo« (prav tam). S pridobljenimi izkušnjami se je »nemogoče vrniti v prejšnje življenje in videti stvari na enak način« (prav tam, xx). In ravno v tem procesu pridobivanja izkušenj leži eden izmed najučinkovitejših strategij revolucije–

spreminjanje posameznikove percepcije sveta. Gibanje Occupy je, kot trdi Graeber (prav tam, xix), na politike naslovilo specifične zahteve in predloge, s katerimi se je želelo vključiti v politično odločanje. S takšno vključitvijo so ustvarili »krizo legitimnosti znotraj celotnega sistema [saj] so ponudili bežno sliko tega, kar bi prava demokracija lahko bila«. Za uresničitev tega cilja niso potrebovali ustanovitve formalne politične skupine ali stranke, saj bi takšna formalna struktura ne imela takšnega vpliva, niti učinka. Aktivisti znotraj gibanja se zavedajo, »da bo ustvarjanje demokratične kulture dolgoročen proces«, saj gre navsezadnje za

globoko moralno preobrazbo. A se tudi zavedamo, da so se takšne stvari že dogodile v preteklosti. Obstajala so družbena gibanja v Združenih državah, ki so vplivala na globoke moralne preobrazbe–abolicionisti in feminizem med najbolj znanimi–a je to trajalo precej časa. Kot Occupy, so tudi takšna gibanja delovala večinoma zunaj formalnega političnega sistema, prevzemala civilno nepokorščino in direktno akcijo ter si nikoli predstavljala, da bodo lahko dosegla svoj cilj v zgolj enem letu (prav tam, xx).

Graeber (prav tam) nadaljuje s pozivom naj ostanemo optimisti, saj »imamo dobre razloge, da verjamemo, da se v naravi ameriške družbe dogajajo temeljne spremembe,–iste kot tiste, ki so omogočile gibanju Occupy, da je tako hitro zaživelo–ki si zaslužijo pravo priložnost za uspeh dolgoročne oživitve demokratičnega procesa«. V svojem delu Graeber (prav tam, xxi) postavi precej enostaven družbeni argument, da je Velika recesija »zgolj pospešila globoko preobrazbo ameriškega razrednega sistema, ki se je dogajala že desetletja«. Gre namreč za rastoči občutek med Američani, da srednji razred vse hitreje izginja. Ameriškemu ljudstvu in ljudstvom povsod po svetu se krepi občutek »da institucionalne strukture, ki jih obdajajo, niso zares tam zato, da jim pomagajo«, kar je »neposredna posledica financiranja kapitalizma« (prav tam). Danes se precej ljudi zaveda, da »velika večina dobičkov Wall Streeta niso sadovi industrije ali trgovine, ampak čistih špekulacij in ustvarjanja kompleksnih finančnih instrumentov« (prav tam, xxi–xxii), s čimer se krepi tudi nezaupanje vanje. Z nezaupanjem v finančne institucije pa se hkrati krepi nezaupanje v vladne strukture, saj oboji delujejo znotraj istega sistema in vseskozi za lastno korist ter za korist velikih in dobičkonosnih korporacij, ki s svojim mogočnim vplivom celoten proces navadno tudi usmerjajo.

Tako gibanje Occupy kot širši pojem sodobnih družbenih gibanj po Tamšetovi (2011, 83) najlažje definiramo s tem, da rečemo, da nimajo jasne identitete: »horizontalnost, odprtost, nedefiniranost, nereprezentativnost in nenehno postajanje (torej bežečnost in izogibanje

možnostim kooptacije) so lastnosti novih družbenih gibanj, pogosto nedoumljive za tistega, ki jih poskuša razumeti ravno skozi prizmo že pred desetletji preseženega».

4.1 Occupy Wall Street

Adbusters je kanadska neprofitna revija kulturnih navdušencev, ki jo ustvarjajo uporni oglaševalski delavci, ki nasprotujejo načinu delovanja svoje industrije. Odločili so se, da se združijo na drugi strani, z uporabo svojih profesionalnih spretnosti pa zrušijo korporativni svet, katerega so jih učili, da promovirajo: »revija se ukvarja z erozijo našega fizičnega in kulturnega okolja, ki jo povzročajo komercialne sile« (Adbusters Magazine). Oglasna kampanja *Occupy Wall Street* je bila prvič objavljena prav v omenjeni reviji. Pozivali so k zaprtju borze na Wall Streetu, pri čemer pa ni šlo za prvi takšen poskus. V letu 2001 »so že bili narejeni načrti za akcijo na Wall Streetu, kmalu po akcijah proti MDS v Washingtonu tiste jeseni. A potem se je zgodil 11. september tri ulice stran od predpostavljene lokacije akcije in načrte [so] morali opustiti« (Graeber 2013, 20). Vse nadaljnje akcije na območju blizu točke napada so bile neizvedljive, tako praktično kot simbolično. Policija in ostale državne varnostne službe so spremljale korake vsakega posameznika, posebno aktivistov, množili so se tudi razlogi za aretacije.

V reviji Adbusters je bila poleg prvič omenjenega imena akcije »Occupy Wall Street«, omenjena tudi »generalna skupščina« kot organizirano srečanje za načrtovanje okupacije ali zavzetja Wall Streeta. Z generalno skupščino naj bi se začela ravno okupacija javnega trga Syntagma v Grčiji, ki je »ustvarila pravo ljudsko skupščino, temelječo na načelih direktne demokracije« (prav tam, 21). Revija je torej na nek način spodbudila vstaje po vsem svetu oziroma je dala idejo za način, na katerega naj se aktivisti organizirajo in izrazijo svoja mnenja. Ljudi so nagovarjali k »nekakšni simbolni akciji. Želeli so, da se na deset tisoče ljudi vsuje na Wall Street, postavi šotore in ne odide, dokler vlada ne podpre njihovih zahtev« (prav tam). To bi se zgodilo po predhodni skupščini, na kateri bi se dogovorili o zahtevah gibanja.

Revija Adbusters je napovedala tudi datum izvedbe akcije–17. september. Na družabnem omrežju Twitter so ustvarili račun *#OccupyWallStreet*, na katerem se je spremljalo dogajanje akcije. 2. avgusta se je zgodila prva generalna skupščina, na kateri so napovedali in se dogovorili o okupaciji Wall Streeta v septembru ter k sodelovanju pozvali čim več ljudi. Generalna skupščina je potekala v majhnem parku Bowling Green sredi New Yorka. Člani Svetovne delavske stranke (*Workers World Party–WWP*), ki so se je udeležili med ostalimi,

so kmalu uspeli skupščino preobraziti v množično zborovanje z enim govornikom, vodjo zbora, ki je v imenu vseh prebral zahteve. Ker v takšnem zborovanju ni nič horizontalnega niti demokratičnega, se je nekaj aktivistov, vključno z Davidom Graeberjem, odločilo vzpostaviti drugo generalno skupščino. V tej so delovali po načelih direktne demokracije s standardno horizontalno prakso z zastavitvijo »vprašanja zahtev in vzpostavitvijo delovnih skupin« (prav tam, 33). Vsakdo je lahko podal »ideje za delovne skupine, dokler nismo imeli seznama le teh (v tem primeru so bile samo štiri: Zunanji doseg, Komunikacije/Internet, Akcija in Proces/Pospeševanje). Nato so se skupine razbile v manjše kroge, da bi izvedle *brainstorming* [skupinsko iskanje idej] in se dogovorile, da se ponovno združijo eno uro kasneje, ko bo predstavnik vsake skupine predstavil poročilo diskusije in kolektivno sprejete odločitve« (prav tam). Vse skupine so delovale neverjetno složno in kmalu so se začeli kazati obrisi prave akcije v organiziranju. Rodilo se je gibanje *Mi smo 99%*.

Z ne veliko časa pred dejanskim dogodkom v septembru, se je gibanje v čim krajšem času skušalo izuriti v direktni akciji in sprejemanju odločitev s konsenzom. Tisti, ki so že sodelovali in bili prisotni na raznih protestih v preteklosti, so delili svoje znanje in izkušnje z novimi člani, poskrbeli pa so tudi za urjenje v primeru aretacije in nudenje osnovne medicinske pomoči v primeru nasilnih izgrediv. Ideja je bila, da se po vzoru Aten, Barcelone in Madrida okupira javni trg, v protest proti delovanju politične in finančne elite. Cilj je bil ustanoviti generalno skupščino, ki bo, »tako kot njene evropske sestrične, delovala kot model prave direktne demokracije kot protiutež koruptivni šaradi, ki nam jo ameriška vlada predstavlja kot 'demokracijo'« (prav tam, 43). Člani so se dogovorili o horizontalni organizaciji gibanja, o brezvodstveni strukturi gibanja, ki ni imelo niti pogajalcev za soočenja s policijo.

V Zuccotti parku, ki je bil sicer šele peta izbrana možnost za srečanje, se je 17. septembra okrog poldneva zbralo približno dva tisoč ljudi. Z uporabo ljudskega mikrofona so začeli generalno skupščino in se odločili, da v kolikor jim bodo avtoritete dovolile, kampirajo v parku, sicer pa se podajo do Wall Streeta. Iz neznanega razloga se je policija prvi dan odločila, da »ne bo takoj deložirala okupatorjev« (prav tam, 55), a je v prihodnjih dneh in tednih poskrbela, da so se sodelujoči počutili čim bolj neprijetno. »Medtem ko nihče ni bil aretiran za spanje v parku, so se protestniki zavedali, da so lahko aretirani za praktično karkoli, [med drugim za] pisanje sloganov s kredo na pločnik« (prav tam, 56). V parku jih je ponoči spalo več sto, medtem ko se jih čez dan zbralo več tisoč. »Začela je rasti skupnost s knjižnico in kuhinjo ter brezplačno zdravstveno kliniko, ekipami, ki so v živo prenašale

dogajanje, umetniški in razvedrilni odbori, sanitarnimi ekipami in tako naprej« (prav tam). Ni minilo veliko časa, ko je že obstajalo »dvaintrideset različnih delovnih skupin, ki so segale od *Skupine za alternativno valuto* do *Zbora za španski jezik*« (prav tam), vsak dan so potekale tudi generalne skupščine.

Kampi so začeli rasti povsod po Ameriki in »v teku nekaj tednov se je gibanje razširilo na osemsto različnih mest s podporniki radikalnih opozicijskih skupin celo na Kitajskem« (prav tam, 53). Zasluge za takšen globalni doseg gibanja gredo v glavnem »mladim ljudem, ki so se neomajno vkopali in zavračali odhod, kljub neskončnim (in v mnogih primerih očitno nelegalnim) dejanjem policijske represije, usmerjene v ustrahovanje in oteževanje življenja v parku, z namenom demoralizirati prebivalce v takšni meri, da bi se ti odločili opustili projekt« (prav tam, 53–54). V mnogih primerih je policija odgovorila s pravimi terorističnimi akti, taktirkami in solzivcem. Kakorkoli pa je bila končna zmaga nedvomno na strani gibanja Occupy. Takšen »izbruh množičnega gibanja, utemeljenega na direktni demokraciji« je že sam po sebi rezultat, ki bo še »dolgo v mislih organizatorjev« (prav tam, 4). Občutek pripadnosti tako številčni skupnosti in solidarnosti znotraj nje pri posameznikih ne izgine tako zlahka. Davis, ki velja še za pripadnika generacije, ki je sprožila proteste znotraj revolucije 1968, je bil najbolj navdušen nad tistimi ljudmi, »ki so se zbrali, da bi branili okupacije, kljub pogosto pomembnim razlikam v starosti, družbenem razredu in etnični pripadnosti« (Davis 2011, 3). Raznolikost pripadnikov oziroma sodelujočih, je ena izmed najmočnejših karakteristik gibanja Occupy.

4.2 Struktura gibanja

Mnogi so mnenja, da je akcija OWS »osvežujoč in zakasneli odgovor na Veliko recesijo in koncentracijo bogastva v Združenih državah« (Lustig in dr. 2012, 223). Gibanje v osnovi predstavlja tiste, »ki so izgubili in ki so sistematično izkoriščani in izključeni v nasprotju s tistimi, ki so proti plačevanju jamstev ali mreže socialne varnosti—to so člani [ameriške stranke] *Tea Party* in njihovi podporniki« (prav tam). *Tea Party* je konservativna politična skupina, ki se v medijih pojavlja kot nasprotje gibanja Occupy. Zavzema se za enako davčno obremenitev vseh in zelo očitno deluje po načelih neoliberalizma. Nasprotno se aktivisti gibanja Occupy med drugim večinoma strinjajo o večji obdavčitvi bogatih in predstavljajo »*indignados* ali jezne iz Združenih držav« (prav tam), ki se borijo proti izkoriščanju in ponižanju večine na račun bogate manjšine. Jezni predstavljajo tiste, ki jih je sistem—ki je omogočil dostojno življenje le peščici izbrancem, vsem ostalim pa namenil vsakdanjo borbo za preživetje—prepustil brezsmiselnemu tekmovanju na vseh področjih (na delovnem mestu, v

šolah in tako naprej), ki ga neoliberalni sistem vrednoti višje od medčloveške solidarnosti in vzajemne pomoči.

V množici ljudi, ki so se v gibanju zbrali z različnimi razlogi, se je krepil občutek pripadnosti, sočutja in razumevanja, ljudje so poslušali drug drugega in si skušali pomagati. Število udeležencev in podpornikov gibanja Occupy je še naraslo, ko so se na svetovnem spletu začeli pojavljati video posnetki policijskega nasilja nad protestniki. Naraščala je solidarnost z njimi, podpirati so jih začeli tudi sindikati. Množica na vsakodnevnih generalnih skupščinah je zajemala več deset tisoč udeležencev. Razširil se je tudi družbeni obseg udeležencev gibanja: »publika, ki je bila v prvih nekaj dneh ekstremno belska, se je kmalu tako diverzificirala, da smo v nekaj tednih videli afriško–ameriške upokojence in latinske vojne veterane, ki so korakali in servirali hrano ob dolgotrajnih najstnikih« (prav tam). Generalne skupščine so potekale v različnih jezikih, da so na njih lahko sodelovali tudi tujci. Po vsej državi so »državljeni neverjetne raznovrstnosti začeli postavljati šotore, pisarniški delavci srednjih let so pazljivo poslušali *punk rockerje* ali poganske duhovnike, ki so predavali o spretnostih konsenza ali debatirali o tehničnih razlikah med civilno nepokorščino in direktno akcijo ali o horizontalnih načinih organiziranja sanitarij« (prav tam, 59). Raznovrstnost strukture je gibanju omogočila večjo odprtost in širila solidarnost. Z raznovrstnostjo članov se je širila tudi različnost obravnavanih tem na skupščinah in zborih, ki so variirale od spolnih, verskih, etničnih, etičnih itd., ter na ta način širile znanja in solidarnost znotraj gibanja.

4.2.1 Gibanje ali prostor

Gibanje na generalnih skupščinah ali zborovanjih vzpostavi avtonomen prostor, ki je radikalno demokratičen—dober primer so srečanja že omenjenega WSF. Debata o tem, ali forum in posamezna gibanja predstavljajo *prostor* ali *gibanje* predstavlja eno izmed osrednjih razhajanj znotraj gibanj—po Curranu (2007, 71) ta »napetost izraža borbo za anarhistično srce foruma—uokvirjeno v terminih avtonomije (prostora) in institucionalizacije (gibanja) in izraža staro marksistično/anarhistično debato o strategiji«. Dilema odraža boj za prihodnost foruma in postavijo se vprašanja »ali bi forum moral prenehati biti zgolj 'pogovorna delavnica' in začel 'prevzemati oblast'; ali bi moral opustiti svoj odpor do statizma, s terjanjem politične moči; in ali bi moral opustiti trditev, da gre za 'prostor' ter postati politično 'gibanje', usmerjeno v institucionalne reforme« (prav tam). Iz vsake večje vstaje ali protesta izide vsaj ena skupina, ki se preobrazi v strankarsko strukturo. Njen uspeh je odvisen predvsem od njene podporne baze, ki pa je odvisna od organiziranja in delovanja nastale strukture ter od njenih načel in ciljev.

Gibanje Occupy predstavlja *prostor*, kar izraža tako njegova struktura kot tudi delovanje in odnosi znotraj članstva. Kot *gibanje* ga lahko identificiramo glede na njegovo *gibanje skozi* različna ameriška mesta, v katera se je najprej širilo in glede na globalni doseg, ki ga je na koncu doseglo. Kot *prostor* pa opišemo način življenja gibanja. Po Salamehu (2011, 107), prostor ni »poljubno območje, ni kraj, pri katerem ljudje stopijo na pot z namenom, da bi ga našli, temveč je prostor, ki ga ljudje z lastnim aktivizmom in zmožnostmi preoblikujejo v družbenega«. Prostor je urejen horizontalno in nima vodje, medtem ko je gibanje organizirana struktura, ki je nujno piramidalno urejena, pri čemer imajo nekateri člani večji pomen in vpliv od drugih, kar ustvari hierarhijo.

Za opis avtonomnih prostorov Bey (2011, 62–63) ustvari koncept začasnih avtonomnih con (ZAC), ki so osvobojeni prostori zunaj državnega dosega ali nad njim, oziroma so kot »vstaja, ki se ne spopade direktno z državo; gverilska operacija, ki osvobodi del (ozemlja, časa, domišljije) in nato razpade, da bi se spet pojavila drugje/drugič, še *preden* jo lahko zatre država«. Največja moč ZAC je v »njeni nevidnosti—država je ne uspe prepoznati, ker zgodovina ne pozna njene definicije« (prav tam, 63), ko pa je njeno ime znano, mora izginiti in se spet pojaviti nekje drugje. Je torej »popolna taktika v dobi, v kateri je država vsenavzoča in vsemogočna, a hkrati polna špranj in vrzeli. In ker je ZAC mikrokozmos 'anarhističnega sna' o svobodni kulturi, si ne morem zamisliti nobene boljše taktike, da bi dosegli ta cilj, ob tem pa že tukaj in zdaj uživali nekatere njene ugodnosti« (prav tam). Bey torej namiguje na obstoj prostora, ki ga neko določeno gibanje uspe osvoboditi in ga spremeniti v avtonomno cono, ko pa v prostoru pride do vdora države in njenih avtoritet, se je potrebno umakniti in ga na ta način uničiti. Gre za spektakularno novo taktiko, ki je vsekakor značilnost sodobnih družbenih gibanj, pa vendar jo na svoj lasten način—vsaj v virtualnem prostoru—practiciramo vsi: »ZAC je tabor gverilskih ontologov: udari in zbeži. Vse pleme naj se nenehno premika, četudi gre le za podatke na spletu. ZAC mora biti sposobna obrambe; a tako 'napad' kot 'obramba' se morata—če je le mogoče—izogniti nasilju države, ki ni več smiselno« (prav tam). Prepoznanje nesmiselnosti državnega nasilja je revolucionarna pogruntavščina že gibanj Nove leve: »obramba je 'nevidnost', ki je *borilna veščina*, in 'neranljivost', ki je 'okultnost' znotraj borilnih veščin« (prav tam). Povezati 99 odstotkov ljudi v gibanje ustvari neranljivo skupino, ki ji niti država niti najmočnejše korporacije in globalne institucije ne morejo zadati udarca, ki ga ne bi zmogla prenesti.

Model prostora po Curranu (2007, 73) »ponavlja anarhistični refren združevanja sredstev in ciljev, kjer se mora proces (avtonomija in radikalna demokracija) ujemati z zelenim izidom

(avtonomija in radikalna demokracija)«. Proces je torej živa demokracija, ki povzroča, ustvarja demokracijo. Sredstva in cilji so, po anarhistično, ista stvar. Prav to opredeljuje in definira gibanje Occupy, ki je gibanje za vzpostavitev, ohranjanje, življenje in učenje demokracije. Vprašanje strukture je ključno za prihodnost gibanja Occupy kot tudi širše zastavljenih srečanj več gibanj hkrati, kot je WSF. WSF namreč »ne govori v imenu nikogar. Forum enostavno omogoči odprt 'prostor' srečanja, kjer se skupine in posamezniki 'horizontalno' križajo in sodelujejo ter povzdigujejo vrline civilne družbe in se ogibajo 'vertikalne' državne politike« (prav tam, 72). Gibanje Occupy govori v imenu 99 odstotkov ljudi, ki stojijo nasproti preostalemu odstotku ljudi, ki predstavlja politično in ekonomsko elito in kroji življenja vseh ostalih z vplivnimi in vodstvenimi položaji, ki jih zasedajo v družbi.

4.2.2 »Mi smo 99%«

Ideja za poimenovanje—*Gibanje 99 odstotkov*—je najprej izšla iz kolumne znanega ekonomista Josepha Stiglitz v reviji Vanity Fair s pomenljivim naslovom *Of the 1%, By the 1%, and For the 1%*, v kateri je opisal kako je prihodek enega odstotka ljudi narasel za 18 odstotkov v zadnjem desetletju, medtem ko se je tistim v sredini prihodek dejansko zmanjšal (Stiglitz 2011). Politični slogan *Mi smo 99%* je ekonomska trditev in klic gibanja, ki opozarja na rastočo koncentracijo prihodkov in bogastva zgornjega odstotka ljudi v ZDA ob hkratnem zniževanju ali stagniranju prihodkov preostalih 99 odstotkov. Na spletni strani, kjer so objavili številne fotografije ljudi, ki v rokah držijo napise z naštetimi razlogi, zakaj spadajo med člane 99 odstotkov, najdemo stroge zapise proti neoliberalnim politikam, ki so ustvarile in vedno bolj poglobljajo neenakosti: »[p]olitiki so podpirali politike, ki koristijo le majhnemu številu ljudi na račun vseh ostalih. Ne glede na to, kako jim rečemo—ekonomija kapljanja navzdol, prostotržni fundamentalizem, dobri stari kapitalizem—so vsi ukoreninjeni v ideji, da če poskrbiš za ljudi na vrhu, bodo imeli od tega vsi koristi. To je laž in mi jo zavračamo« (We are the 99 Percent). Zgornji odstotek bogatih Američanov »poseduje več kot vsi ostali sloji skupaj« (Štefančič jr. 2011) in si lasti »večino vrednostnih papirjev in drugih finančnih instrumentov; prav tako pa darujejo večino kampanjskih prispevkov. Z drugimi besedami, so odstotek populacije, ki je uspel svoje bogastvo izrabiti za politično moč—in to politično moč uporabiti za pridobivanje še več bogastva« (Graeber 2013, 39). Ideja, da se gibanje imenuje *Mi smo 99 odstotkov*, je zato izvrsten opis situacije vseh, ki predstavljajo izključene glasove zunaj uradnega političnega sistema, Wall Street pa je idealno zbirno mesto, saj predstavlja in zagovarja vrhnji odstotek bogatih.

Člani gibanja se zavedajo, da en odstotek najbogatejših živi na račun izkoriščanja vseh ostalih. Zavedajo se tudi, da kot posamezniki ne morejo doseči vidnejših sprememb, zato so združeni v množično gibanje mnogo močnejši. Mladi brez pravih obetov za prihodnost sestavljajo večino znotraj gibanja Occupy: »[n]ekateri od tistih, ki so kampirali prihajajo iz dostojnih družin srednjega razreda. Večina so otroci relativno skromnih ozadij, ki so na univerze prišli s talentom in odločnostjo, a katerih življenja so sedaj zastavljena prav tisti finančni industriji, ki je uničila svetovno ekonomijo, sami pa so se znašli pred vstopom na delovni trg, ki je skoraj popolnoma oropan delovnih mest« (prav tam). Ta uporna mladina spada v novo generacijo Američanov, generacijo, ki se samopotrjuje in pri tem nima nikakršne podpore, zaledja ali socialne varnosti. Gre za generacijo, ki »zaključuje izobraževanje brez delovnih mest, brez prihodnosti, a osedlana z ogromnim in neodpušljivim dolgom. Večina jih je iz delavskega razreda ali drugih skromnih ozadij, otroci, ki so storili vse tako kot jim je bilo naročeno, se učili, prišli na univerze in so sedaj za to ne le kaznovani ampak ponižani–soočeni z življenjem, v katerem bodo obravnavani kot moralni obsojenci« (prav tam, 68). Govorimo lahko o družbenem polomu. Mladi, ki zavzemajo, okupirajo javne prostore v znak protesta so prav tisti, ki »prekipevajo od idej, katerih energijo bi zdrava družba morala porabiti za izboljšanje življenja za vse« (prav tam, 68–69). Na vrhuncu življenjske energije pa se namesto tega soočajo s ponižanjem, brezposelnostjo, nezaposljivostjo ali podzaposljivostjo in neredko z dvomi v lasten smisel. A gibanje se ni omejilo le na študente in diplomante. Tudi mnogi drugi (upokojenci, delavci, imigranti in tako naprej) imajo enake skrbi z zadolženostjo in ukradeno prihodnostjo, kar ostaja glavna motivacija za njihovo sodelovanje v akcijah.

Rogers (2012, 183) trdi, da je slogan *Mi smo 99%* taktika oblikovanja množice, ki nevtralizira mehanizme, namenjene pridobivanju množic: »s svojo anonimnostjo, decentralizacijo in nepredvidljivostjo ter s sestavljanjem inkluzivnega telesa ljudi, motive, akcije ter natančno sestavo OWS ne moremo zlahka identificirati«. V temelju je Occupy napredno mlado gibanje. S pozivom ne le po spremembah znotraj kapitalističnega sistema, temveč po njegovi odpravi, se je zapisalo med revolucionarna gibanja. Revolucionarnost gibanja izhaja iz situacije, ki je gibanje porodila, kar ni nenavadno: »stoletja so bile revolucionarne koalicije vedno sestavljene iz nekakšnega zavezništva med otroci profesionalnih razredov, ki zavračajo vrednote svojih staršev in talentiranimi otroci ljudskih razredov, ki jim je uspelo pridobiti buržoazno izobrazbo, le da bi odkrili, da dosežek buržoazne izobrazbe v bistvu ne pomeni, da nekdo postane član buržoazije« (Graeber 2013, 70). Tudi revolucija 1968 se je rodila iz

zavezništva pripadnikov raznolikih razredov, gibanje Occupy pa to tradicijo ponovno obuja, s tem, da današnji diplomanti vstopajo na mnogo bolj osiromašen trg dela. Ravno neoliberalna različica kapitalizma, ki se je razvila po zatrtju revolucije 1968, je namreč privedla na ulice več sto tisoč študentov po vsem svetu, kar potrjuje dejstvo, da je »najzanesljivejši znanilec revolucionarnega vrenja v katerikoli državi rast populacije brezposelnih in osiromašenih diplomantov« (prav tam). Ko opisuje ameriško populacijo mladih, Graeber (prav tam, 71) poudari, da gre za prvo generacijo v zgodovini, »ki se sooča z obeti življenjskega standarda, ki je nižji od standarda njihovih staršev«. Če mlademu diplomantu že uspe priti do zaposlitve, je to po navadi zaposlitev za določen čas ali katera izmed drugih vrst prekarne zaposlitve za zaslužek, ki zadostuje zgolj za osnovne življenjske potrebščine in morda kritje mesečnih odplačil študentskega kredita.

Mladi predstavljajo zgolj jedro gibanja in še zdaleč niso edina skupina znotraj gibanja, ki se sooča s težkimi življenjskimi pogoji. Po številu udeležencev je mladim sledil delavski razred. Študenti so se z delavskim razredom zlahka poistovetili, kar gre pojasniti z dejstvom, da so v Ameriki in tudi drugod po svetu »sledi med študenti in delavci /.../ nekako zabrisane. Večina študentov se k plačani zaposlitvi obrne vsaj enkrat v času svoje študijske kariere« (prav tam, 74). Na ta način se študenti seznanijo z razmerami, v katerih delavci živijo in delajo, kar ustvari svojevrstno solidarnost med njimi. Znotraj delavskega razreda so med najbolj številčnimi sodelujočimi v gibanju »ženske delavke in ljudje drugih etničnih pripadnosti« (prav tam, 84). Pri teh gre še vedno za marginaliziran del prebivalstva, saj kljub številnim napredkom na zakonskem področju in v sami družbi, ženske in ljudje nebele polti še vedno težje pridejo do dobro plačanih del.

Gibanje ljudi različne etnične pripadnosti, starosti, porekla, izobrazbe, spola in tako dalje, pomembno vpliva na našo percepcijo obstoječega sistema, saj je spoznanje, da nismo sami v izključenosti iz delitve bogastva, izjemno pomembno za upor proti takšni situaciji. S tem, ko je gibanje zajelo vse sloje prebivalstva, ki jim diktira zgornji elitni odstotek in se poimenovalo 99 odstotkov je naredilo nekaj izjemnega. Graeber (2013, xxii–xxiii) povzame:

Uspelo nam je spraviti probleme ne zgolj razreda, ampak razredne moči nazaj v center ameriške politične debate. To je bilo možno zgolj, predvidevam, zaradi postopnih sprememb v naravi ekonomskega sistema—pri OWS ga čedalje bolj naslavljamo kot 'mafija kapitalizem' /.../ V takšnih časih je vsakršno prebujenje demokratičnega impulza lahko le revolucionarna spodbuda.

Z naslavljanjem širšega problema–mafija kapitalizem–povežemo večjo množico ljudi, ki nato lažje dosega pomembnejše spremembe. Z gibanjem 99 odstotkov se je ustvarilo nekakšno zavetje za vse tiste, ki mislijo, da jim je v življenju spodletelo ali so poraženci svojega lastnega življenja, kljub temu, da so naredili vse tako, kot naj bi bilo prav. Medsebojno sodelovanje in pomoč znotraj gibanja namreč gradi in poustvarja resnično demokracijo.

4.3 Načela in cilji gibanja

Gibanje Occupy je od samega začetka zavračalo vpletenost v obstoječi politični sistem, tako kot zavrača grajenje vodstvene strukture in izdajanje konkretnih političnih izjav. Obstoječi politični, družbeni in ekonomski red deluje v korist le enega odstotka populacije, zato se gibanje zavzema za popolno preobrazbo sistema. Gibanje Occupy je organizirano z načeli decentralizacije in solidarnosti, kar omogoča enakopravnost vseh sodelujočih in torej nehierarhično, brezvodstveno strukturo. Med ljudmi se vse bolj prebuja spoznanje, da z naslavljanjem obstoječih političnih institucij ne morejo ničesar doseči, saj so te gluhe za njihove težave in zahteve. Okupacije po državi in svetu so začele rasti ravno z namenom opozoriti na težave ljudi, 99 odstotkov in sporočiti oblastem in elitam, da je drugačen svet možen in ga imajo namen doseči. V gibanju Occupy in njegovih sporočilih je očitno prisoten anarhistični element, zaradi katerega je gibanje sploh uspelo.

Schmit, Taylor in Greif (2011, 4–5) v opisovanju dogajanja na okupaciji na ulici Wall Street povzamejo seznam potencialnih zahtev, ki so jih predlagali na enem izmed posvetov znotraj gibanja:

Preklic odločitve vrhovnega sodišča o Citizens United¹¹ (z ustavnim amandmajem).

Odstranitev kip bika z Wall Streeta (predlagano s strani moža, ki je šel mimo nas, oblečen kot bankir, a z zanko okrog vratu namesto kravate).

Nekakšno obliko preklica dolga (za vse ali zgolj za študente).

Plačaj–ko–greš vojaška intervencija (zato da se vojne ne bi začele brez privolitve kongresa o financiranju vsakega storjenega koraka).

Davki na male finančne transakcije (ena različica tega je znana kot Tobin davek).

¹¹ *Citizens United* [Združeni državljani] je ameriški ustavni zakon, ki ureja področje trošenja za kampanje s strani organizacij. Vrhovno sodišče Združenih držav je bilo mnenja, da prvi amandma prepoveduje vladi omejiti neodvisne politične izdatke s strani neprofitnih korporacij. Načela vrhovnega sodišča v primeru so bila zato razširjena na profitne korporacije, sindikate in druga združenja (Wikipedia).

Polna zaposlenost.

Socialna plača ali zagotovljeni dohodek (opisan tudi kot negativni davek na dohodek).

Univerzalni centri za pomoč (za otroke in ostarele).

Obnoviti akt Glass–Steagall (bančno reformo, sprejeto leta 1933 in delno razveljavljeno leta 1980).

Plačana bolniška za vse zaposlene Američane.

Večja politična transparentnost na splošno.

Kljub na prvi pogled precej jasnim zahtevam protestnikov, se je večina strinjala, da njihova objava ni najpomembnejša. Prevladala so načela decentralizacije, katerim so podredili tudi odločitev ne–izdajanja specifičnih zahtev.

Posebej jedro gibanja Occupy je bilo glede svojih načel ves čas izjemno resno. Za najpomembnejša so označili horizontalna načela, saj so ta, kot pravi Graeber (2013, 141) »bistvo tega, kar [so] skušali narediti«. Pri tem je bila potrebna izjemna previdnost. Vsi se namreč niso strinjali s tem, da je bilo gibanje brez vodje ali več takšnih posameznikov, ki bi vodili procese in odločali o poteku akcij ali bili odgovorni pred avtoritetami. Horizontalno načelo zelo očitno izhaja iz anarhistične tradicije: »[d]esetletja je anarhistično gibanje vlagalo veliko svoje kreativne energije v razvoj oblik egalitarnega političnega procesa, ki bi dejansko deloval; oblike direktne demokracije, ki bi dejansko lahko delovala znotraj samoupravnih skupnosti zunaj države. Celoten projekt je temeljil na nekakšni veri v to, da je svoboda nalezljiva« (prav tam, 89). Projekt Occupy je bil zasnovan z vero v to, da je demokracija nalezljiva. In ker sta svoboda in demokracija nerazdružljivi, imajo tako anarhisti kot gibanje Occupy v temelju skupen cilj in zato ni nenavadno, da je bilo toliko sodelujočih na shodih ravno iz vrst anarhizma. Demokracija je tako sredstvo kot cilj gibanja in v osnovi lahko gibanje Occupy imenujemo gibanje za resnično demokracijo.

Na anarhističnih načelih utemeljene vstaje so najprej izbruhnile v arabskem svetu z začetkom v Tuniziji leta 2010, ki jih Štefančič jr. (2011) opiše takole:

Arabske revolucije so bile revolucije brez voditeljev, brez karizmatičnih zvezdnikov, brez partije, brez avantgarde, brez centralne komande–če revolt nima voditelja, potem oblasti nimajo na koga ciljati, ga kompromitirati, diskreditirati ali pa izsiljevati. Nimajo

se s kom pogajati. Nikogar ne morejo podkupovati in korumpirati. Nikogar ne morejo siliti v trgovino. Če ni voditelja, potem oblasti ne morejo obglaviti revolucije. lahko se zaletavajo v množico, ki pa le raste. Ne, protestniki si preveč želijo sprememb, da bi imitirali strukture obstoječega družbenega reda. Tu ni prostora za Lenine in Cheje. Toda protestniki širom po svetu, ki nočejo Leninov in Chejev, sledijo prav Cheju, ki je trdil, da je treba ustvariti množico Vietnamov—protestniki širom po svetu skušajo ustvariti množico žarišč protesta in revolta, množico front, ki jih oblasti ne bodo mogle več obvladovati.

Arabske revolucije so nakazale način delovanja gibanj in organiziranja akcij tudi drugod po svetu. Množica protestnikov je ves čas rasla, hkrati pa se je stopnjevala tudi intenziteta policijskega nasilja, ki pravzaprav ni vedelo kako bi se odzvalo na večinoma nenasilne protestnike, ki so z napisi v rokah korakali po ulicah in trgih. Prav tako niso imeli možnosti aretirati in s tem odstraniti vodij protestov, saj teh ni bilo. Že sam termin anarhizem pomeni brezvladje, »brez vladarjev« in označuje politično gibanje, »ki cilja na resnično svobodno družbo—in ki definira 'svobodno družbo' kot tako, znotraj katere ljudje vstopajo zgolj v takšna razmerja drug z drugim, ki niso vsiljena s konstantno grožnjo nasilja« (Graeber 2013, 187).

Gibanje Occupy se tako lahko pohvali s številnimi velikimi načeli. Vzpostaviti solidarnost med ljudmi različnih rasnih in verskih pripadnosti, generacij, spolov, političnih načel in tako naprej je velik dosežek. Še več, takšno gibanje vzpostaviti na temelju nehierarhičnosti, brezvladja in solidarnosti, predstavlja povsem novo obliko upora, ki je doslej svet še ni videl: »[n]enadoma odkriti obstoj gibanja z radikalno drugačno senzibilnostjo, ki daje ogromen poudarek na vzajemno spoštovanje, sodelovanje in egalitarno odločanje, je prava poživitev« (Graeber 2009, 12). Gibanje Occupy predstavlja novo dobo za aktiviste in vse ostale, hkrati pa predstavlja nov strah avtoritet, ki so na takšna gibanja in njihova pojavljanja povsem nepripravljene.

Chomsky je v govoru privržencem gibanja Occupy na trgu Dewey v Bostonu leta 2011 poudaril ključne cilje gibanja: »[u]čimo se iz sodelovanja. Učimo se od drugih. Učimo se od ljudi, ki jih skušamo organizirati. Vsi moramo priti do spoznanj in izkušenj, da bomo lahko oblikovali ter uresničevali zamisli« (Chomsky 2011). Ključni cilj gibanja Occupy namreč ni prevzeti oblast nad svetom in odpraviti obstoječi sistem. Ključni cilj gibanja Occupy je naučiti ljudi prepoznati kako in na kakšne načine jih obstoječi sistem izkorišča in izrablja za svoje koristi, ter jih opolnomočiti do te mere, da se takšnemu sistemu začno upirati v vsakdanjem

življenju. Chomsky opozarja tudi na negativne posledice ignorance ljudi: »[L]judem je treba razložiti, za kaj si prizadeva gibanje Zavzemimo–kaj lahko naredijo sami in kakšne bodo posledice, če bodo stali ob strani« (prav tam). Ljudem je potrebno dati občutek, da zmorejo in lahko spremenijo svet. Samo tako lahko dosežemo dolgoročne spremembe v svetu, v katerem je moč posameznika merljiva z denarjem, ki ga poseduje.

5 Orodja demokracije

V razmerju do preteklih protestov in akcij so se spremenila tudi orodja, taktike in strategije gibanja Occupy. Že AGG je bilo v svojem načinu aktivizma izjemno napredno, a je bilo, tako kot znotraj vseh ostalih gibanj, tudi znotraj tega možno zaznati določena razhajanja. Eno izmed pomembnejših razhajanj znotraj AGG se je, po Curranu (2007, 71), nanašalo na vprašanja politične usmeritve, strategije in odnosa do države, kar je na primer vodilo do ostrih razhajanj znotraj WSF. WSF, ki predstavlja vsakoletno globalno srečanje družbenih gibanj in drugih civilno družbenih organizacij, nam kaže pomembno sliko prikaza organiziranosti in medsebojne povezanosti gibanj, ki so naperjena proti neoliberalni globalizaciji in jih motivira prepričanje, da je drugačen svet možen. Forum ni organizacija, ampak »odprt prostor za reflektivno razmišljanje, demokratične debate o idejah, oblikovanje predlogov, svobodno izmenjavo izkušenj in notranje povezovanje akcij skupin in gibanj civilne družbe« (World Social Forum India). WSF ni zamejen z mejami nacionalnih držav, ampak predstavlja avtonomen prostor za izmenjavajo idej in predlogov za ustvarjanje boljšega sveta. Osrednje načelo foruma kot tudi gibanja Occupy predstavlja »nehierarhična, horizontalna in participativna organizacijska struktura, ki povzdiguje samoodločanje, družbeno pravičnost in omrežen, avtonomen upor« (Curran 2007, 69). Pri tem politična raznolikost gibanj in skupin predstavlja srčiko foruma in njeno največjo moč.

WSF se ne povezuje z nobeno izmed uradnih političnih strank ali z drugimi vladnimi strukturami in se usmerja zgolj in samo k cilju izboljšati svet. Za razliko od AGG se WSF ne usmerja k »opoziciji ampak k propoziciji–k zamišljanju alternativ in ustvarjanju drugačnega sveta« (prav tam, 70). Med sodelujočimi na srečanjih foruma vlada resnična demokracija, saj so mnjenja, da je »močan demokratični proces glavni način za spodbujanje v temelju nedemokratične narave globalizacije« (prav tam). Demokracija tako postane sredstvo doseganja ciljev in sam cilj foruma. Gibanje Occupy ravno tako deluje po načelih prave demokracije; vpeljuje jo v vse pore družbe ter na ta način prečiščuje sam pojem demokracije.

Takšna gibanja predstavljajo upanje za oživitev pristne *direktne demokracije*, svojega cilja pa se lotevajo na več različnih načinov, od katerih imajo vsa skupno ime—*direktna akcija*.

5.1 Direktna demokracija

Direktna demokracija je oblika demokracije, v kateri ljudje odločajo sami, brez posredovanja predstavnikov, navadno z oblikovanjem konsenza o posameznih političnih iniciativah. Obdobje od druge svetovne vojne »je bilo priča postopnemu zlitju tradicij direktne akcije in direktne demokracije, ki sta končno prišli skupaj šele v poznih 1970–ih in na začetku 1980–ih, pripravljeni, da ju obudi vpliv zapatistov« (Graeber 2009, 228). Večina gibanj v šestdesetih letih je imela hierarhično strukturo in karizmatičnega vodjo, ki je bil predstavnik gibanja in je v mnogih primer gibanje tudi posebljal. Nobena od skupin ni »združila zanimanja za direktno akcijo s poudarkom na decentraliziranem odločanju« (prav tam, 231), ampak so vsa glavno vlogo prepuščala karizmatičnemu vodji, primer kakršnega sta bila Martin Luther King ali Che Guevara.

Prakticiranje oblik direktne demokracije pa ne izvira iz idej in navdiha karizmatičnih vodij, ki so bili navadno moški radikali iz šestdesetih, temveč iz »ženskega gibanja, ki je po večini nastalo kot reakcija nanje« (prav tam, 233). Feministična gibanja, katerih obuditev velja za enega izmed najpomembnejših dosežkov revolucije 1968, so se velikokrat povezovala s tradicijo anarhizma. Poleg feminističnega gibanja pa je k razvoju sodobnih gibanj pomembno prispevalo tudi kvekersko gibanje v Ameriki, ki poseduje neprecenljive izkušnje z vsakdanjim prakticiranjem sprejemanja odločitev s konsenzom.

Tudi gibanje Hrano ne orožja (*Food Not Bombs*—FNB) temelji izključno na načelih direktne demokracije, zato ne moremo reči, da gre za organizacijo, saj to ni: »[n]ima zavite strukture, članstva ali letnih srečanj. Je zgolj ideja—da bi hrana morala biti dostopna tistim, ki jo potrebujejo in da na ta način tisti, ki se nahranijo, postanejo del procesa, če to želijo—in še nekaj temeljnih informacij o delovanju (sedaj zlahka dostopnih na internetu) ter skupna zaveza egalitarnemu odločanju in duhu Naredi sam (*Do It Yourself*—DIY)« (prav tam, 236). Sčasoma je začelo nastajati čedalje več podobnih delavnic za grajenje direktne demokracije, med katere spadajo tudi kooperative, anarhistični *infoshopi* in neprofitni mediji kot je na primer piratski radio, ki obstaja še danes in je ravno med anarhisti izredno priljubljen.

5.1.1 Prefigurativne politike

Podlaga za direktno demokracijo, ki jo poseblja gibanje Occupy, je ideja prefigurativne politike. Gre za idejo, »da bi organizacijska oblika, ki jo aktivistična skupina prevzame,

morala posebljati vrsto družbe, ki jo želimo ustvariti« (Graeber 2013, 23). Ideja je v ospredje ponovno prišla z Globalnim gibanjem za pravičnost (*Global Justice Movement*–GJM) in je bila med aktivisti hitro sprejeta. S prefigurativno politiko so imeli in imajo mnogo izkušenj ameriški kvekerji, ki že v načinu svojega življenja prakticirajo ideje sprejemanja odločitev s konsenzom: »[n]amesto kataklizmičnega prevzema oblasti so predlagali neprestano ustvarjanje in izpopolnjevanje novih institucij, temelječih na novih, neodtujajočih načinih interakcije–institucij, ki bi jih lahko poimenovali prefigurativne, v kolikor dajejo predstave o tem, kako bi bila videti resnično demokratična družba. Takšne prefigurativne institucije bi lahko postopno nadomestile obstoječi družbeni red« (Graeber 2009, 235). Gibanje Occupy je privzelo idejo postopnega prenašanja prefigurativnih politik v obstoječi družbeni red in njegovo postopno nadomestitev.

Glavno strategijo svojega delovanja so aktivisti gibanja Occupy nakazali že imenom. Trajne ali začasne okupacije ali zavzetje »stavb, kmetij, zaseženih domov in delovnih mest [s taktikami] organiziranja rentnih stavk, seminarjev in dolžniških skupščin« (Graeber 2013, 233), so Occupy identificirale kot energično gibanje z ogromno domišljije. Gibanje je svoja načela zastavilo okrog cilja preobražanja družbe in politike ali »grajenja nove družbe v lupini stare« (prav tam). Zato lahko rečemo, da so definicijo politike gibanja Occupy že maja 2010 razglasili grški anarhisti z uporom proti vsiljenim neoliberalnim politikam varčevalnih ukrepov, s slavnimi besedami »*mi smo sporočilo iz prihodnosti*«.

Domišljija gibanja Occupy je navdahnjena tudi z zgodovino, a kaže mnoge nove elemente upora, ki so zmedli avtoritete, ki ne vedo kako nanje reagirati. Gibanje s tem »postavlja temelje za pravo demokratično kulturo in vpeljuje večine, navade in izkušnje, ki bodo povzročile, da bo oživel popolnoma nov koncept politike. Z njim je prišla oživitev revolucionarne domišljije, ki jo je konvencionalna modrost že dolgo nazaj razglasila za mrtvo« (prav tam, xx). S postavljanjem kampov in na ta način osvobajanjem prostorov po Ameriki in po svetu, so aktivisti vsem ostalim pokazali, da svoboda in demokracija nista le mita. Spodkopavajo temeljno predstavo o delovanju sistema in zastavitvi družbenega reda ter s tem odpirajo ume ljudi. Osvobajajo ne le prostore temveč predvsem posameznike.

5.1.2 Konsenz

Ko govorimo o konsenzu kot tehniki resnično demokratičnega sprejemanja odločitev, je tisto, o čemer zares govorimo »postopno grajenje kulture demokracije« (prav tam, 196). Konsenz namreč v proces odločanja vključi vse in omogoči, da je glas vsakogar, ki si to želi, slišan.

Konsenz je, kot mnogo drugih iniciativ za »ustvarjanje novih oblik demokratičnega procesa [izšel iz] tradicije feminizma, ki (med drugim) predstavlja intelektualno tradicijo tistih, ki so zgodovinsko težili k temu, da niso omejeni z nadzorom. Konsenz je poskus ustvarjanja politike, utemeljene na načelih razumnosti« (prav tam, 202). Če želimo resnično demokratično odločanje, potem je potrebno imeti sposobnost odprtega poslušanja, da razumemo perspektive, ki se od naših razlikujejo in nato skušamo najti skupna tla, brez da bi vsiljevali svojo perspektivo. Od posameznika se v procesu odločanja s konsenzom ne pričakuje sprejemanje drugačnih mnenj in stališč udeležencev, pričakuje se odprtost zanje.

Kvekerski vpliv

Odločanje s konsenzom v družbenih gibanjih sta kot prva predlagala člana osebja *American Friends Service Committee*, »dolgo obstoječe in široko občudovane organizacije za mir in pravico, ki sodeluje s *Society of Friends* [Družba prijateljev] ali kvekerji« (Kauffman 2011, 48). Kot zapiše zgodovinar A. Paul Hare (v prav tam) so »več kot 300 let kvekerji sprejemali skupinske odločitve brez glasovanja. Njihova metoda je najti 'pomen srečanja', ki predstavlja konsenz vključenih. Idealno ta konsenz ni preprosto 'soglasnost' ali mnenje, o katerem se vsi člani strinjajo, temveč 'enotnost': višja resnica, ki zraste iz obravnavanja različnih možnosti in poenoti vse«. Allo Isicheijeva (1965, 32–33) omenja kvekersko demokracijo, ki jo opiše kot

sistem, ki je oblikovan tako, da odgovarja na klasično individualistično kritiko demokratične metode s tem, da daje težo manjšinskemu mnenju. Na kvekerskem sestanku se odločitve ne sprejemajo z glasovanjem, ampak s prevzemanjem občutka srečanja. V tem procesu, Klerk, ki deluje kot predsedujoči in kot tajnik, skuša oblikovati odločitev, ki predstavlja temeljni konsenz dogovora; če obstaja globlje nestrinjanje, potem se odločitev ne sprejme in je zadeva odložena. Vsi prisotni imajo možnost govoriti, občutek srečanja pa temelji tako na kvalitativni kot tudi kvantitativni oceni: vsak prispevek šteje kot eden, nekateri pa tudi več.

Kvekerji so imeli dobro »praktično vizijo o tem, kako naj bi nekatere od alternativ dejansko delovale. Mnoge od zdaj znanih standardnih potez uradnega procesa konsenza–načelo, da povezovalc ne sme delovati kot zainteresirana stranka v debati, ideja 'blokade'–so se začele širiti s treningi Gibanja za novo družbo¹² (*Movement for a New Society*–MNS) v Filadelfiji in

¹² Gibanje za novo družbo (*Movement for a New Society*) je bilo ameriško omrežje kolektivov družbenih aktivistov, predanih načelu nenasilja, ki je igralo ključno vlogo v družbenih gibanjih 1970–ih in 1980–ih (Wikipedia).

Bostonu« (Graeber 2009, 235). Ideje kvekerjev so potem prevzeli v Protijedrskem gibanju, ki je bilo prvo, ki je svojo temeljno organizacijo sestavilo kot *interesno skupino*—»nekakšno minimalno enoto organiziranja, ki so jo prvič razvili anarhisti v zgodnjem dvajsetem stoletju v Španiji in Latinski Ameriki—in kot zbor interesnih skupin¹³« (prav tam). Skozi čas se je proces odločanja s konsenzom spreminjal in se prilagajal sodelujočim na skupščinah in zborih. Za prakticiranje direktne demokracije je zato pomembna tudi domišljija aktivistov in vseh sodelujočih, ki omogoča nadgrajevanje tehnik odločanja. Ta domišljija je z gibanjem Occupy presegla vse predhodne scenarije akcij.

Konsenz znotraj sodobnih družbenih gibanj deluje po posebnem postopku, kar »omogoča skupini, da na odločanje gleda kot na zadevo reševanja skupnih problemov« (Graeber 2013, 203). Raznolikost perspektiv predstavlja namreč ogromen vir in posameznikom odpira poglede ter na ta način širi človekove perspektive in perspektive skupin. Posameznik postane bolj sprejemljiv in razumevajoč do različnih idej, kar je ključno za ustvarjanje demokratične družbe.

Konsenz kot orodje in proces demokratičnega sprejemanja odločitev ima svoj temelj v načelu, »da bi vsakomur moralo biti omogočeno, da enakovredno odloča in da nihče ni vezan na odločitev, ki ji nasprotuje« (prav tam, 211). Med štiri načela, ki omejujejo konsenz, Graeber (prav tam) vključuje:

- *Relevantno mnenje o vsakem predlogu bi moralo biti previdno obravnavano.*
- *Pomisleki ali nasprotovanja predlogu vsakogar morajo biti obravnavani in, če je mogoče, naslovljeni v zadnji obliki predloga.*
- *Vsakdo, ki čuti, da predlog ogroža temeljna načela skupine, mora imeti možnost veta ('blokade') na predlog.*
- *Nikogar se ne sme prisiliti v strinjanje z odločitvijo, s katero ne soglaša.*

V končni fazi je najpomembneje, da celoten proces vodi do odločitve, zato v odločanju s konsenzom ni uradnega članstva. Na srečanju aktivistov ali javnem srečanju ni nihče z ničemer obvezan in so navadno organizirani horizontalno ali kot anarhistično navdahnjena skupina (prav tam). Sam konsenz je sestavljen iz različnih orodij. Povezovalec, ki navadno vodi generalno skupščino pogosto na primer prosi »zgolj za dvig rok kot 'neobvezujoče anketiranje' ali 'preverjanje temperature', to pa zato, da dobi občutek o tem kakšno je vzdušje

¹³ Zbor interesnih skupin, ang. *spokescouncil* je oznaka za srečanje različnih interesnih skupin s skupnim namenom, navadno namenom civilne nepokorščine.

med ljudmi v prostoru« (prav tam). Seveda se proces odločanja s konsenzom razlikuje glede na zahtevnost in kompleksnost obravnavanega problema. Standardni postopek konsenza Graeber (prav tam, 214–215) poda v štirih korakih:

1. nekdo poda **predlog** za določen potek dejanj

2. povezovalec vpraša za **razjasnitev vprašanj**, da zagotovi, da vsakdo razume točno kakšen je predlog

3. povezovalec vpraša po **pomislekih**

a. med razpravo tisti s pomisleki lahko predlagajo **prijateljska dopolnila** predlogu, ki naslavlajo pomislek, ki ga oseba, ki v začetku poda predlog, lahko sprejme ali ne

b. lahko imamo ali ne **preverjanje temperature** o predlogu, dopolnilu ali resnosti pomisleka

c. v teku tega je predlog lahko zavržen, preoblikovan, združen z drugimi predlogi, razbit na več delcev ali shranjen za kasnejšo razpravo.

4. povezovalec **preveri konsenz** z:

a. vprašanjem ali se kdo **vzdrži glasovanja**. Z vzdržanjem glasovanja nekdo sporoča: 'Ni mi všeč ta ideja in ne bom sodeloval v akciji, vendar ne bom odvrčal drugih od nje'. Vedno je pomembno dovoliti tistim, ki se vzdržijo glasovanja, da imajo priložnost pojasniti zakaj so to storili.

b. vprašanjem ali obstaja kakšna **blokada**. Blokada ni glas 'ne'. Je bolj podoben vetu. Morda je najboljši način kako ga misliti, da omogoči vsakomur v skupini, da začasno ogrne oblačilo vrhovnega sodišča in zruši del zakonodaje, za katero meni, da je neustavna; ali, v tem primeru, **krši temeljna načela enote ali namen obstoja skupine**.

Kauffman (2011, 47) odločanje s konsenzom povzame kot prečiščevanje odločitve, dokler ta ni sprejemljiva za vse: »[k]onsenz je znotraj širokega spektra družbenih gibanj prisoten že zadnjih petintrideset let in njegovi zagovorniki imajo dobre razloge za to. Trdijo, da je resnično bolj demokratičen od drugih metod in da spodbuja radikalno transformacijo tako znotraj gibanj kot tudi v njihovih odnosih s širšim svetom«. Radikalno preobraža tudi sam proces demokracije v krogu tistih, ki ga prakticirajo, saj »v svoji najboljši izvedbi ponuja

kooperativni model za doseg enotnosti skupine, ključni korak v ustvarjanju kulture, ki vrednoti sodelovanje pred tekmovanjem« (prav tam).

Skozi leta so aktivisti razvili in dopolnili orodja delovanja procesa odločanja s konsenzom. Seveda obstajajo tudi posamezniki, ki se v takšno obliko odločanja ali demokratičnega zborovanja ne želijo vključiti ali je ne sprejemajo. Če se takšni posamezniki kljub temu redno udeležujejo generalnih skupščin in motijo njen potek in delovanje, potem bi po Graeberju (2013, 225) moral obstajati način, da se takšno osebo prosi naj odide. Proces konsenza pogosto poteka slabo, saj število novih članov stalno narašča. Vendar pa če »je opravljen pravilno, potem ni nobenega drugega procesa, ki bi v tolikšni meri podpiral individualizem in kreativnost, saj temelji na načelu, da nihče ne bi smel spreobračati drugih svojemu pogledu in da so naše razlike skupen vir, ki bi ga morali spoštovati« (prav tam). Gre torej za resnično demokratičen proces odločanja, ki se namesto združevanja različnih mnenj in stališč v en sam cilj, opira in temelji na raznolikosti pogledov svojega članstva.

Nezapisano pravilo, ki bi se ga morali držati vsi vključeni v proces odločanja s konsenzom je, da se ne podaja predlogov, če to ni zares potrebno. Proces konsenza poteka tako, da »odvrča ljudi od podajanja predlogov na generalni skupščini, zboru interesnih skupin ali drugih velikih srečanjih, razen če ga res morajo podati. Vedno je bolje—če je to možno—odločitve sprejemati v manjših skupinah: delovne skupine, interesne skupine, kolektivi« (prav tam, 227). Manjše skupine namreč omogočijo, da je predlog bolje razumljen in natančneje obdelan. Splošno pravilo je, da bi se morale odločitve sprejemati na najnižji možni ravni. Stvari na tak način poenostavimo in omogočimo hitrejše in učinkovitejše delovanje skupine ali gibanja.

5.1.3 Generalne skupščine in zbori interesnih skupin

Gibanje Occupy je operiralo z različnimi modeli organiziranja srečanj skupin, med katerimi so najbolj znane generalne skupščine in zbori interesnih skupin. Znotraj teh je začasno delovala resnično demokratična družba, ki je združila načelo direktne demokracije in nadzor nad posameznimi skupinami. Generalne skupščine so bile organizirane oziroma razdeljene na različne delovne skupine, ki jih je bilo po Graeberju (prav tam, 231) mnogo:

do novembra 2011, jih je imela Generalna skupščina New Yorka že trideset. Nekatere so bile trajne in strukturne: mediji, organizacija, nastanitev, računovodstvo, direktna akcija. Nekatere so bile trajne in tematske: alternativno bančništvo, ekologija, transpolne zadeve. Nekatere so bile organizirane okrog specifičnih akcij ali kampanj in so

zato lahko bile tako trajne kot začasne: Occupy [Zavzemimo] zasežene domove in Oaklandski solidarnostni marš, na primer.

Delovnim skupinam so dodeljene specifične akcije ali teme delovanja. Ustvarjene so »na generalnih skupščinah ali znotraj večjih skupin z namenom, da bi zapolnile določene naloge ali izvedle kakšno delo: raziskavo, izobraževanje« (prav tam). Ustanovitev delovne skupine zahteva posebne pogoje. Generalna skupščina v New Yorku na primer deluje po načelu, »da mora vsakdo, ki želi ustvariti delovno skupino zbrati vsaj pet začetnih članov in predložiti zahtevo za skupino« (prav tam, 232). Vsakdo znotraj delovne skupine lahko diskutira o čemerkoli želi, saj generalna skupščina, s tem ko jo odobri, delovni skupini dovoli delovanje v svojem imenu. Gre torej za obliko predstavnštva generalne skupščine na nižjem nivoju. Delovne skupine so odprte za vsakogar, ki si to želi in so organizirane strogo nehierarhično, pri čemer gre v bistvu za »način zagotavljanja, da nihče ne prevzame preveč vpliva, saj je fizično nemogoče sodelovati v več kot eni [delovni skupini] hkrati« (prav tam).

Sitrinova (2011, 9) o številčnosti delovnih skupin zapiše, da bi s »seznamom delovnih skupin in njihovih obveznosti lahko napolnili manjšo knjigo«. Za lažje organiziranje, vsaka delovna skupina določi člana, ki v njenem imenu govori na generalni skupščini in pred člani drugih delovnih skupin zastopa ideje in rešitve svoje skupine. Poleg generalne skupščine na ta način delujejo še *zbori interesnih skupin*, kjer prav tako »v uradni razpravi lahko sodeluje le en 'govorec' iz vsake delovne skupine (drugi člani naj bi sodelovali s prišepetavanjem v njeno ali njegovo uho ali diskretno svetovali), nihče pa ne more govoriti za isto skupino dvakrat zapored« (Graeber 2013, 232). Oblikovanje hierarhične strukture znotraj celotnega gibanja je na ta način praktično popolnoma onemogočeno.

Na generalnih skupščinah in zborih interesnih skupin se je razvilo ogromno tehnik demokratičnega (so)delovanja in upravljanja, saj z besedami Calhouna (2008, 295) »gibanja proizvajajo emocije«, zato je potrebno razviti načine, na katere skupščine postanejo sprejemljive za raznoliko članstvo. Za filtriranje idej gibanja, je v Zuccotti parku nekdo predlagal, da se razdelijo v skupine po trideset ljudi in za eno uro uporabijo tehniko *brainstorminga* (skupinskega iskanja idej) za katerokoli zadevo, ki je zanje vitalnega političnega pomena. Tehnika *brainstorminga* omogoča, da vsak lahko predstavi svojo idejo in jo v obravnavo ponudi vsem ostalim. Druga tehnika je *ljudski mikrofon*, ki je »še eden izmed trikov, ki ga večina pozna iz dni GJM« (Graeber 2013, 50). Pri ljudskem mikrofону gre v bistvu za precej enostaven trik: »[e]na oseba glasno govori in naredi premor na vsakih deset

ali dvajset besed. Ko naredi premor, vsakdo dovolj blizu, da sliši, ponovi kar je govorec povedal in tako njihove besede slišijo dvakrat dlje, kot bi jih sicer. Ta trik ni le praktičen, ampak ima tudi nenavaden in globoko demokratičen učinek. Prvič, močno odvrča od govorništva« (prav tam, 51), tako da si nihče ne drzne imeti predolgh govorov ali uporabljati nepotrebnih besed; »[d]rugič, ker lahko vsak govori in morajo vsi ostali ponavljati, prisili sodelujoče, da resnično poslušajo govorca« (prav tam). Gre torej za izjemno praktičen instrument predvsem na generalnih skupščinah z množično udeležbo. Cilj vseh naštetih in še mnogih drugih tehnik gibanja Occupy tako ni z glasovanjem odločiti o specifični akciji, delovanju, organizaciji ali načelih, temveč »ustvariti kompromis ali celo bolje, kreativno sintezo, ki jo lahko vsakdo sprejme« (prav tam, 52). Iz ustvarjanja takšne sinteze ni izključen nihče, kar pozitivno vpliva na povezanost skupine ali gibanja.

5.2 Direktna akcija

Direktna akcija zajema širok spekter metod aktivistov v boju proti tistim, ki jim na kakršenkoli način predstavljajo zatiralce. Med takšnimi metodami izstopajo: »stavka, v vseh svojih napredovanjih od preprostega boja za plače do splošne stavke; *bojkot*; *sabotaža* v vseh svojih nešteti oblikah; [*okupacije* in *stavke s sedenjem*]; *protimilitaristična propaganda* in posebej kritični primeri, ...*oborožen upor* ljudi za zaščito življenja in svobode« (Spunk Library). Da direktna akcija doseže svoj namen, ni pomembno kje se zgodi niti kako natanko se zgodi. Pomembno je, da predstavlja takojšnje in neposredno nasprotovanje krivicam in zatiranju. Direktna akcija tudi ni omejena zgolj na delavski razred; »v nedelavskih situacijah, direktna akcija vključuje rentne stavke, bojkot potrošnje, okupacije (ki, seveda, lahko vključujejo delavske stavke s sedenjem), eko-taže¹⁴, individualna in kolektivna neplačevanja davkov, blokiranje cest in zaustavljanje gradbenih del antisocialne narave in tako dalje, [poleg teh pa direktna akcija na delovnem mestu] vključuje stavke in proteste zaradi družbenih problemov, ki niso direktno povezani z delavskimi pogoji in plačilom« (prav tam). V temelju torej direktna akcija pomeni delovanje oziroma reagiranje posameznikov samih zase. Dejstvo, da se ne zanašamo na posrednike oziroma predstavnike, ki se odločajo, izražajo in lobirajo namesto nas, prinaša določeno svobodo, ki je svoboda avtonomnega posameznika.

Ideja okupiranja oziroma zavzetja javnega prostora je bila neposredno »navdahnjena z revolucijami na Bližnjem vzhodu–najslavnejša je vloga trga Tahrir–kot tudi trga Syntagma v Atenah in ponovno prisvojeni javni prostori v španskih mestih kot sta Barcelona in Madrid«

¹⁴ Ang. *eco-tage*: direktna akcija oziroma sabotaza v izvedbi ekstremnih okoljevarstvenih skupin, na primer Earth First!

(Graeber 2013, 237). Model zavzetja je bil po Graeberju (prav tam) »perfekten tudi strateško, saj je omogočil skupna tla med liberalci in drugimi, delujočimi znotraj tradicije državljanske nepokorščine, ki so želeli demokratizirati sistem ter med anarhisti in drugimi antiavtoritarci, ki so želeli ustvariti prostor zunaj systemskega nadzora«. V skupnem boju združiti toliko raznolikih skupin in posameznikov je poseben dosežek, ki daje še dodatno spodbudo tudi prihodnjim bojem in direktnim akcijam gibanja Occupy. Da pa bi strategija, ki temelji na direktni akciji bila uspešna, morajo, po Graeberju (2009, 210), načela direktne akcije postati institucionalizirana: »začasni balončki avtonomije se morajo sčasoma spremeniti v trajne, svobodne skupnosti. /.../ Te skupnosti ne smejo obstajati v popolni izolaciji; niti ne smejo imeti popolnoma konfrontacijskega odnosa z vsemi okrog sebe. Obstajati mora način za vpletenost z velikimi ekonomskimi, socialnimi in političnimi sistemi, ki jih obdajajo«.

5.2.1 Svoboda, opolnomočenje in anarhistični element

Glavna predpostavka direktne akcije je, da se spremembe zgodijo le, ko jih ustvarimo sami. Pri direktni akciji gre zato za »vsako obliko aktivnosti, ki jo ljudje sami določijo in organizirajo ter temelji na njihovi lastni kolektivni moči in ne vključuje pridobivanja posrednikov, ki bi delovali zanje. Kot taka je direktna akcija naravni izraz svobode« (Spunk Library). Svoboda, ki cilja na določeno spremembo ali osvoboditev posameznika. Z direktno akcijo namreč posameznik izraža »sposobnost vladati sebi. Zato je sredstvo, s katerim ljudje prevzamejo nadzor nad svojimi lastnimi življenji. Je sredstvo samoopolnomočenja in samoosvoboditve« (prav tam). Posameznik z direktno akcijo izraža svoje mnenje, nestrinjanje ter se na tak način osvobodi okov zatiranja in izkoriščanja, zato je direktna akcija »sredstvo ustvarjanja nove zavesti, sredstvo samoosvoboditve iz verig, ki vežejo naše ume, čustva in duhove s hierarhijo in zatiranjem« (prav tam).

V direktni akciji je mnogo anarhističnih elementov oziroma je direktna akcija nasploh anarhistična metoda delovanja. Upira se ukalupljanju človeka in spodbuja delovanje človeka samega zase, kar je vezni člen med direktno akcijo in anarhistično tradicijo. Direktna akcija je izraz svobode, zato so »obstoječe oblasti vitalno zaskrbljene le, ko zatirani uporabijo direktno akcijo za doseg svojih zahtev, saj je to metoda, ki je ni lahko premagati. Vsak hierarhičen sistem je v nevarnosti, ko tisti na dnu začno delovati zase in, zgodovinsko gledano, so ljudje dosegli več z direktno akcijo kot bi lahko pridobili z igranjem na indirektna sredstva« (prav tam). Akcija OWS je bila kolektivna direktna akcija, v kateri se je zbrala množica tisočih ljudi, ki so nasprotovali delovanju političnih in finančnih elit. V svojem delovanju niso izpostavili svojih predstavnikov, ampak so delovali sami zase. Tudi zato ni bilo pomembno

izpostaviti njihovih specifičnih zahtev in ciljev. Pomembno je bilo demonstrirati svoje nezadovoljstvo nad obstoječim družbenim redom.

Direktna akcija osvobaja človeka, posledično pa s tem osvaja »politične svoboščine kot sta pravica do volitev in svobode govora. S pametno in dobro uporabo lahko direktna akcija za vedno konča krivice in vladavino človeka nad človekom« (prav tam). Vsak cilj, ki ga človek doseže za svoje boljše življenje, z neposrednim delovanjem, je direktna akcija. Ni torej neverjetno, da se je gibanje Occupy poslužilo direktne akcije v opozarjanju na krivice in kot sredstva za kreiranje drugačnega sveta.

Anarhisti zagovarjajo direktno akcijo, ker je ta »učinkovita in ima radikalizirajoč vpliv na tiste, ki jo prakticirajo« (prav tam). Gre za učinek opolnomočenja, ko človek pridobi notranjo moč, da deluje sam zase, kar »razbija odvisnost in marginalizacijo, ki jo ustvarja hierarhija« (prav tam). Direktna akcija potrjuje posameznikovo osebno mnenje, interese in srečo, ter predstavlja »boj proti samozanikanju« (prav tam). Ustvarja nov svet in predvsem kaže možnosti za ustvarjanje boljšega sveta. Prav tako direktna akcija pomembno prispeva k »spodbujanju in promoviranju razredne zavesti in razredne solidarnosti« (prav tam), saj združuje ljudi v boju proti skupnemu nasprotniku in jih usmerja k skupnim ciljem. Ne gre torej le za taktiko doseganja teh ciljev, ampak za »načelo, ideal, občutek« (prav tam), kar potrjuje rek o demokraciji, ki je tako sredstvo kot cilj aktivistov gibanja Occupy.

V gibanju Occupy sta tradiciji direktne demokracije in direktne akcije združeni. To enotnost med obema že dolgo potrjuje prav anarhizem: »[i]z anarhistične perspektive sta direktna demokracija in direktna akcija dva aspekta iste stvari: ideje, da bi oblika naše akcija morala sama nuditi model ali vsaj bežen pogled na to, kako bi se svobodni ljudje organizirali in s tem kako bi bila videti svobodna družba« (Graeber 2013, 233). Anarhisti pri tem opozarjajo na razliko med direktno akcijo in protestom: »protest, ne glede na to kako militanten, je poziv avtoritetam, da se začno drugače obnašati; direktna akcija /.../ pa je zadeva nadaljevanja z življenjem kot da obstoječa struktura oblasti ne bi obstajala. Direktna akcija je v temelju ključovalno vztrajanje v delovanju, kot da smo že svobodni« (prav tam). Pri tem pa ne gre za pretvarjanje ali igranje vlog. Dejansko smo v svojem delovanju kot da smo svobodni, že svobodni, saj se ogibamo avtoritet in vseh omejujočih nadzornih organov. Nekaj takšnega nas večina že počne preko svetovnega spleta in predvsem družbenih medijev. Ti nam takšno

svobodo vse bolj omogočajo, saj nam nudijo možnost, da se pokažemo takšni, kakršni želimo biti.

5.3 Virtualni mediji in »nova« svoboda

Smithova (2008, 323) v prispevku o elektronskem aktivizmu zapiše, da »morda najpomembnejše inovacije izhajajo iz istih tehnoloških inovacij, ki so omogočile napredek ekonomske globalizacije, to so, elektronske komunikacije in izmenjava«. Pravzaprav so vsa aktivistična gibanja sodobnega časa postala svetovno prepoznana po zaslugi interneta. Glavne medijske hiše (predvsem ameriške) so se namreč izjemno potrudile, da bi gibanja tipa Occupy ostala skrita za vse, ki niso neposredno udeleženi v dogajanju. Bitka za Seattle z GJM na čelu, je mednarodno prepoznavnost dosegla ravno z internetom. Medijska pozornost tako ni več ključni ali edini faktor uspešnosti in širjenja gibanja. Aktivisti danes vedo, da bo »vse kar bodo naredili, dostopno in takoj posredovano s fotografijami, zgodbami in videi po celem planetu—četudi zgolj v obliki, do katere dostopajo le drugi aktivisti« (prav tam, 237). Reifer (2013, 189) se strinja, da mediji, ki jih poimenuje »osvobodilna tehnologija«, še nikoli niso imeli tolikšnega vpliva kot danes. Internet—in predvsem mlajši pojav družbenih medijev—je po Davisu (2011, 33) ustvaril »nezamisljive priložnosti za horizontalni dialog med neelitnimi aktivisti po vsem svetu«, a je kljub temu pomembno, da imajo gibanja podporo tudi pri medijih, predvsem tistih v »glavnih urbanih in akademskih centrih« (prav tam). Mediji v lasti močnih korporacij družbenih gibanj ne prikažejo v njihovih resničnih razsežnostih, saj bi s tem škodili samim sebi. Velikokrat smo iz prav tega razloga pričali prispevkom, ki lažno ali vsaj pretirano izpostavljajo negativne dogodke na akcijah. N'toko (2014, 29) v eni izmed svojih kolumn kritično opisuje uporabo novih tehnologij za večinoma nepomembne dejavnosti, medtem ko se nam ravno z izboljšanimi tehnološkimi možnostmi ponujajo priložnosti, da bi predlagali drzne spremembe. Doda, da bo »brez družbene revolucije /.../ tehnološka revolucija prinesla le fevdalizem« (prav tam) in da bi morali tehnološke inovacije izkoristiti za opolnomočenje 99 odstotkov ljudi. Tudi Hardt in Negri (2012) izpostavljata pomembnost posvajanja novih medijev kot gonil eksperimentiranja z demokratičnim vladanjem in vladanjem multitudine.

Kljub številnim prednostim je internet aktivistom povzročil tudi nekaj težav. Problem je na primer nastal v prevajanju toka »informacij v strukturo kolektivnega odločanja—saj je odločanje ena izmed stvari, ki jih je skoraj nemogoče opraviti preko interneta« (Graeber 2009, 237). Aktivisti in gibanja so na te težave odgovorili z vzpostavitvijo omrežja—Omrežje direktne akcije (*Direct Action Network*—DAN), ki se je s svojo kontinentalno strukturo začelo

vzpostavljati po protestih v Seattlu. Omrežje je igralo ključno vlogo v »razsajanju določenih modelov direktne demokracije in naredilo njihovo izvajanje skoraj nerazrešljivo od ideje direktne akcije« (prav tam). Internet in posledičen takojšen dostop do informacij in komuniciranja je tako še eden izmed razlogov za neločljivo povezanost idej direktne akcije in direktne demokracije.

Salameh (2011, 106), ki opisuje demonstracije na trgu Tahrir v Egiptu, se strinja, da interakcij in dogajanja v virtualnem prostoru ne smemo podcenjevati: »[v]irtualnemu prostoru je uspelo izoblikovati širok razpon zavedanja in vrednot v povezavi z javnimi in skupnimi vprašanji in nobenega dvoma ni, da so tako skupine kot posamezniki, ki so šli na trg Tahrir in na ulice v Kairu ter drugod v Egiptu, v sebi nosili virtualno zavedanje in vrednote, ki so nastale v virtualnem prostoru«. Virtualni prostor namreč temelji na ideji svobode, zato se je tudi »slogan egipčanske revolucije /.../ sprva izkristaliziral v virtualnem prostoru, potem pa se z mladimi preselil na trg Tahrir« (prav tam). Ideja svobode se v virtualnem prostoru izraža tudi z neupoštevanjem identitet med posamezniki ter s sprejemanjem različnosti—te vrednote so se iz virtualnega prostora prenesle na trg Tahrir (prav tam, 107). Na podoben način kot so se v Egiptu virtualne vrednote prenesle na realen trg Tahrir, se je znotraj gibanja Occupy rodila spletna stran, ki tudi v realnosti povzema raznolikost sodelujočih aktivistov in njihovih problemov.

5.3.1 Ustvarjanje razredne zavesti

Roth (2011, 25) o spletni strani *We are the 99 Percent* (Mi smo 99 odstotkov) zapiše, da gre za »eno od redkih in najbolj neverjetnih dokumentov, ki so izšli iz gibanja OWS. Raznolikost zgodb in obrazov na ekranu omogoča dobro zavrnitev vsakogar, ki je še vedno naiven ali dovolj zlonameren, da trdi, da je gibanje sestavljeno izključno iz hipijev, anarhistov in drugih fantazem Nove levice iz šestdesetih«. Spletna stran v svojem bistvu ponuja »portret v agregatu vzhajajoče večine Američanov« (prav tam), saj omogoči vsakomur, da se predstavi kot eden izmed 99 odstotkov. Po Rothu (prav tam, 26) gre za dejanje obupa, saj meni, da sta »narod in družba, ki lahko proizvedeta takšen dokument, nedvomno v mukah hude transformacije«. Pri tem se boji, da 99 odstotkov oziroma zabeleženi na spletni strani, predstavljajo padle v dobi postindustrializacije v velikem prilagajanju oziroma ekonomski in družbeni preusmeritvi (prav tam).

Z vsakim novim obrazom, objavljenim na spletni strani *We Are the 99 Percent*, gibanje Occupy pridobi na moči. Vsak nov obraz namreč predstavlja posameznika, ki se odloči na

splet objaviti »svoje postindustrijske muke« (prav tam, 27). Učinke ustvarjanja takšne spletne strani zato Roth (prav tam, 27–28) definira kot ustvarjanje razredne zavesti, ki predstavlja nekaj, »čemur so bili Američani zadnjih generacij nenaklonjeni«.

Gibanje OWS je sprožilo posebno količino pozornosti, usmerjene na družbene medije: »medtem ko so aktivisti v Seattlu začeli z ekstenzivno uporabo gverilskega poročanja na internetu, je do leta 2011 vseprisotnost telefonskih fotoaparatorov, računov na Twitterju, Facebooku in YouTubu zagotovila, da so se takšne podobe takoj razširile povsod« (Graeber 2013, 62). Ogromnega pomena družbenih medijev torej ne gre zanikati. Internet in še zlasti družbeni mediji so postali najpomembnejše sredstvo upora v 21. stoletju, kar je posledica možnosti brezplačnih aktivističnih objav ter svobode izražanja na spletu. Družbeni mediji omogočajo, da protest dejansko poteka v realnem času: »[t]udi v Tuniziji in Egiptu so protesti potekali v realnem času. Tudi v Tuniziji in Egiptu je revolt organiziral internet. Revolucija je bila digitalizirana« (Štefančič jr. 2011). Anonimnost na internetu je omogočila vključenost v družbene in politične diskusije tudi tistim, ki se prej niso želeli javno vključiti vanje, kar posledično širi zanimanje in spremljanje družbeno-političnih tem ter množi izražanje mnenj.

6 Revolucionarni vidiki gibanja Occupy

Katsiaficas (1987, xiii) je v predgovoru svoje analize vzpona in delovanja gibanj leta 1968 zapisal: »[kot] nobeno drugo leto zadnjega pol stoletja, bomo leto 1968 pomnili po svetovnem izbruhu novih družbenih gibanj, takšnih, ki so v temelju spremenila svet, brez da bi zavzela politično moč«. Prvič v zgodovini je prišlo do pomembnih sprememb znotraj družbenega reda na način, da se množica ljudi spontano odzove na krivice ali neenakosti v družbi, na vojno, ki se dogaja na drugem koncu sveta ali preprosto zahteva spremembe in modernizacijo izobraževalnega sistema. Izbruh novih družbenih gibanj v šestdesetih letih je bil za večino presenečenje in so ga tudi zaradi nepričakovanosti nekateri poimenovali »protest proti dolgočasju«, saj so protesti izbruhnili v času precejšnje blaginje ravno tistih pripadnikov takrat najmočnejšega srednjega razreda, ki so se združili na demonstracijah. Ljudski boji so v šestdesetih izbruhnili kot »globalni izziv obstoječemu redu« (prav tam), usmerili so pozornost na problematike, ki jih prej v javnem diskurzu ni bilo zaslediti. V vsakdanje pogovore so bile uvrščene teme ženskih, domorodnih in ostalih marginaliziranih skupin, odprte so postale teme o spolnosti in spolni usmerjenosti, ki so med akademiki kmalu postale del zgodovinsko pomembnih literarnih del. Aktivizem revolucije 1968 je vplival na sprejemanje novih in spreminjanje starih zakonov, kar v bistvu pomeni, da je vplival na vsa področja vsakdanjega

življenja in je v temelju preobrazil pojem politike tistega časa. Družbena gibanja vedno znova presenečajo tok zgodovine, pri čemer je gibanje Occupy le zadnje presenečenje v vrsti, ki ponovno preobraža pojem politike.

Hardt in Negri (2012) trdita, da nam gibanja, kot je Occupy, zagotavljajo sredstva ne le zavračanja represivnih režimov, pod katerimi trpijo subjektivne figure, temveč te subjektivitete preobražajo v figure moči. Z drugimi besedami, ljudem dajejo moč ter znotraj gibanj odkrivajo »nove oblike neodvisnosti in varnosti na ekonomskem, družbenem in komunikacijskem terenu, kar skupaj ustvari potencial za uničenje sistema političnega predstavništva in hkrati potrjuje njihove lastne sile demokratične akcije« (prav tam). Avtorja (prav tam) dosežke gibanja Occupy pojasnita z vpeljavo svojega koncepta multitudine, ki predstavlja notranjo organizacijo gibanja. Kot pomembno značilnost gibanja izpostavi način delovanja prefiguracije, s katero multituda skozi svoje logike in prakse, slogane in želje, nakazuje nov niz načel in resnic oziroma prikazuje kakšna bi demokratična družba lahko bila. Gibanje Occupy je zavrnilo predstavništvo in konstrukcijo, ter ju nadomestilo s shemami demokratične participacije (prav tam). Poleg tega, je nov pomen dalo svobodi, našemu odnosu do *skupnega* in serijam osrednjih političnih dogovorov, ki, po Hardtu in Negriju (prav tam), daleč presegajo zaveze obstoječih republikanskih ustav. Z uvrstitvijo teh pojmov in konceptov v javni diskurz in posledično njihovim preobražanjem, le-ti v družbi postajajo zdravorazumski. Gibanju Occupy je to uspelo na način okupiranja in postavljanja kampov, s čimer so udeleženci pridobili izkušnje v samo-učenju in proizvajanju znanja. Občutek magije in razsvetljenja, ki je bil prisoten znotraj gibanja, je posledica ravno druženja, ki ustvari »kolektivno inteligenco in novo vrsto komuniciranja« (prav tam).

Krizo legitimnosti, ki jo sodobna družbena gibanja ustvarjajo z izpostavljanjem nepravičnega delovanja globalnih finančnih institucij, smo že omenili. Pri tem gre gibanje Occupy še korak dlje, saj, kot pojasnita Hardt in Negri (prav tam), pod vprašaj postavi praktično vse predstavniške strukture in liberalne vladne režime s tem, ko ponovno odpira politično in ustavno debato. Po mnenju avtorjev je namreč potrebno ustvariti multitulo, ki bo zmožna demokratične politične akcije in samoupravljanja *skupnega*. Do tega bomo kot skupnost prišli le z uničenjem despotskih učinkov, ki so ostali v nas in naših družbah (prav tam).

V tem poglavju povzemamo celotno nalogo z dosežki, vplivi in drugimi učinki gibanja Occupy, ki so, glede na vsa prejšnja družbena gibanja, revolucionarni. Vodovnik (2011b, 10) pravi, da je »globalna iniciativa Occupy /.../ ponovno potrdila tezo, da je potrebno družbena

gibanja in s tem družbene spremembe razumeti kot 'orgazme zgodovine' (Fremion). So namreč v nastajanju dlje časa, kot vidimo oz. želimo videti, zato nas vedno znova preseneti njihov nenaden 'izbruh'«. Gibanje Occupy še danes vztraja v svoji brezvodstveni strukturi na ulicah po vsem svetu in zahteva revolucijo obstoječega reda, hkrati pa spremljamo širjenje vala nezadovoljstva ljudi po vsem svetu, kar pomeni, da gibanju v temelju zelo dobro uspeva.

6.1 Revolucionaliziranje revolucije

Zavoljo popolne preobrazbe javnega diskurza je pojem politike dobra štiri desetletja po revoluciji '68 »na novo« uspelo preobraziti gibanju Occupy. Drzno bi lahko trdili, da na nek način gibanje Occupy revolucionalizira dosežke revolucije 1968. Graeber (2013, 276) navaja, da »so gibanja 1960–ih omogočila ožvitev doktrin svobodnega trga, ki so bile večinoma opuščene od devetnajstega stoletja«. Po revoluciji v sedemdesetih svoboda pomeni trg in »trg je identičen s kapitalizmom«. Graeber (prav tam, 277) nadaljuje z neskončno ironijo:

Medtem, ko se je nova ideologija trga uokvirila kot zavračanje birokracije, je bila dejansko odgovorna za prvi administrativni sistem, ki je deloval na planetarni ravni, z neskončnimi plastmi javnih in privatnih birokracij: MDS, Svetovna banka, STO, tržne organizacije, finančne institucije, transnacionalne korporacije, NVO. To je ravno ta sistem, ki je vsilil ortodoks svobodnega trga in dovolil odprtje sveta finančnim ropom pod budnim nadzorom ZDA. Smiselno je torej, da so prvi poskusi ponovne ustanovitve globalnega revolucionarnega gibanja, GJM, ki je vrhunec doseglo med 1998 in 2003, upori proti vladavini točno te planetarne birokracije.

Pomembno je tudi poudariti dejstvo, da ljudje, ki so bili v svojih najstniških letih priča ali celo aktivni udeleženci revolucije 1968, danes zasedajo nekatera izmed glavnih mest v prav teh institucijah, proti katerim se sedaj upira nova generacija aktivistov in protestnikov. S to medgeneracijsko povezavo v mislih, se Graeber (prav tam, 279) sprašuje: »kaj če so tisti, ki trenutno vodijo sistem, večina katerih je bila kot dovtetni mladostniki priča nemirom 1960-ih iz prve roke–zavestno ali nezavestno (in sumim, da bolj zavestno kot ne)–obsedeni z vidiki revolucionarnih družbenih gibanj, ki ponovno izzivajo prevladujoč zdravi razum?«. Vprašanje je seveda na mestu, saj je temeljna karakteristika revolucij ravno njihova planetarnost in dejstvo, da »preobražajo temeljne postavke o tem, kaj politika dejansko je« (prav tam, 275). Graeber (prav tam) nadaljuje, da so v vzponu revolucije »ideje, ki so prej veljale za nore, hitro sprejete kot del vsakdanje debate«. Če je torej revolucija 1968 dosegla nekakšno osvoboditev posameznika in njegovega duha s tem ko se je uprla »birokraciji, konformnosti in vsemu, kar

je oviralo človeško domišljijo«, je revolucionarni vidik gibanja Occupy sodobna različica upora proti zatiralcem človeškega duha.

Tako kot se uporniki leta 1968 niso trudili prevzeti državne oblasti, to tudi ni bil ključni cilj gibanja Occupy—obe revoluciji sta namreč videli sam državni aparat kot problem. Pri tovrstnem in bistvenem pomenu pojma revolucije gre torej, kot pravi Wallerstein (v prav tam, 274), za »planetarne transformacije političnega zdravega razuma«. Gibanje Occupy je torej revolucionarno gibanje, saj je njegov največji dosežek ravno ta, da je spremenil način komuniciranja v družbi in da je po Van Gelderjevi (2011, 11) »v temelju prisoten v nacionalnih debatah«. Tudi Wedes (2013) se strinja s pomembnimi vplivi gibanja Occupy na spreminjanje diskusij na nacionalni ravni in dodaja, da so se protestniki po koncu okupacij v svoje skupnosti vrnilo z močnimi občutki in pomembnimi izkušnjami: »[t]isti, ki so prej delili hrano v kuhinji OWS, sedaj hranijo lačne iz skupine 99 odstotkov v svojih domačih krajih. Ko je orkan Sandy zadel mesto New York v oktobru 2012, je Occupy Sandy organiziralo 70 000 prostovoljcev, ki so zagotavljali kritično pomoč preživelim« (prav tam). V kratkem obdobju delovanja je gibanju Occupy tako že uspelo obrniti temo pogovora od »dolga in proračuna do prihodkovne neenakosti in korupcije« (prav tam). A spreminjanje nacionalnega pogovora je, po Wedesu (prav tam) le del zgodbe:

Ko politiki ne uspejo zaščititi siromašne pred roparskimi posojili, poplačamo nadležne dolgove in jih prekličemo. Ko banke grozijo lastnikom hiš s prisilno izselitvijo, okupiramo njihove domove /.../ Ko lokalna kmetijska delovna mesta ogrožajo kmetijske korporacije, ki vbrizgajo gensko spremenjene organizme v naše pridelke, se združimo z inovativnimi skupinami kot je Koalicija Immokalee kmetov [Coalition of Immokalee Farmworkers], okupiramo kmetije in zahtevamo pravično plačilo in varno hrano.

Pri takšnem obnašanju ne gre za protestiranje. Gre za grajenje novega ekonomskega modela (prav tam), katerega dober primer ponazarja Denarna kooperativa Occupy (*Occupy Money Co-operative*): »oblikovana s strani Skupine Occupy za alternativno bančništvo, [Denarna kooperativa Occupy] zagotavlja finančne storitve z nizkimi stroški, ki vračajo dobičke skupnostim in ne Wall Streetu, ter tako obračajo ravnotežje moči od bankirjev k vlagateljem« (prav tam). Gibanje Occupy na ta način pušča sledi v zgodovini in morda celo predstavlja zametek nove družbe. Z vztrajnim delovanjem in svojo dostopnostjo do vseh slojev prebivalstva, zagotavlja obetavno sliko prihodnosti, temelječo na medčloveški solidarnosti in vzajemni pomoči.

Če se vrnemo k revoluciji 1968, je eden njenih najpomembnejših posledic rojstvo modernega feminizma, saj se je družbena vloga žensk izpred sedemdesetih let in danes drastično spremenila. Gibanju Occupy se ni bilo potrebno neposredno soočiti s problemom deprivilegirane vloge žensk in ostalih marginaliziranih skupin v družbi, gibanje je delovalo s popolno enakostjo med svojimi člani. Gre v temelju za ultimativno revolucijo, ki je posamezne zahteve aktivistov in protestnikov združila v dejansko realizacijo imaginarija boljšega sveta.

Graeber (2013, 98) trdi, da je povsem jasno, da je »eden izmed glavnih razlogov za delovanje OWS njegov radikalizem. V bistvu je ena izmed najbolj nenavadnih stvari glede tega ta, da ni šlo zgolj za ljudsko gibanje in niti ne zgolj za radikalno gibanje, temveč za revolucionarno gibanje«. Revolucionarnost gibanja pripisuje tudi dejstvu, da je bilo znotraj gibanja veliko število anarhistov oziroma ljudi, ki so ne glede na to, kako bi se sami opredelili, simpatizirali in delovali po načelih anarhizma. Gibanje Occupy je torej nedvomno revolucionarno gibanje, saj »ne cilja zgolj na preureditev političnih in ekonomskih odnosov« (prav tam, 109), temveč deluje na nivoju zdravega razuma. Graeber (prav tam, 122) na vprašanje, zakaj je v Ameriki izzivanje vloge denarja v politiki že po definiciji revolucionarno dejanje, poda odgovor: »ker je podkupovanje postalo organizirajoče načelo javnega življenja. Ekonomski sistem, ki temelji na poroki med vlado in finančnimi interesi, kjer je denar preveden v moč, ki je potem uporabljena za ustvarjanje še več denarja, je postal tako naraven med osrednjimi skupinami obeh političnih strank, da ga vidijo kot konstitutivnega za samo realnost«. Gibanju Occupy je uspelo briljantno spremeniti nacionalno debato in »začeli so se naslavljeni problemi finančne moči, korupcije v političnih procesih in družbena neenakost« (prav tam, 141).

Družbena gibanja kot akterji delujejo z namenom nekaj spremeniti. Gibanje Occupy in večina sodobnih družbenih gibanj nasprotuje uveljavljeni logiki političnih in ekonomskih elit, ki z vsiljevanjem neoliberalnih politik vodijo »neizprosno kampanjo proti človeški domišljiji« (prav tam, 281). Za takšna gibanja je torej nujno, da delujejo in se povezujejo na planetarni ravni, saj na tak način deluje tudi neoliberalna globalizacija. Neoliberalni okvir globalizacije je po Pikalu (2003, 5) namreč postal zdravorazumski, zato je ključna naloga gibanj tipa Occupy ljudem odpreti oči in jih usmeriti v boj za boljšo družbo in svet.

6.2 Horizontalna moč

Organizacija in delovanje gibanja Occupy temeljita na dogovorih, doseženih na podlagi konsenza na generalnih skupščinah. V nasprotju z delovanjem standardnih političnih strank s

strogo hierarhično organizacijo in sestavljenim programom, gibanje Occupy deluje ravno obratno. S tem se strinjata tudi Hardt in Negri (2012), ki moderno politično stranko—»pa če govorimo o njeni reprezentativni, parlamentarni obliki ali v njenih avantgardnih oblikah—ne more služiti kot organ takšnega odločanja«. Van Gelderjeva (2011, 7) opiše delovanje znotraj gibanja: »[o]bičajni ljudje, ki se odločijo biti del gibanja, debatirajo o problemih, določajo strategije in vodijo delo«. Različne delovne skupine obravnavajo praktične zadeve kot so »hrana, sanitarije, mediji, prostori srečanja in sprejemanje paketov od podpornikov. Druge skupine diskutirajo o problemih, kreirajo umetnost in kulturo, debatirajo o taktikah in o ideji izdajanja zahtev« (prav tam). Gibanje torej deluje po načelu horizontalne organizacije brez vodstva in s pravili ter načeli delovanja, ki preprečujejo ustvarjanje hierarhij na vseh nivojih znotraj gibanja.

Sitrinova (2011, 10) pojasni horizontalno moč gibanja Occupy z zgodovinskim primerom uporov v Argentini leta 2001, na katerih so delavci »zavzeli svoja delovna mesta in ustvarili horizontalne skupščine s stremljenjem k uničenju hierarhije, šefov, upravnikov in razlik v plačah. Ta nova skupnost je prevzela obliko novo ustvarjenega termina—*horizontalidad*. *Horizontalidad* je družbeno razmerje, ki so ga ljudje pojasnjevali z gesto iztegovanja rok in mahanja z njimi vzporedno naprej in nazaj, tako da so nakazovali ravno površino«. *Horizontalidad* argentinskih delavcev kot tudi horizontalna moč gibanja Occupy je odnos, a je tudi cilj: »cilj je še več participacije in horizontalnega delovanja« (prav tam). Ljudje se v procesu participacije spreminjajo, pri čemer je pomembno izpostaviti solidarnost, do katere znotraj takšnega procesa nujno pride, saj posamezniki privzamejo identiteto skupine, gibanja.

Znotraj gibanja Occupy je prihajalo do pomembnih diskusij o prihodnosti družbenega reda in vloge posameznikov v njem, a okupacijske cone niso le »prostori za diskutiranje o novi družbi. Postajajo celodnevni eksperimenti v egalitarnem življenju. Brez plačanega osebja ali hierarhij, so vsi siti, perilo je oprano, nestrinjanja se obravnavajo in tiste, ki so aretirani, ob izpustu pričaka množica navdušenih podpornikov« (Van Gelder 2011, 8–9). Gre za poglobljen občutek skupnosti, za občutenje načina življenja, zgrajenega na podpori in vključenosti, ki posledično ustvarja moč, solidarnost in rešitve: »takšna izkušnja skupnosti ni zlahka pozabljena in pogloblja hrepenenje po novi kulturi; takšni, ki je radikalno vključujoča, spoštljiva, podporna in horizontalna« (prav tam, 9). Kot zapiše Maharawalova (2011, 35) po izkušnji iz okupacije, je videti, da »ljudje skrbijo drug za drugega. Vladal je splošen občutek solidarnosti«. Moč gibanja izvira ravno iz tega občutka; ljudje se počutijo del nečesa večjega in niso več izolirani v vsakdanjem boju za preživetje. Maharawalova (prav tam) pravi, da

opazovanje tristotih ljudi, ki se odločajo z metodo konsenza, daje posebno moč–opolnomoči celotno skupino in vsakega posameznika, da izrazi svoje mnenje in zamisli. Opolnomoči ljudi, da se zavejo svojega položaja, ga sprejmejo in ga poskušajo spremeniti.

Gibanje je s svojo radikalno decentralizacijo pridobilo pomembno moč za obstoj. Van Gelderjeva (2011, 10) zapiše:

avtonomne skupine znotraj gibanja, ki načrtujejo in izvajajo akcije vseh vrst, je izjemno težko obvladati. S pametno izbiro tarč akcij lahko še nadalje pritegnejo pozornost na institucije, katerih vedenje preizprašuje njihovo pravico do obstoja. Ko se začne rušiti legitimnost velikih institucij, je pogosto le še vprašanje časa, preden izgine še podpora vlade, delničarjev, strank in zaposlenih. Ni institucije, ki bi bila 'prevelika, da bi propadla'¹⁵. To je eden izmed načinov, kako pride do nenasilne revolucije.

99 odstotkov gradi zgodovino in spreminja svojo usodo. S tem, ko spoznava krivice, ki izvirajo iz moči Wall Streeta in ogromnih korporacij, problem ne bo izginil. Osrednje vprašanje sedaj je, kot nadaljuje Van Gelderjeva (prav tam, 11) »ali bomo zgradili družbo, ki bo koristila vsem? Ali le enemu odstotku?« Karkoli že sledi, je gibanju Occupy uspelo nekaj, kar ni še nobenemu gibanju prej–»v temelju je spremenil nacionalni pogovor« (prav tam).

6.3 Politično razsvetljenje

Immanuel Kant (2006, 23) pojem razsvetljenja ali razsvetljenstva opiše z dejanjem poguma uporabljati svoj lastni razum, ki pomeni človekov izhod iz nedoletnosti: »[n]edoletnost je nezmožnost uporabljati svoj razum brez vodstva koga drugega«. Kantov esej iz leta 1783 zlahka umestimo v sedanost, njegov klic po prebujenju razuma in poziv k rezoniranju pa prevedemo v sodobno situacijo pozivov k uporabi proti neoliberalnemu kapitalizmu, ki nam je postal zdravorazumski. Kant (prav tam) nadaljuje:

Potem ko so svojo domačo živad poneumili in skrbno preprečili, da se te mirne stvarce ja ne bi upale tvegati koraka zunaj hojce, v katero so jih vtaknili, jim nato še prikazujejo nevarnost, ki jim grozi, če bi poskusile hoditi same. Seveda pa nevarnost ni ravno tako velika, saj bi potem, ko bi nekajkrat padle, končno le shodile. A primer te vrste le preplaši in navadno odvrne od vseh nadaljnjih poskusov. Za vsakega posameznika je

¹⁵ »too big to fail« (prevelika, da bi propadla) je prvotno izraz ameriškega kongresnika Stewarta McKinneya na zasedanju leta 1984, v okviru diskusije o intervenciji Zvezne depozitne zavarovalne korporacije. Termin se je razvil v teorijo, ki trdi, da so določene korporacije, posebej finančne institucije, tako velike in notranje povezane, da bi bil njihov padec katastrofalen za širši ekonomski sistem in jih mora vlada zato podpreti v primeru potencialnega zloma (Wikipedia).

potemtakem težko, da bi se sam izkopal iz nedoletnosti, ki je postala zanj skoraj njegova narava. Celo priljubila se mu je in zaenkrat je res nesposoben uporabiti lastni razum, ker mu pač nikoli niso dali prilike, da to poizkusi.

Za Kanta (prav tam) sta vzroka za to, da ostajamo ujetniki nedoletnosti, lenoba in strahopetnost, poleg tega pa je takšno stanje nedoletnosti človeku udobno, zato ne stori veliko, da bi se mu izognil. V novejši čas je človeka v stanje udobja povedel kapitalistični sistem, tudi s pojavom kulture potrošništva. Posameznik si danes težko zamisli, da bi živel v kakšnem drugem, alternativnem politično–ekonomskem sistemu. Kant (prav tam) kot pot do osvoboditve zaslužjenih posameznikov zavrne revolucijo, saj revolucija po njegovem mnenju ne vodi do »resnične reforme načina mišljenja« in kot edino potrebno sredstvo za razsvetljenstvo navede svobodo in to »najbolj neškodljivo od vsega, kar se lahko imenuje svoboda, namreč tole: uveljavitev vsestranske *javne rabe* lastnega uma« (ibid). A Kant je živel v času, ko je revolucija nosila drugačen pomen od pomena, ki ga posvajamo danes in ki je uporabljen tudi v tem delu. Wallerstein (2013, 13) revolucijo povzame kot stanje možnosti prebojev, ki postanejo mogoči, »ko mišljenje in razpravljanje o alternativah dobita zadosti podpore in javne pozornosti«. Strinjamo se lahko, da ni več cilj revolucionarnih vstajnikov prevzem oblasti in vpeljava svoje volje, hkrati pa povzemamo Kantovo misel, da je svobodna raba uma še vedno tista, ki lahko pripelje do razsvetljenosti med ljudmi in posledično revolucije, čemur smo bili priča tudi na okupiranih prostorih, kjer so se izrazile mnoge ideje aktivistov in ostalih sodelujočih in ki so skupaj eruptirale v sodobno revolucijo.

Napis, ki ga je nosil protestnik na dogodku Occupy Seattle se je glasil: »Dragi 1%. Spali smo. Sedaj smo se zbudili. Podpisani, 99%« (v Van Gelder 2011, 3). Napis lepo opiše občutje protestnikov, ki so se uprli bogatemu odstotku prebivalstva, ki jemlje finančno in socialno varnost vsem ostalim ter jih izkorišča v zameno za pridobitev še več bogastva zase. Gibanje Occupy je poimenovalo vir krize našega časa: »banke Wall Streeta, velike korporacije in drugi znotraj enega odstotka, ki si prisvajajo svetovno bogastvo na račun 99 odstotkov« (prav tam, 1); s tem pa terja pravico ljudstva do ustvarjanja sveta, ki funkcionira za 99 odstotkov prebivalstva. Gibanje Occupy po Van Gelderjevi (prav tam, 2) ne zahteva le sprememb:

Prav tako preobraža način, kako se mi, 99 odstotkov, vidimo. Sram, ki smo ga mnogi čutili, ko nismo mogli najti službe, poplačati svojih dolgov ali ohraniti svojih domov, je zamenjalo politično prebujenje. Milijoni sedaj prepoznajo, da nismo krivi za šibko gospodarstvo, za zlom drugorazrednih hipotek ali za davčni sistem, ki deluje v prid

bogatih, a v bankrot spravlja vlade. Mi, 99 odstotkov, spoznavamo, da smo kolateralna škoda v načrtu bogatih, da postanejo še bogatejši.

Greif in Taylorjeva (2011, 20) pojasnjujeta, da je za udeležence akcij v okviru gibanja Occupy ekonomska pravičnost ključna: »mnogo je sporočil v stilu 'obdavčite bogate' in 'naženite korporativni denar iz politike'«. Kljub temu, da so ljudje na proteste prišli z različnimi osebnimi zgodbami in težavami, so vsi prišli z istim ciljem—opozoriti politične in gospodarske elite na nestrinjanje z njihovimi politikami in neoliberalnimi ukrepi, ki 99 odstotkom jemljejo občutek varnosti in jih pahnejo v vsakodnevni boj za preživetje, s čimer se v družbi širijo tudi bolezenska stanja, primer katere je depresija.

Gibanje Occupy spodbuja ljudi, da prenehajo živeti v izolaciji in nemoči, saj kot člani 99 odstotkov predstavljajo večino in če je aktivna večina populacije, potem jo je nemogoče prezreti (Van Gelder, 2011, 2). Gibanje skuša spodbuditi vsakega posameznika, da prične delovati sam zase in za ostale okrog sebe; »skrbeti moramo eden za drugega—zagotavljati hrano, zavetišče, zaščito in podporo, potrebno za prebroditev dolgih okupacij, slabega vremena in težkega dela z iskanjem konsenza, ko se ne bomo strinjali« (prav tam). Z informiranjem in izobraževanjem posameznikov znotraj in zunaj gibanja, se širi kritična misel vpletenih, kar je pomembno za pridobivanje simpatizerjev tudi med največjimi skeptiki in dvomljivci v uspeh gibanja. S poimenovanjem problema, je po Van Gelderjevi (prav tam, 2–3), gibanje Occupy preobrazilo politični diskurz: »[i]nteresov 99 odstotkov se ne more več prezreti. Gibanje je izpustilo politično moč milijonov in vsakomur izdalo odprto vabilo za sodelovanje v kreiranju novega sveta«. Identiteta gibanja Occupy ali gibanja Mi smo 99 odstotkov tako ni specifična, temveč je ravno v njeni raznovrstnosti največja moč, saj predstavlja, identificira vse skupaj in vsakega člana posebej. Taisto bi lahko rekli za zahteve gibanja. Kljub številnim kritikam na račun dejstva, da gibanje ne poda specifičnih zahtev, je v bistvu zelo lahko uvideti, kaj gibanje zahteva: svet, ki deluje za 99 odstotkov prebivalstva.

Moč gibanja Occupy izhaja ravno iz karakteristik, ki nasploh označujejo sodobna družbena gibanja. Ta moč sega preko parkov in javnih zgradb, ki jih aktivisti okupirajo in zaobjema celo ljudi, ki prvič nosijo protestne napise (prav tam, 6). Gibanje Occupy ne obravnava moči kot »nekaj, kar se zahteva—nekaj, kar drugi lahko zagotovijo ali zadržijo. *Mi, ljudje* smo suvereni pod ustavo. Gibanje OWS je postalo prostor, kjer se multituda vodij uči sodelovanja, neodvisnega mišljenja in definiranja sveta, v katerem želimo živeti« (prav tam, 7). Ta multituda svoje ideje in delovanje širi tudi navzven in prehaja vse meje. Graeber (2013, 295)

meni, da imamo na voljo »neomejene zaloge inteligentnih, kreativnih ljudi, ki so sposobni priti do rešitev« in da problem ni v pomanjkanju domišljije—»problem je tog sistem dolga in nasilja, ki je ustvarjen da deluje tako, da teh sil domišljije ne uporabimo«. Svet, v katerem želimo živeti, si lahko vsak predstavlja po svoje, a le s skupnimi dogovori in naporu ga lahko tudi dejansko dosežemo. Graeber (prav tam, 302) nadaljuje, da leto 2011 nakazuje, da doba revolucij še zdaleč ni končana, saj »človeška domišljija trmasto zavrača svoj zaton«.

6.4 Demokratično gibanje za demokracijo

Vodovnik (2011b, 10) zapiše, da sodobna družbena gibanja »v ocenjevanju političnih izbir (tako taktičnega kot strateškega delovanja) vodi nova logika. Če je v preteklosti njihovo delovanje in politične izbire določal premislek o učinkih na nasprotnika, danes njihove izbire določa premislek o učinku na njih same. Ne gre več torej zgolj za *boj proti*, temveč čedalje bolj za *boj za*. Če smo konkretni, gre za boj za novo, 'demokratizirano demokracijo', ki je pluralna in hkrati inkluzivna«. Če smo torej revolucijo, ki jo je povzročilo gibanje Occupy označili za revolucionalizirano revolucijo 1968, potem je demokratizirana tudi demokracija, ki so jo dosegla prejšnja družbena gibanja. Po Vodovniku (prav tam) sodobna družbena gibanja »nudijo povsem drugačno razumevanje demokracije, in sicer ne kot predfabriciran institucionalni dizajn, ampak kot *praxis*—kot svobodno in kreativno dejavnost v vsakdanjem življenju«. Demokracija se razume kot glagol, eden izmed ciljev sodobnih gibanj pa je demokracija v praksi oziroma družba kot predstavnik in kontekst žive demokracije.

Deanova (2011, 88) našteje tri poteze, ki so pomembne za diskusijo o OWS in ki skušajo zapolniti vrzel, ki jo gibanje povzroča. To so »demokratizacija, moralizacija in individualizacija«. Pri tem *demokratizacija* »gibanje uokviri kot funkcionalni politični sistem« (prav tam, 89), ki je ustvarjen na način, kot ljudje želijo da bi deloval obstoječi sistem. Druga poteza je *moralizacija*, ki obravnava gibanje Occupy v izključno moralnih terminih—»resnični prispevek gibanja je njegova transformacija zdravega razuma o tem, kaj je pravično in kaj ne« (prav tam, 90). Tretja poteza izhaja iz individualizacije, ki je pomembna prav toliko kot kolektivizacija—raznovrstnost posameznikov znotraj gibanja tvori močnejšo skupnost.

Solnitova (2011, 149) Occupy opiše kot gibanje, ki zmaguje:

zmaguje s tem, ko je široko in vključujoče, s poudarjanjem tistega, kar nam je skupno in z utrjevanjem razlik med brezdomci, revnimi, tistimi v prostem padu in fiskalno uspešnimi, a jeznimi; med generacijami, rasami in narodnostmi; in med dolgotrajnimi

aktivisti in novimi prišleki. Zmaguje z osredotočanjem na zmago, ki pomeni ekonomsko pravičnost in direktno demokracijo in s tem, ko živi to direktno demokracijo vsak dan na zborovanjih in odborih. /.../ Zmaguje z ljudsko močjo in taktikami direktne akcije, od globalnih maršev do blokad in skozi stotine okupacij. Zmaguje s kreativnostjo mladih.

Do zmagoslavja gibanje Occupy pride tudi z raznolikostjo svojega članstva, saj je to karakteristika, ki omogoča možnost, da gibanje zaobjame različne plasti prebivalstva in njihove probleme. Herring in Glück (2011, 169) zapišeta, da ima vsak »svojo lastno zgodbo, a na koncu vsi skupaj pridemo do točke prekarnosti, nevarnosti in izključitve. Ta skupna usoda mora postati vir solidarnosti in temelj za težko nalogo grajenja nove politike vključenosti«.

Vodovnik (2011c, 59) grajenju nove politike vključenosti pritrjuje z Marcosovo opredelitvijo zapatizma, ki trdi, da jasna doktrina ni pomembna, saj gre za »intuicijo. Nekaj tako odprtega in fleksibilnega, da se pojavlja vsepovsod«. Sodobna družbena gibanja so tako posledično, po Vodovniku (prav tam), »pisana družčina okoljevarstvenikov, staroselskih aktivistov, kmetov, feministk, sindikalistov, nevladnih organizacij in drugih iniciativ, ki po Estevi nudijo 'en NE in mnoge DA'«. Ponavljamo torej ideje in načela postideološkega anarhizma, ki je prenovljena in nadgrajena različica anarhizma, saj jo navdihujejo različni idejni tokovi. Zadnikar (2011, 72) meni, da je ta »razpršenost, heterogenost in mnogoterost /.../ zgodovinski rezultat odporniških praks, ki se na eni strani tako rešijo preteklih zablod (na primer monolitnega strankarskega avantgardizma) in so bližje dejanski družbeni problematiki (*issue oriented politics*¹⁶), po drugi pa se izmikajo manipulativnim posegom (vključno represiji) oblasti«. Kot smo že omenili v četrtem poglavju, namreč gibanje s tako raznolikim članstvom, lahko postane nedotakljivo oziroma predstavlja močno revolucionarno silo.

Z okupacijami je v ospredje prišlo tudi vprašanje pravice do zasedbe javnega prostora. Zavzetje ali okupacija javnega prostora, v katerem se nato uveljavijo načela direktne demokracije, ali, z besedami Laclaua in Mouffejeve (1987, 123), »radikalne demokracije«, ki temelji na svobodi in enakosti za vse, je ključna značilnost gibanja Occupy. Eisenstein (v Kennedy 2013, 7) poudari bistvo okupacij: »zavzeti je privzelo pomen spet zahtevati od manjšine nekaj, kar naj bi pripadalo večini. Šotorišča so simbolično razglašala: 'Ta država je na voljo vsem'«. Gre za v temelju demokratično trditev, saj bi demokratična država morala vse obravnavati enakopravno. Gibanje Occupy s preizpraševanjem legitimnosti države in njenih aparatov »prečiščuje« njihovo funkcioniranje oziroma kot menita Albert in Majavu

¹⁶ Politike, usmerjene na specifično problematiko.

(2012, 1–2) s svojim delovanje gibanje dosega »spremembe, ki reorientirajo celotne družbe s spreminjanjem institucij, ki so v srcu življenj vseh ljudi«. Gibanje je prebudilo demokratične vrednote in načela, ki so na okupiranih prostorih ponovno zaživela in sprožilo širjenje idej demokracije po vsem svetu.

7 Zaključek

Po medijskem linču in tudi že odslovitvi gibanja Occupy, se je le-to do danes pojavilo še nekajkrat. Morda najodmevnejša dogodka sta se zgodila v Fergusonu in ponovno tudi v New Yorku.

Ferguson je mesto oziroma predmestje okrožja St. Louisa, zvezne države Missouri v Združenih državah Amerike. 9. avgusta 2014 je belski policist Darren Wilson pretirano reagiral in ustrelil neoboroženega črnskega najstnika Michaela Browna, kar je bil povod za proteste, ki so sledili po vsej državi. Gibanje Occupy je na svoji spletni strani objavilo članek Jeroma Roosa (2014), ki je pomenljivo zapisal, da »kar se zgodi v Fergusonu, ne ostane le v Fergusonu«, s čimer je opozoril, da se nemiri po državi ne dogajajo v političnem vakuumu. Dolgo- uveljavljeni vzorci v ameriški družbi kot tudi drugod po svetu, so vzroki za takšne nemire, saj kot pravi Roos (prav tam) imajo protesti v Fergusonu toliko opraviti s temi vzorci, »kot imajo opraviti s posledicami državne oblasti in divjanja neoliberalnega imaginarija«. Učinki protestov v Fergusonu so se po Lightu (2014) najjasneje izrazili v spodbuditvi nacionalne diskusije o rasi, razredu in naravi delovanja ameriških organov pregona. Light (prav tam) se celo sprašuje ali ni napočil čas za novo gibanje za državljanske pravice: »kar se trenutno dogaja v Fergusonu, je zelo podobno začetku oblikovanja gibanja«. A vendar bi se takšno gibanje močno razlikovalo od gibanja za državljanske pravice iz leta 1963. Danes se protestniki, predvsem mladi, ne identificirajo s specifičnim vodjo in delujejo precej bolj decentralizirano, kot smo zapisali že pri definiranju gibanja Occupy. Takšna (ne)ureditev jim daje posebno moč, saj se sodelujoči na nek način emancipirajo od vodij in delujejo samostojno, pri čemer se izpostavi mnogo več raznolikih idej in rešitev.

22. septembra 2014 se je gibanje Occupy, morda še bolj očitno kot v Fergusonu, pojavilo v akciji *#floodwallstreet* v New Yorku. Akcija *Preplavimo New York* je bila vzpostavljena z namenom opozoriti na prispevek, ki ga ima finančni distrikt Wall Street oziroma na splošno kapitalistični sistem na stopnjevanje klimatske krize: »akcija poveže ekonomske politike in okolje z obtožbo najmočnejših finančnih institucij izkoriščanja skupnosti, delavcev in naravnih virov za finančne koristi« (The Guardian 2014). Akcija *#floodwallstreet* je sledila dan po *Nedeljskem klimatskem maršu*, ki se je prav tako odvil v New Yorku in je združil več kot 310000 ljudi, poleg tega pa še več deset tisoč ljudi v stopetdesetih drugih državah po svetu (Holpuch 2014). V ponedeljkovi akciji je bilo sicer aretiranih več kot sto protestnikov, a bolj kot to, je pomemben njihov namen pozvati svetovne voditelje k takojšnjemu delovanju za zaustavljanje uničujočih učinkov klimatskih sprememb (prav tam). Učinek tega in podobnih

množičnih zborovanj je torej jasen—v nacionalni pogovor vpeljujejo teme, ki so pomembne za preživetje planeta.

Vprašanje kje in kdaj bo gibanje Occupy izbruhnilo naslednjič, v bistvu ni relevantno. Pomembnejše je število tistih, ki se mu bodo pridružili. Wedes (2013) trdi, da gre za novo generacijo aktivistov, ki je našla svoje poslanstvo in sedaj čaka, da ji obstoječe politične in ekonomske elite dajo spodbudo za nadaljnje delovanje in »spreminjanje igre«. Generacije, ki so ji nadedli številna imena, ne bi smeli označiti za izgubljeno. Pravzaprav gre za generacijo, ki se je končno našla—našla se je znotraj definicije *Mi smo 99 odstotkov* in to svojo identiteto skuša spremeniti.

Ezra Klein (2011) se strinja, da »ne gre za to, da se 99 odstotkov Američanov resnično bori za preživetje. Ne gre za to, da si 99 odstotkov Američanov želi revolucijo. Gre za to, da 99 odstotkov Američanov čuti, da so temelji naše ekonomije—trdo delaj, igraj po pravilih, prebij se naprej—zlomljeni in si jih želijo obnoviti«. Trditev zlahka razširimo na celoten svet, ki se danes zelo očitno deli na bogati »sever« in revni »jug«. Stara pravila svetovne ureditve so razkrinkana in s tem tudi zlomljena. Zlomili smo jih sami s tem, ko smo jih v temelju razkrinkali kot nelegitimne. Trenutno se zopet nahajamo v nekakšnem vmesnem obdobju (kot prej opisano obdobje osemdesetih), ko imamo na voljo dve možnosti, morda tudi več: lahko v celoti zavrnamo obstoječi družbeno-politični red ali pa sprejemamo kompromise s tistimi, ki nam že v preteklosti niso namenili veliko posluha. Harvey (2012, 270) se strinja, da je način izkoriščanja trenutnega položaja ključen:

Svet je danes v položaju, ko lahko /.../ imperialistično gesto zavrne ter osrčje neoliberalnega in neokonservativnega kapitalizma vrne popolnoma drugačno vrsto vrednot: vrednote odprte demokracije, posvečene izkoreninjenju družbene neenakosti in združene z ekonomsko, politično in kulturno pravičnostjo. Rooseveltova utemeljitev takšnih vrednot je lahko izhodišče tega projekta. V ZDA je treba vzpostaviti zavezništvo, ki bo moglo ponovno pridobiti množičen nadzor nad državnim aparatom in s tem poglobiti demokratične prakse in vrednote, ne pa jih ukinjati kakor uničevalna moč trga.

Ali smo pripravljeni na življenje z novimi vrednotami, ki bi pravzaprav predstavljalo opustitev uveljavljenih vzorcev kompetitivnega boja za obstanek v vsakdanjem življenju? Harvey (prav tam) nadaljuje, da si moramo zamisliti obet svobode, »ki bo boljši, veliko boljši kakor tisti, ki ga pridiga neoliberalizem. Zgraditi moramo sistem družbene ureditve, ki bo

vrednejši, veliko vrednejši kakor tisti, ki ga dopušča neokonservativizem«. In ravno to je naloga družbenih gibanj: vztrajno pridobivanje nazaj naše države, naše prihodnosti in naših sanj s postopnim vpeljevanjem vrednot demokracije v vse pore družbe. Kljub temu, da so posamezni vali protestov nasilno zatrti in se zdi, da nič ne spremenijo, ne smemo obupati—ti vali namreč spreminjajo javno debato, hkrati pa navdihujejo nove generacije aktivistov. Salecova (2011, 55) pritrjuje, da družbena gibanja kot je Occupy »s posegom v prostor, z okupacijo, ki se lovi med dovoljenim in nedovoljenim, s posegi, ki so hkrati koordinirani in difuzni, brez jasne avtoritete, ki bi jih vodila, odpirajo možnost novih premislekov o družbi, kapitalizmu in tudi javnem prostoru«. Nove premisleke moramo spodbujati in širiti—z demokracijo nad »demokracijo« oziroma tistim, kar nam prodajajo kot demokracijo.

Ljudi je treba pripraviti do tega, da se zavzamejo za svoje pravice in za demokratično družbo. Chomsky (2011) je mnenja, da »pomembne pobude ne morejo biti uspešne, če nimajo velike, dejavne množične podlage«, zato je potrebno ljudem razložiti prizadevanja gibanja Occupy in jim pojasniti »kaj lahko naredijo sami in kakšne bodo posledice, če bodo stali ob strani«. Množice je treba pripraviti do ukrepanja, za kar jih je potrebno izobraziti. Pri tem »izobraževanje ne pomeni predavati ljudem, v kaj naj verjamejo—temveč pomeni učenje od njih in z njimi (prav tam). Zopet lahko ponovimo; z demokracijo do demokracije.

Učinki, ki jih takšno delovanje družbenih gibanj lahko ima, so neverjetni. Tok zborovanj ljudi po vsem svetu in predvsem čedalje močnejše povezovanje med njimi dejansko vodi v ustvarjenje bolj demokratične družbe. Graeber (2013, 255) opozarja, da je potrebno za kreiranje resnično demokratične družbe, »razmisliti o tem, kakšne vrste taktik bi nam najbolj omogočile ohraniti demokratično naravo gibanja«. Če se gibanju uspe ohraniti v tako zastavljeni obliki, ki nam dejansko že kaže zastavitev alternativnega ekonomskega in političnega sistema, potem mu s svojim širjenjem po celotnem svetu lahko uspe v temelju preobraziti svetovni sistem. Naivno? Morda, a kaj bi potem lahko rekli za tisti elitni odstotek posameznikov (1%), ki so mnenja, da bodo na račun izkoriščanja preostalih 99 odstotkov, živeli pravljice in še bogatili svoje premoženje?

Kakšne naj bi torej bile nadaljnje poteze gibanja Occupy? Graeber (prav tam, 270) meni, da je ključno, da »karkoli že naredimo, moramo nadaljevati z ustvarjanjem prostorov, kjer lahko resnično delujemo skozi razumnost in kompromis. /.../ To mora nujno pomeniti soočenje s surovo, neumno oblastjo ne s kakršnimkoli 'razumnim' kompromisom, ampak z obliko fleksibilne, inteligentne kontra-oblasti, ki bo razvila radikalno alternativo, medtem ko bo

konstantno opominjala vsakogar v negotovosti na to, kaj so v resnici temelji te oblasti«. Pri tem je pomembno, da se gibanje ne skuša vzpostaviti kot politična struktura, saj bi mu to odvzelo pridobljeno identiteto. S serijami organiziranih srečanj in zborov, na katerih se diskutira o določeni temi, se gibanje »vrača k svojim koreninam« (prav tam, 148), saj v skupini združi raznoliko publiko in na določene probleme predlaga paleto rešitev. Seveda pa je pomembno izpostaviti, da se spremembe takšnega obsega, ne zgodijo čez noč:

gibanja, ki ciljajo na takojšnje, zakonodajne cilje, navadno kmalu izginejo; v Ameriki so gibanja, ki so uspešno ciljala na širšo moralno preobrazbo družbe (od abolicionistov do feminizma), navadno rabila več časa za konkretne rezultate. A ko jih dosežejo, so ti rezultati globoki in trajni. V enem letu je Occupy uspel identificirati problem–sistem razredne moči, ki je učinkovito združil finance in vlado–in predlagati rešitev: ustvariti pravo demokratično kulturo. Do uspeha bo zelo verjetno preteklo veliko časa. A učinki bodo epohalni (prav tam, 149).

Gibanja Nove levice v šestdesetih morda niso dopustila dovolj časa, da bi se njihovo revolucionaliziranje politično–ekonomskega sistema uresničilo v celoti in njihovo naglico je spretno izkoristil neoliberalizem, ki se je vsilil z igranjem na pojma tržne svobode in enakosti, pri čemer Hardt in Negri (2012) opozarjata ravno na dejstvo, da se je neoliberalizem pripravljal dolgo časa pred revolucijo '68 in čakal na primeren trenutek, da prevzame oblast nad miselnostjo. Kljub temu je bila preobrazba, ustvarjena v 1968., ključna za nadaljnji razvoj na področju delovanja družbenih gibanj. Končno je privedla do gibanja Occupy, kateremu naglice ne smemo dopustiti–vztrajno mirno delovanje znotraj družbe in preobražanje vrednot posameznikov ter posledično svetovnega nazora in sveta. Tudi gibanje Occupy mora biti po mnenju Hardta in Negrija (2012) dobro pripravljeno na nepričakovan dogodek, ki lahko sproži temeljito preobrazbo našega vsakdanjega življenja: »načela, ki jih [gibanje] promovira, vključno z enakopravnostjo, svobodo, trajnostnim razvojem in odprtim dostopom do skupnega, lahko oblikujejo zidarske odre, na katerih bomo lahko, ob pojavu radikalnega družbenega preloma, gradili novo družbo«. Gibanje namreč s svojim načinom delovanja gradi medsebojna demokratična razmerja ter hkrati »piše priročnik o tem, kako ustvariti in živeti v novi družbi« (prav tam).

V magistrskem delu smo temo pisanja zgodovinsko umestili v obdobje od šestdesetih let 20. stoletja in vse do danes. Površni pogled na zadnjih pet desetletij nam omogoči pregled nad razvojem družbenih gibanj in spremembami, ki so jih vpeljala v svoje delovanje. Gibanja

Nove levice so predstavila in zgradila trdno podlago aktivistični in uporniški kulturi, na kateri svoje temelje postavljajo sodobna družbena gibanja še danes. V šestdesetih so preobrazila vsakdanji diskurz z vpeljavo družbenopolitičnih tem, ki so veljale za nesprejemljive. Širitev takšnega demokratičnega delovanja in preobražanja družbe, je zaustavilo vpeljevanje neoliberalnih reform in politik, katerim so se kot prvo vidnejše gibanje uprli zapatisti. Ti so se locirali med marginalnimi in domorodnimi prebivalci revnih regij, podobno kot je nekaj desetletij nazaj med marginalnimi manjšinami svoje mesto našla Chejeva *foco* teorija po načelu, da se revolucija vedno zgodi od spodaj navzgor. Nasprotno se je gibanje OWS rodilo v samem centru najrazvitejše države na svetu. Tudi nekdanj sanjske ZDA imajo *marginalce*, ki so potisnjeni na rob in označeni za drugorazredne državljane.

Gibanje Occupy ravno s svojim pojavom v finančnem centru sveta podaja morda najpomembnejše sporočilo in sicer, da svetu vlada manjšina (1%), ki ji ni mar za nikogar drugega kot zgolj samim zase. Ostali (99%) se moramo zato prebuditi, povezati in ustvariti močno silo, ki bo svet izboljšala tudi za nas. Z obujanjem preteklih bojev in uspehov gibanj se moramo hraniti in drug drugega ves čas spodbujati k delovanju, k preobražanju samih sebe in družbe. V javni diskurz moramo redno vpeljevati teme, o katerih nepomembnosti nas redno prepričujejo političnoekonomske elite. Ne smemo jim dopustiti, da se polastijo naših umov in vplivajo na naše odločitve. Naučiti se moramo delovati za skupno dobro in ne podlegati brezsmiselnim pozivom po varčevanju, »zategovanju pasov«, oboroževanju in privatizacijah. Tudi to je naloga gibanj kot je Occupy–izobraziti in opolnomočiti ljudi, da začno kritično misliti in se kritičnemu zoperstaviti.

V uvodu zastavljeno tezo, da je *gibanje Occupy revolucionarno gibanje, ker v temelju preobraža pojem politike*, torej zlahka potrdimo. Gibanju je, ne le uspelo preobraziti pojem politike, temveč je revolucionaliziralo celo sam način doseganja tega cilja–decentralizirano urejene delovne skupine znotraj gibanja; generalne skupščine, na katerih se odločitve sprejema s konsenzom; brezvodstvena struktura, ki je omogočila še bolj odmevne rezultate in zmedo med avtoritetami; širjenje okupacij po vsem svetu in enormna podpora virtualne skupnosti; novi kreativni načini opozarjanja na neenakosti in krivice na blogih, posebej ustvarjenih spletnih straneh in družbenih omrežjih ter končno vpeljava novega besednjaka v politično–ekonomske teme, s čimer se je preobrazil celoten javni diskurz–to je le nekaj izmed vplivov gibanja Occupy, ki pa s svojim delovanjem še zdaleč ni zaključilo. S tem, ko je gibanje poskrbelo, da so se na dnevni red v javni diskurz vrnile teme dolga, socialne neenakosti, pravic, svobode in tako naprej, je poskrbelo za vdor v obstoječi sistem in sprožilo

začetek njegovega razkroja. Tako kot je Novi levici v šestdesetih uspelo dobro prestrašiti oblasti s širjenjem demokracije, tako se gibanja Occupy politične in ekonomske elite boje danes. Hardt in Negri (2012) izpostavita, da oblast ne more preživeti, če se njeni subjekti osvobodijo strahu, pri čemer aktiviste pozivata k begu in nevidnosti. Nevidnost in anonimnost sta obliki bega in hkrati nova, revolucionarna oblika upora in boja proti obstoječemu redu. Da lahko zavračajo in bežijo, morajo ljudje prepoznati svojo moč (prav tam), moč civilne nepokorščine in drugih oblik direktne akcije, ki nas jih učijo družbena gibanja. Ne potrebujemo več herojev in junakov, ki bi se žrtvovali za nas. Spinoza je svobodnega človeka opredelil kot tistega, ki »najmanj od vsega misli na smrt, njegova modrost je meditacija o življenju in ne smrti« (v prav tam). Protestniki, ki so in ki ponekod še danes kampirajo in okupirajo prostore, so po Hardtu in Negriju (prav tam) ponovno odkrili resnico Spinoze: »resnično varnost in uničenje strahu lahko dosežemo le skozi kolektivno konstrukcijo svobode«. Gibanje je zatorej najmočnejša in najvarnejša oblika organiziranosti ljudi v akcijah za boljši svet. S konstantnim pojavljanjem in izginjanjem ter izpostavljanjem problemov premika meje mišljenja, izziva in preizprašuje tabuje, s čimer preobraža celoten sistem in svet.

Vprašanja koliko časa bo gibanju še uspelo vztrajati na ulicah po svetu, kakšne oblike bo prevzelo v prihodnje, katerih taktik se bo posluževalo in ali mu bo uspela revolucija, so na tem mestu popolnoma nerelevantna. Gibanje je naše, gibanje smo mi, zato so odgovori na vprašanja, kako, kje in kdaj se bo pojavilo, odvisni od nas samih. *Occupy Central* je zadnje v vrsti gibanj, ki se je pojavilo v Hong Kongu 28. septembra 2014 in je na ulice privedlo na deset tisoče protestnikov, ki protestirajo proti Kitajski nadoblasti, ki jim določa vladne uradnike. Protestniki na ulicah še vedno vztrajajo. Še kdo dvomi v moč družbenih mobilizacij?

8 Literatura

Adbusters Magazine. Dostopno prek: www.adbusters.org (23. september 2014).

Ahmad, Aijaz. 2011. *The Progressive Movement in Its International Setting*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/23076329 (25. november 2014).

Albert, Michael in Mandisi Majavu. 2012. *Occupy Theory*. Woods Hole Ma.: ZBooks/ZCommunications.

Allo Isichei, Elizabeth. 1965. *Organisation and Power in the Society of Friends (1852–1859)*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/30120665 (13. oktober 2014).

Appadurai, Arjun. 2008. Grassroots globalization. V *Social Movements: a reader*, ur. Vincenzo Ruggiero in Nicola Montagna, 303–306. London, New York: Routledge.

Bayer, Betty M. 2012. *Enchantment in an Age of Occupy*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/23333472 (25. november 2014).

Bell, Daniel. 1960. *The end of ideology: on the exhaustion of political ideas in the fifties*. Illinois: The Free Press of Glencoe.

Bernal, Richard L. 1999. *Sleepless in Seattle: the WTO Ministerial of November 1999*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/27865149 (25. november 2014).

Bey, Hakim. 2011. Začasna avtonomna cona. V *Antologija anarhizma 3*, ur. Žiga Vodovnik, 59–88. Ljubljana: Krtina.

Bevir, Mark in R.A.W. Rhodes. 2010. *Interpretative theory*. Dostopno prek: www.goodliffe.byu.edu/310/protect/bevirrhodes.pdf (3. oktober 2014).

Bonefeld, Werner. 1998. *New Left and Politics of Novelty*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/4406553 (7. november 2014).

Breines, Winifred. 1988. *Whose New Left?* Dostopno prek: www.jstor.org/stable/1887869 (7. november 2014).

Calhoun, Craig. 2008. Putting emotions in their place. V *Social Movements: a reader*, ur. Vincenzo Ruggiero in Nicola Montagna, 289–295. London, New York: Routledge.

Casas–Cortés, María Isabel, Michal Osterweil in Dana E. Powell. 2008. *Blurring Boundaries: Recognizing Knowledge – Practices in the Study of Social Movements*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/30052739 (25. november 2014).

Childs, Matt D. 1995. *An Historical Critique of the Emergence and Evolution of Ernesto Che Guevara's Foco Theory*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/158485 (7. november 2014).

Chomsky, Noam. 2011. *Zavzemimo prihodnost*. Dostopno prek: www.mladina.si/106815/zavzemimo-prihodnost (17. september 2014).

Crasnow, Sharon. 2012. *The Role of Case Study Research in Political Science: Evidence for Causal Claims*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/10.1086/667869 (2. oktober 2014).

Crozier, Michael J., Samuel Huntington in Joji Watanuki. 1975. *The Crisis of Democracy: Report on the Governmentability of Democracies to the Trilateral Commission*. Dostopno prek: www.trilateral.org/download/doc/crisis_of_democracy.pdf (9. september 2014).

Curran, Giorel. 2007. *21st Century Dissent: Anarchism, Anti-Globalization and Environmentalism*. New York: Palgrave Macmillan.

Davis, Mike. 2011. *Be Realistic: Demand the Impossible*. Chicago: Haymarket Books.

Dean, Jodi. 2011. Claiming Division, Naming a Wrong. V *Occupy! Scenes from occupied America*, ur. Astra Taylor in dr., 87–92. London, New York: Verso.

Della Porta, Donatella in Sidney Tarrow. 2008. Transnational protest and global activism. V *Social Movements: a reader*, ur. Vincenzo Ruggiero in Nicola Montagna, 339–348. London, New York: Routledge.

Della Porta, Donatella in Michael Keating, ur. 2008. *Approaches and Methodologies in the Social Science: A Pluralist Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

Engler, Mark. 2007. Defining the Anti-Globalization Movement. *Democracy Uprising.com*. Dostopno prek: www.democracyuprising.com/2007/04/anti-globalization-movement/ (16. september 2014).

Ernesto Guevara de la Serna. 2014. *Biography.com spletna stran*. Dostopno prek: <http://www.biography.com/people/che-guevara-9322774> (31. julij 2014).

Foran, John, ur. 1997. *Theorizing Revolutions*. London, New York: Routledge.

- Frece, Tine. 2002. Črni blok in anarhizem. *Časopis za kritiko znanosti*, 30 (209/210). Dostopno prek: www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-PQKWTWJB (15. september 2014).
- Gerring, John. 2004. What is a Case Study and What is it good for? *American Political Science Review*, 98 (2): 341–354.
- Giugni, Marco G. 1998. *Was It Worth the Effort? The Outcomes and Consequences of Social Movements*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/223486 (2. oktober 2014).
- Gopal, Shankar. 2001. *American Anti-Globalisation Movement: Re-Examining Seattle Protests*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/4411023 (25. november 2014).
- Graeber, David. 2002. The New Anarchists. *New Left Review*, 13 (januar–februar). Dostopno prek: web.archive.org/web/20100130062023/http://newleftreview.org/A2368 (19. avgust 2014).
- 2009. *Direct Action: An Ethnography*. Oakland: AK Press.
- 2013. *The Democracy Project: a history, a crisis, a movement*. New York: Speigl & Grau.
- Green, Duncan in Matthew Griffith. 2002. *Globalization and Its Discontents*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/3095974 (24. november 2014).
- Greif, Mark in Astra Taylor. 2011. Scenes from an occupation. V *Occupy! Scenes from occupied America*, ur. Astra Taylor in dr., 19–22. London, New York: Verso.
- Hardt, Michael in Antonio Negri. 2012. *Declaration*. Dostopno prek: www.antonionegriinenglish.files.wordpress.com/2012/05/93152857-hardt-negri-declaration-2012.pdf (3. december 2014).
- Harvey, David. 2012. *Kratka zgodovina neoliberalizma*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Herring, Christopher in Zoltan Glück. 2011. The Homeless Question. V *Occupy! Scenes from occupied America*, ur. Astra Taylor in dr., 163–169. London, New York: Verso.
- Holpuch, Amanda. 2014. *Dozens arrested as police face off with Flood Wall Street protesters*. Dostopno prek: www.theguardian.com/environment/2014/sep/22/flood-wall-street-protest-arrest-police-climate-change-new-york (23. september 2014).

- Horvat, Marjan. 2014. Dr. Žiga Vodovnik: intervju. *Mladina*, 19 (9. maj).
- Judt, Tony. 2007. *Povojna Evropa: 1945–2005. Druga knjiga*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- 2011. *Deželi se slabo godi: razprava o sedanjem nezadovoljstvu*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kant, Immanuel. 2006. *Zgodovinsko–politični spisi*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Katsiaficas, George. 1987. *The Imagination of the New Left: A Global analysis of 1968*. Cambridge, Massachusetts: South End Press.
- Kauffman, L.A. 2011. The Theology of Consensus. V *Occupy! Scenes from occupied America*, ur. Astra Taylor in dr., 46–49. London, New York: Verso.
- Kennedy, Margrit. 2013. *Zavzemimo denar: pot v ekonomski sistem, v katerem bomo vsi zmagovalci*. Ljubljana: Sanje.
- Khasnabish, Alex. 2010. *Zapatistas: Rebellion from the Grassroots to the Global*. London: Zed Books.
- Klein, Ezra. 2011. *Who are the 99 percent?* Dostopno prek: www.washingtonpost.com/blogs/wonkblog/post/who-are-the-99-percent/2011/08/25/gIQAt87jKL_blog.html (20. september 2014).
- Klein, Naomi. 2010. *Doktrina šoka: razmah uničevalnega kapitalizma*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kurnik, Andrej. 2005. *Biopolitika: novi družbeni boji na horizontu*. Ljubljana: Sophia.
- Lachmann, Richard. 1997. Agents of revolution: elite conflicts and mass mobilization from the Medici to Yeltsin. V *Theorizing Revolutions*, ur. John Foran, 73–101. London, New York: Routledge.
- Laclau, Ernesto in Chantal Mouffe. 1987. *Hegemonija in socialistična strategija: k radikalni demokratični politiki*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
- Lamut, Urša in Mirna Macur. 2012. *Metodologija družboslovnega raziskovanja: od zasnove do izvedbe*. Ljubljana: Vega.

Le Bon, Gustave. 2008. The Crowd. V *Social Movements: a reader*, ur. Vincenzo Ruggiero in Nicola Montagna, 34–39. London, New York: Routledge.

Light, John. 2014. *Six Vital Conversations Jumpstarted on the Streets of Ferguson*. Dostopno prek: <http://billmoyers.com/2014/08/23/six-vital-conversations-jumpstarted-on-the-streets-of-ferguson/> (12. september 2014).

Lustig, Nora, Alejandra Mizala in G. Eduardo Silva. 2012. *Basta YA! Chilean Students Say »Enough«*. Dostopno prek: class.povertylectures.com/basta.pdf (1. september 2014).

Lynd, Staughton. 1969. *The New Left*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/1037115 (7. november 2014).

Maharawal, Manissa. 2011. Standing up. V *Occupy! Scenes from occupied America*, ur. Astra Taylor in dr., 34–40. London, New York: Verso.

Marx, Karl in Friedrich Engels. 1852. *Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta*. Dostopno prek: https://www.marxists.org/slovenian/marx-engels/1852/18st_brumaire/pogl01.htm (20. oktober 2014).

— 2009. *Komunistični manifest*. Ljubljana: Sanje.

Montagna, Nicola. 2008. Social movements and global mobilisations. V *Social Movements: a reader*, ur. Vincenzo Ruggiero in Nicola Montagna, 349–356. London, New York: Routledge.

Neal, Dave. 2011. Anarhizem: ideologija ali metodologija? V *Antologija anarhizma 3*, ur. Žiga Vodovnik, 203–214. Ljubljana: Krtina.

Newman, Saul. 2007. *Anarchism, Poststructuralism and the Future of Radical Politics*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/25195122 (7. november 2014).

N'toko. 2014. Revolucionarno. *Mladina*, 36 (5. september).

Pikalo, Jernej. 2003. *Neoliberalna globalizacija in država*. Ljubljana: Sophia.

— ur. 2010. *Nova državljanstva v dobi globalizacije*. Ljubljana: Sophia.

Polletta, Francesca in James M. Jasper. 2001. *Collective Identity and Social Movements*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/2678623 (11. oktober 2014).

- Reiffer, Tom. 2013. *Occupy Wall Street, the Global Crisis, and Antisystemic Movements: Origins and Prospects*. Dostopno prek: http://www.jwsr.org/wp-content/uploads/2013/09/Reifer_symposium_vol19_no2.pdf (12. september 2014).
- Rizman, Rudi, ur. 1986. *Antologija anarhizma*. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije.
- Rogers, Kenneth. 2012. *Black Friday: Crowdsourcing Communities of Risk*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/23333442 (25. november 2014).
- Roos, Jerome. 2014. *What happens in Ferguson does not stay in Ferguson*. Dostopno prek: www.roarmag.org/2014/08/ferguson-state-of-exception/ (17. september 2014).
- Roth, Marco. 2011. Letters of resignation from the American dream. V *Occupy! Scenes from occupied America*, ur. Astra Taylor in dr., 23–29. London, New York: Verso.
- Ruggiero, Vincenzo in Nicola Montagna, ur. 2008. *Social Movements: a Reader*. London, New York: Routledge.
- Ruiz, Lester Edwin J. 1998. *A New Left Project: A Proposal*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/40644908 (7. november 2014).
- Salameh, Rami. 2011. Trg Tahrir. *Emzin*, XXI (3–4): 106–107.
- Salecl, Renata. 2011. »Zelena luč« za nova gibanja v javnem prostoru. *Emzin*, XXI (3–4): 54–55.
- Sassen, Saskia. 2012. *Occupying is not the same as demonstrating*. Dostopno prek: www.saskiasassen.com/PDFs/Occupying-is-not-the-same-as-demonstrating.com (20. avgust 2014).
- Schmitt, Eli, Astra Taylor in Mark Greif. 2011. Scenes from an Occupation. V *Occupy! Scenes from occupied America*, ur. Astra Taylor in dr., 1–6. London, New York: Verso.
- Selbin, Eric. 1997. Revolution in the real world: bringing agency back in. V *Theorizing Revolutions*, ur. John Foran, 123–136. London, New York: Routledge.
- 2010. *Revolution, Rebellion, Resistance: The Power of Story*. London, New York: Zed Books.

Sitrin, Marina. 2011. One No, many Yeses. V *Occupy! Scenes from occupied America*, ur. Astra Taylor in dr., 7–11. London, New York: Verso.

Smith, Jackie. 2008. Globalizing resistance: the battle of Seattle and the future of social movements. V *Social Movements: a reader*, ur. Vincenzo Ruggiero in Nicola Montagna, 316–326. London, New York: Routledge.

Solnit, Rebecca. 2011. Throwing out the Master's Tools and building a better House. V *Occupy! Scenes from occupied America*, ur. Astra Taylor in dr., 146–156. London, New York: Verso.

Spunk Library: an online anarchist library and archive. Dostopno prek: www.spunk.prg/texts/intro/faq/sp001547/secJ2.html (1. september 2014).

Stahler–Sholk, Richard. 2010. *The Zapatista Social Movement: Innovation and Sustainability*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/41319261 (25. november 2014).

Stake, Robert E. 2005. *Case Studies*. Dostopno prek: http://www.tlu.ee/UserFiles/Katariina%20Kolloid%C5%BE/K.%20Maslov/Case%20Studies_Lecture_4-5.pdf (3. oktober 2014).

Stiglitz, Joseph E. 2011. *Of the 1%, by the 1%, for the 1%*. Dostopno prek: www.vanityfair.com/society/features/2011/05/top-one-percent-201105 (28. avgust 2014).

Swords, Alicia C. S. 2007. *Neo-Zapatista Network Politics: Transforming Democracy and Development*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/27648011 (25. november 2014).

Štefančič jr., Marcel. 2011. »Mi smo 99%!«. Dostopno prek: www.mladina.si/106017/mi-smo-99/ (24. avgust 2014).

Tamše, Danijela. 2011. Nevidni delavci sveta v kontekstu bojov sodobnih družbenih gibanj. *Emzin*, XXI (3–4): 83–84.

Taylor, Astra, Keith Cessen in uredniki iz n+1, Dissent, Triple Canopy in *The New Inquiry*, ur. 2011. *Occupy! Scenes from occupied America*. London, New York: Verso.

The Guardian. Dostopno prek: www.theguardian.com (23. september 2014).

Van Gelder, Sarah ur. 2011. *This Changes Everything: Occupy Wall Street and the 99% Movement*. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.

Vodovnik, Žiga. 2010. »En NE, mnogi DA«: O globalizaciji, alterglobalizmu in translokalnem državljanstvu. V *Nova državljanstva v dobi globalizacije*, ur. Jernej Pikalo, 119–148. Ljubljana: Sophia.

— 2011a. »Novi« anarhizem?—o bifurkaciji in transformaciji sodobne anarhistične misli in prakse. *Teorija in praksa*, 48 (1). Dostopno prek: www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-RRDSSSVU (15. september 2014).

— 2011b. Infrapolitika družbenih gibanj. *Emzin*, XXI (3–4): 10.

— 2011c. Novo v »najnovejših družbenih gibanjih'? *Emzin*, XXI (3–4): 59–61.

— ur. 2011d. *Antologija anarhizma 3*. Ljubljana: Krtina.

Wallerstein, Immanuel. 1983. *Historical Capitalism with Capitalist Civilization*. London, New York: Verso.

— in Sharon Zukin. 1989. *1968, Revolution in the World-System: Theses and Queries*. Dostopno prek: www.jstor.org/stable/657747 (24. november 2014).

— 2013. Strukturna kriza ali zakaj se kapitalizem kapitalistom kmalu ne bo več izplačal. V *Ali ima kapitalizem prihodnost?*, ur. Immanuel Wallerstein in dr., 15–45. Ljubljana: Založba /*cf.

—, Randall Collins, Michael Mann, Georgi Derluguian in Craig Calhoun ur.. 2013. *Ali ima kapitalizem prihodnost?* Ljubljana: Založba /*cf.

We are the 99 Percent. Dostopno prek: <http://wearethe99percent.us/> (25. avgust 2014).

Wedes, Justin. 2013. *Occupy Wall Street, two years on: we're still the 99%*. Dostopno prek: www.theguardian.com/commentisfree/2013/sep/17/occupy-wall-street-99-percent (27. september 2014).

Wikipedia. Dostopno prek: en.wikipedia.org (22. oktober 2014).

World Social Forum India. Dostopno prek: www.wsfindia.org (29. september 2014).

Zadnikar, Darij. 2011. Epistemologija odpora. *Emzin*, XXI (3–4): 71–73.

Žižek, Slavoj. 2011. *Miracle of Tahrir Square: Opening Space for Freedom*. Dostopno prek: <http://pubtheo.com/page.asp?PID=1617> (29. avgust 2014).